

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
BIZNESA, VADĪBAS UN EKONOMIKAS FAKULTĀTE
VADĪBZINĀTNES NODAĻA

Būvniecības nozares attīstības tendences Latvijā
Construction industry developing tendency in Latvia

BAKALAURA DARBS

Vadības zinību bakalaura studiju programma

Organizāciju vadības apakšprogramma

Autors: Ventis Skujiņš

Studenta apliecības Nr.: vs14042

Darba vadītājs: Mg. Soc. zin., Mārtiņš Danusēvičs

RĪGA 2019

ANOTĀCIJA

Būvniecības nozares attīstības tendenču novērtējums ir būtiska sastāvdaļa tās ilgtspējīgai darbībai. Izpratne par esošās situācijas rādītāju ietekmi un tās gaidāmajām pārmaiņām dod iespēju laicīgi veikt pareizus un ekonomiski pamatotus stratēģiskos lēmumus.

Bakalaura darba mērķis ir: atklāt nozares trūkumus, riskus un iespējas, kā arī prognozēt būvniecības nozares attīstības tendences Latvijā un izvirzīt priekšlikumus nozares veiksmīgai darbībai. Pirmajā nodaļā tiek veidota darba teorijas bāze izmantojot pieejamo nozares zinātnisko literatūru. Otrajā nodaļā tiks veikts statistikas apkopojums par līdzšinējo situāciju nozarē apkopojot statistikas datus pat nozares rādītājiem. Trešajā noslēdzošajā nodaļā veikta risku, trūkumu un iespēju analīze izmantojot SVID analīzi, statistikas rādītāju apkopojumu un ekspertu viedokli par nozares aktuālākajiem jautājumiem. Tie būtu: ģenerālvienošānās par miniālo algu, darbaspēka trūkums, ES finansējuma ietekme, ēnu ekonomika. Analizējot nozares iekšējos un ārējos ietekmējošos faktorus veikts kopsavilkums starp ekspertu viedokli un statistiskajiem rādītājiem un veiktas prognozes par iespējamo attīstības tendenci Latvijas būvniecības nozarē.

Atslēgas vārdi: būvniecības nozare, attīstības tendences, ģenerālvienošānās.

ANNOTATION

Assessing trends in the construction sector is an essential part of its sustainable operation. Understanding the impact of the current situation indicators and their upcoming changes provides an opportunity to make timely and economically justified strategic decisions.

The aim of the Bachelor's thesis is: to reveal the shortcomings, risks and opportunities of the industry, as well as to forecast the development trends of the construction sector in Latvia and to make proposals for successful operation of the sector. In the first chapter, the basis of work theory is developed using the available scientific literature. In the second chapter, a statistical summary of the current situation in the sector will be compiled by compiling statistics for industry indicators. In the third final chapter analysis of risks, shortcomings and opportunities was performed using SWOT analysis, compilation of statistical indicators and expert opinion on the most topical issues of the industry. These would be: general agreement on the minimum wage, lack of labor, impact of EU funding, shadow economy. Analyzing the internal and external influencing factors of the sector, a summary of the experts' opinion and statistical indicators has been made and forecasts on the possible development tendency in the Latvian construction sector.

Keywords: construction industry, development trends, general agreement.

SAĪSINĀJUMU UN NOSACĪTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS

EM – Ekonomikas ministrija

FM – Finanšu ministrija

CSP – Centrālā statistikas pārvalde

ES – Eiropas Savienība

EUR – eiro

IIN – iedzīvotāju ienākuma nodoklis

IKP – iekšzemes kopprodukts

LDDK – Latvijas darba devēju konfederācija

BIS – būvniecības informācijas sistēma

MK – Ministru kabinets

PVN – pievienotās vērtības nodoklis

VID – Valsts ieņēmumu dienests

VSAOI – valsts sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas

AK - Apvienotā Karaliste

SATURS

ANOTĀCIJA.....	2
ANNOTATION.....	3
SAĪSINĀJUMU UN NOSACĪTO APZĪMĒJUMU SARAKSTS	4
SATURS.....	5
IEVADS	6
1. BŪVNICĪBAS NOZARES RAKSTUROJUMS	8
1.1. Latvijas būvniecības nozares attīstības stratēģija 2017. – 2024. gadam.	11
1.2. Būvniecības nozares tendences pasaulē.....	13
1.3. Pētnieciskās metodes	16
2. BŪVNICĪBAS NOZARES LĪDZŠINĒJĀ ATTĪSTĪBA.....	18
2.2. Publisko investīciju apjoms un prognozes.....	25
2.3. Būvniecības produkcijas apjomi Latvijā	28
2.4. Aizņemto darbvieta skaits būvniecībā un tās apakšnozarēs	33
2.5. Latvijas būvniecības nozares pakalpojumu eksports / imports.....	40
2.6. Darba samaksas dinamika būvniecībā	42
3. BŪVNICĪBAS NOZARES ATTĪSTĪBAS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI LATVIJĀ.....	49
3.1. Būvniecības nozares ekspertu viedokļi.....	49
3.3. Ģenerālvienošana - nozīmīgākā reforma būvniecības nozarē.....	53
3.4. Būvniecības nozares attīstības tendences	55
SECINĀJUMI	59
PRIEKŠLIKUMI	62
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	64
PIELIKUMI.....	67

IEVADS

Darba tēma “Būvniecības nozares attīstības tendences Latvijā” tika izvēlēta, jo šī nozare vienmēr ir aktuāla, tā lielā mērā atspoguļo kopējo tautsaimniecības situāciju Latvijā. Cilvēkiem ir vajadzīgas mājas kurās dzīvot, ceļi pa kuriem braukt, skolas kur mācīties un daudzas citas būves, kas atvieglo un attīsta cilvēces dzīvi. Laikam ejot mode mainās, būves noveco, kamdēļ parādās nepieciešamība būvēt, remontēt un demontēt veidojot jaunas būvniecības tendences. Būvniecības nozares attīstība ir viens no būtiskākajiem nosacījumiem, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi un paaugstinātu konkurētspēju. Nozares sekmīga attīstība būtiski uzlabo valsts infrastruktūru un stimulē uzņēmējdarbības attīstību un ir nozīmīgs faktors konkurētspējas veicināšanai.¹

Attīstoties zinātnei un tehnoloģiskajām iespējām katru gadu parādās neskaitāmi jauni tehnoloģiski un inovatīvi risinājumi būvniecībā. Būvniecības gala produkts sastāv no neskaitāmiem procesiem līdz ar ko ekonomikas tendence samazināt produkta izmaksas liek zinātniekiem radīt jaunu materiālus un tehnoloģijas, kas samazinātu kāda procesa izmaksas. Tas savukārt paaugstina konkurenci tirgū un tā konkurences iespaidā nozare pati sevi attīsta. Nozare ir atguvusies pēc finanšu krīzes un jau pēdējos gados ir novērojama strauja izaugsme apgrozījumā un kopējā ieguldījumā IKP. Atkarībā no ekonomiskās izaugsmes, biznesa rādītājiem un iedzīvotāju labklājības izriet gan industriālo objektu, gan mājokļu būvniecības apjomi, tādēļ var teikt, ka būvniecība atspoguļo kopējo ekonomisko temperatūru valstī.

Īpaši svarīgi pievērst uzmanību nozares attīstības tendencēm ir tādās valstīs kā Latvija, kas vairāk līdzekļus investē infrastruktūras objektu būvniecībā piesaistot finansējumu no ES fondiem. Tā kā finansējums nāk no ārienes ir jāsaprot nozares attīstības tendences, lai laikus piesaistītu nepieciešamās investīcijas projektu realizācijai. Būvniecības nozares atkarība no daudziem faktoriem padara to par ļoti jutīgu nozari, tādējādi tā straujāk piedzīvo gan kritumus, gan kāpumus.

Nozares pārvaldību Ņemot vērā iepriekš minēto ir svarīgi periodiski veikt nozares attīstības tendences, tādā veidā laikus nosakot iespējamus riskus, trūkumus un iespējas.

Bakalaura darba mērķis ir: atklāt nozares trūkumus, riskus un iespējas, kā arī prognozēt būvniecības nozares attīstības tendences Latvijā 2019.-2023.gadam.

¹ Skribans, V., Uzņēmējdarbības vides un būvniecības attīstības modeļi. Rīga: RTU izdevniecība, 2010.g. 97. lpp.

Darba uzdevumi:

1. Veikt vispārēju nozares raksturojumu un izklāstīt Latvijas attīstības stratēģiju būvniecības nozarē, izpētot pieejamos literatūras avotus;
2. Pētīt līdzšinējo situāciju būvniecības nozarē;
3. Izpētīt būvniecības nozares attīstību ietekmējošos faktorus;
4. Atklāt nozares iespējas un trūkumus;
5. Noteikt būvniecības nozares riskus un iespējas tos vadīt;
6. Apkopojot pieejamo datu, informāciju un pētot līdzšinējo situāciju nozarē veikt nozares attīstības prognozes.

Lai spētu analizēt būvniecības nozares attīstības tendences Latvijā pirmajā nodaļā veikts nozares vispārējais raksturojums, apskatīta nozares attīstības stratēģija Latvijā līdz 2024.gadam un veikts izklāstījums par pētījuma metodēm izmantojot pieejamo zinātnisko literatūru. Otrajā nodaļā veikts apkopojums par līdzšinējās situācijas raksturošajiem statistiskajiem rādītājiem būvniecības nozarē.

Trešajā nodaļā veikta nozares risku, trūkumu un iespēju analīze izmantojot SVID analīzi, statistikas rādītāju analīze un nozares ekspertu viedokļa apkopojums par nozares aktuālākajiem jautājumiem (Ģenerālvienošānās par miniālo darba algu, darbaspēka trūkums, ēnu ekonomika, digitalizācija). Kā arī veiktas prognozes par turpmāko nozares attīstības tendencēm balstoties uz darbā apkopoto informāciju.

Empīriskajā daļā autors izmantojis šādas pētniecības metodes:

1. pieejamās zinātniskās literatūras izpēte izmantojot vispārteorētiskās pētīšanas metodi;
2. pētījumam nepieciešamo datu atlase, strukturēšana un analīze ar SVID matricu;
3. attīstības tendenču prognozēšana izmantojot statistisko datu apstrādes metodi (ikgadējo datu analīzes metodi) un aprakstošo metodi.

Tēmas norobežojums. Bakalaura darbā autors izvēlējies pētāmo periodu - tuvāko piecu gadu intervālu (2019. – 2023.gadam), prognozēšanas sarežģītības nozares jūtīguma dēļ. Tiek analizēta kopējā būvniecības nozares vide un tās ietekmējošie faktori.

1. BŪVNICĪBAS NOZARES RAKSTUROJUMS

Būvniecības nozares loma ir ļoti svarīga jebkuras valsts tautsaimniecībā, jo tā ir nozare, kas nekad neizzudīs, vienmēr būs ko būvēt, demontēt, remontēt, renovēt utt.. Būvniecība veicina radošumu un jaunu inovatīvu risinājumu veidošanu. Būvniecība ir tā kas lielā mērā veido mūsu vidi un tās vizuālo tēlu: tās ir mājas kur mēs dzīvojam; biroji kur strādājam; skolas kur mācamies; ielas pa kurām braucam; ietves un parki pa kuriem staigājam. Būvniecības apjomi un tirgus struktūra lielā mērā nosaka valsts kopējo ekonomisko attīstību. No otras puses, protams, būvniecības nozares attīstība atkarīga no tautsaimniecības izaugsmes. Ja ekonomiskā situācija valstī pasliktinās tad tulīt pat arī samazināsies mājokļu būvniecība, tai sekos komerciālo, ražošanas un infrastruktūras objektu būvniecības apjomu samazinājums. Palielinoties ienākumiem automātiski sāk paplašināties arī mājokļu būvniecība - šāda attīstība struktūra ir vērojama visās pasaules valstīs.²

Tādēļ arī būvniecībai ir vienam otru papildinošs raksturs pret kopējo ekonomisko attīstību, jo ekonomikai uzlabojoties palielinās pieprasījums pēc jaunu ēku vai esošo ēku remontdarbu būvniecības. Tāpat arī būvniecība atbalsta kopējo ekonomiku vairāk inženierbūvju iespaidā būvējot jaunus tiltus, ceļus, ostas, lidostas, dzelzceļa līnijas un citus infrastruktūras objektus. Nozare ir unikāla, jo spēj augstā līmenī savienot saites ar citiem sektoriem ikdienas darbā: tie ir tirgotāji un ražotāji, kas nodrošina materiālu pieejamību; atkritumu apsaimniekotāji, kas nodrošina būvgružu savākšanu; lietvedības biroji, kas izstrādā projektus un kārtro ar birokrātiju saistītos jautājumus.

Būvniecības nozares uzņēmumu attīstība ir atkarīga ne tikai no to spējas optimizēt savu darbību, pielāgoties ārējiem apstākļiem, bet arī no valsts ekonomiskās attīstības un situācijas tirgū. Būvniecības uzņēmumiem aktuālākais jautājums ir ar kādām problēmām nāksies saskarties vēlāk un vai jau šodien ir iespējams sākt risināt nākotnes problēmas, lai mazinātu tās negatīvās sekas.³

Neatkarīgi no uzņēmuma lieluma, lai tas spētu izdzīvot un motivēti strādāt ir nepieciešamas kāda veida vadlīnijas pa kurām iet un mērķi kurus sasniegt, ko define stratēģija. Stratēģijai ir liela loma ilgtermiņa griezumā, jo to veidojot jābūt skaidriem mērķiem un redzējumam par to kur uzņēmums atradīsies nākotnē. Tas ir viens no lielākajiem vadītāju pārbaudījumiem, jo jāspēj pieņemt pareizie lēmumi pirms kaut kas tiek darīts. Ja vīzija ir

² Skribans, V., Uzņēmējdarbības vides un būvniecības attīstības modeļi. Rīga: RTU izdevniecība, 2010.g. 97. lpp.

³ Turpat 174. lpp.

skaidra, tad tikai pa solim jāiet uz priekšu motivējot kolektīvu kopīgi strādāt viena mērķa vārdā.⁴

Pētnieki Jānis Caune un Andrejs Dzedons, kas padziļināti pēta stratēģisko vadīšanu un konkurētspēju priekšrocības grāmatā “Stratēģiskā vadīšana” uzsver, ka stratēģijas pamatā ir darbības un plāni ar mērķi palīdzēt cilvēkiem un uzņēmumiem sekmīgi konkurēt savās nozarēs.⁵

Zinātniskajā literatūrā atrodamas daudz definīcijas vārdam “stratēģija”, bet lielākoties tās sevī ietver šādas kopīgās iezīmes:

- Stratēģija nosaka organizācijas konkurētspējīgās priekšrocības.
- Stratēģija palīdz organizācijai definēt tās mērķus un uzdevumus to sasniegšanai, biznesa un funkcionālajā līmenī.
- Stratēģija ļauj organizācijai noteikt mērķus.
- Stratēģija sastāv no vienotu, saskaņotu un integrējošu lēmumu kopuma.
- Stratēģija izceļ un palīdz organizācijai attīstīt tās raksturīgās iezīmes.
- Stratēģija pamato organizācijas ekonomisko un materiālo ieguvumu tās dalībniekiem un iesaistītajām pusēm.
- Stratēģija rada nepieciešamību pēc jauninājumu ieviešanas un jaunu prasmju apgūšanu.⁶

Nozares ilgtspējīgai darbībai būtisks ir pieprasījums pēc būvdarbiem, ko izprotot ir iespējams veikt nākotnes prognozes par nozares attīstību. Ekonomikā pieprasījums tiek definēts kā ekonomikas subjektu maksātspējīgās vajadzības. Līdz ar ko par būvniecības pieprasījumu var teikt, ka to ietekmē gan būvniecības produkcijas vajadzība, gan spēja to apmaksāt. Nozares pētnieks Valērijs Skribāns grāmatā: “Uzņēmējdarbības vides un būvniecības attīstības modeļi” min sociālo faktoru ietekmi pieprasījuma ietekmē. Grūti pateikt vai kādreiz Latvijā ir bijušas nodrošinātas visas dzīvojamās platības vajadzības. Pēc neatkarības atjaunošanas Latvijā par svarīgākajām sociālekonomiskajām pārmaiņām var uzskatīt ne tikai politiskās situācijas maiņu, bet arī cilvēku velmju un vajadzību paplašināšanos un uzskatu maiņu attiecībā uz mājokļiem. Latvijas iedzīvotājiem nav pieņemams Ķīnas dzīvesveids kad uz vienu iedzīvotāju ir ieplānoti 8 kvadrātmetri dzīvojamās platības, tāpat arī nav pieņemami iepriekšējie padomju sistēmas

⁴ Caune, J., Dzedons, A. Stratēģiskā vadīšana. Rīga: Apgāds „Lidojošā zivs”, 2009., 16. lpp

⁵ Caune, J., Dzedons, A. Stratēģiskā vadīšana. Rīga: Apgāds „Lidojošā zivs”, 2009., 19. lpp

⁶ McGee J., Thomas H., Wilson D. Strategy. Analysis & Practice. Berkshire: „McGraw – Hill Education”, 2005., 8. lpp

dzīves standarti, tajā skaitā to laiku mājokļi. Cilvēki skatās Eiropas virzienā un ir parādījusies velme pēc eiropas stila dzīvesveida. Esošais mājokļu fonds to nenodrošina, jo tas ir novecojis un nes līdzīgu padomju vēsturi. Līdz ar to var sagaidīt ka ar laiku Latvijas dzīvojamais fonds būtiski neatšķirsies no Eiropas vidējā līmeņa.⁷

Būvniecības nozares raksturojums aptver šādas darbības atbilstoši Saimnieciskās darbības statistiskās kvalifikācijai Eiropas Kopienā (NACE 2.red.)⁸:

41 – Ēku būvniecība (Šajā nodaļā ietilpst visu veidu ēku vispārēja būvniecība. Tā ietver jauno būvniecību, remontdarbus, pārbūvi un renovāciju, saliekamo būvju vai konstrukciju montāžu būvlaukumā, kā arī pagaidu rakstura būvju būvniecību. Tā ietver arī visa veida mājokļu, biroju ēku, veikalu un citu sabiedrisku un pakalpojumu ēku, lauksaimniecības ēku u.c. ēku pilna cikla būvniecību.) ;

42 – Inženierbūvniecība (Šajā nodaļā ietilpst civilo inženierbūvju būvniecība. Tā ietver jauno būvniecību, remontdarbus, pārbūvi un renovāciju, saliekamo konstrukciju montāžu būvlaukumā, kā arī pagaidu rakstura būvju būvniecību. Šajā nodaļā ietilpst tādu inženierbūvju kā automaģistrāles, ielas, tilti, tuneļi, dzelzceļu līnijas, lidlauki, ostas un citas hidrobūves, apūdeņošanas sistēmas, kanalizācijas sistēmas, rūpniecības kompleksās būves, cauruļvadi un elektropārvades līnijas, ārpustelpu sporta laukumi u.c. būvniecība. Šos darbus var veikt uz pašu rēķina, kā arī par atlīdzību vai uz līguma pamata. Par daļu no būvdarbiem un dažreiz pat par visu būvniecības apjomu var noslēgt apakšlīgumus.) ;

43 – Specializētie būvdarbi (Šajā nodaļā ietilpst specializētie būvdarbi, t.i., ēku un inženierbūvju daļu būvniecība vai to sagatavošanas darbi, kuru veikšanai ir nepieciešama īpaša profesionāla kvalifikācija. Šīs darbības parasti ir specializētas vienā jomā, kas kopīga dažādām būvēm, prasot specializētas zināšanas vai aprīkojumu šo darbu veikšanai, piemēram, pāļu dzīšana, pamatu likšana, karkasu montāža, betonēšanas darbi, mūrēšana, bruģēšana, sastatņu montāža, jumtu segumu uzklāšana u.c. darbības. Šajā nodaļā ietilpst arī tērauda konstrukciju uzstādīšana ar nosacījumu, ka to daļas neražo tas pats uzņēmums. Parasti specializēto būvniecību veic apakšuzņēmums, bet remontdarbu veikšanai tiek slēgts līgums tieši ar īpašnieku. Šajā nodaļā ietilpst arī ēku apdare un būvdarbu pabeigšana. Šajā nodaļā ietilpst arī visu veidu inženiersistēmu, bez kurām nav iespējama būves funkcionēšana tai paredzētajā nolūkā, ierīkošana. Šīs darbības parasti veic būvlaukumā, kaut gan atsevišķus darbus var veikt īpašā darbnīcā. Šeit ietilpst tādas darbības kā sanitārtehniskie darbi, siltumapgādes un gaisa

⁷ Skribans, V., Uzņēmējdarbības vides un būvniecības attīstības modeļi. Rīga: RTU izdevniecība, 2010.g. 103. lpp.

⁸ CSP terminu un definīciju datubāze, pieejams

<https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/klasifikācijas/nace-2-red/kodi> [skatīts 12.05.2019]

kondicionēšanas sistēmu uzstādīšana, antenu, signalizācijas sistēmu un citu elektroinstalāciju, smidzināšanas sistēmu, liftu un eskalatoru ierīkošana u.c. Ietverti arī izolācijas darbi (ūdens, siltuma, skaņas izolācija), apšūšana ar metāla loksniem, rūpniecisko saldēšanas iekārtu montāža, ceļu, dzelzceļu, lidostu, ostu u.c. objektu apgaismojuma un signalizācijas sistēmu ierīkošana. Inženiersistēmu montāžas darbos ietilpst arī remonts, kas aptver iepriekš minētās darbības. Būvdarbu pabeigšana ietver būvdarbu noslēguma operācijas, piemēram, apdari, iestiklošanu, apmetēju darbus, krāsošanu, grīdu un sienu flīzēšanu vai pārklāšanu ar citiem materiāliem, piemēram, parketu, paklājiem, tapetēm u.c., kā arī grīdu slīpēšanu, apdares būvgaldniecību, skaņas izolācijas darbus, fasādes tīrīšanu utt. Būvdarbu pabeigšanas darbos ietilpst arī remonts, kas aptver iepriekš minētās darbības. Būvmašīnu ar operatoru iznomāšana tiek klasificēta kā noteiktā būvniecības darbība, ko veic ar šo būvmašīnu.) .

1.1. Latvijas būvniecības nozares attīstības stratēģija 2017. – 2024. gadam.

Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde ekonomiskās politikas jomā, kā viens no tās uzdevumiem ir izstrādāt būvniecības nozares attīstības plānu. 2017.gada 18. Aprīlī ministrija nāca klajā ar izstrādātu stratēģisko plānu nozares attīstībai: “LATVIJAS BŪVNICĪBAS NOZARES ATTĪSTĪBAS STRATĒGIJA 2017. – 2024. GADAM”.

Šajā dokumentā ministrija definē nozares attīstības vīziju, mērķi un uzdevumus to sasniegšanai. Latvijas būvniecības nozares vīzija 2024: Stratēģijas virsmērķis ir veicināt Latvijas būvniecības nozares konkurētspēju un ilgtspēju, vienlaicīgi nodrošinot sabiedrībai kvalitatīvas un drošas būves. EM būvniecības nozares raksturojumā uz 2017.gadu izsaka lepnumu par modernajām un ilgtspējīgām būvēm. EM norāda, ka Latvijā ir spēcīgi nacionālā kapitāla būvniecības pakalpojumu sniedzēji, kuri nodrošina augstas kvalitātes pakalpojumus un rod risinājumus nestandarta situācijās. Kā arī izsaka bažas par nozares apgrozījuma nevienmērīgumu, kas saistīts ar zemo reputāciju, ēnu ekonomiku, kvalificētu speciālistu trūkumu, maziem eksporta apjomiem, izglītības sistēmas nekompetenci nevirzot to uz nākotnes vajadzībām. Būvniecība tiek raksturota kā tautsaimniecības spogulis, taču sola pārmaiņas veidojot tādus procesus kā: ilgtspējības sistēmas, energoresursi, jaunas būvtehnoloģijas un kompetences, digitalizācija, regulējuma anti-birokrātija, speciālistu pieejamība.⁹

Latvijas būvniecības nozares mērķi 2024:

⁹ EM izstrādātā attīstības stratēģija būvniecības nozarē 2017. – 2024.gadam.
http://bvkb.gov.lv/sites/default/files/20170418_lbp_gintsmikelsons.pdf

- Būvniecības nozares **apgrozījums pieaug**: 3 miljardi EUR gadā
- **Produktivitāte aug**: >50k Eur gadā / 1 nodarbinātais (LV starp Top 10 ES)
- Vienota **kvalitātes sistēma**, nozares dalībnieki Apmierinātie > Neapmierinātie
- **Gudri būvspeciālisti**: nozares dalībnieku apmierinātības līmenis, pieaudzis vidējā un augstākā līmeņa kvalificēto un sertificēto skaits
- **Efektīvi būvprocesi**: mazāka birokrātija, 2x ātrāki termiņi, digitalizēti risinājumi¹⁰

Nozares stratēģiskie mērķi sadalīti piecās apakšgrupās ar katra mērķa prioritāru svarīguma svaru (%): vienmērīgs apjomu pieaugums (10%); produktivitāte (30%); kvalitātes indekss (20%); gudri speciālisti (20%); efektīvi būvniecības procesi (20%).¹¹

Galvenās apjoma pieauguma aktivitātes ir investīciju piesaistes programmu veidošana valsts un pašvaldību dzīvojamā fonda attīstībai. Otrā svarīgākā aktivitāte ir Latvijas autoceļu finansējuma modeļa izveide.

Produktivitātes veicināšanai EM plāno nodrošināt nozares uzņēmumu vadītājiem un speciālistiem apmācību programmas, kā arī ar nozares uzņēmumiem parakstīt ģenerālvienošanos par nozares minimālām atalgojuma likmēm. Cīnoties ar ēnu ekonomiku ar digitalizācijas palīdzību jāievieš elektroniskā darba laika un virsstundu apmaksas politika un sistēma.

Kvalitātes uzlabošanai paredzēts ieviest projektēšanas un būvniecības publisko iepirkumu kvalitātes kritēriju vadlīnijas. Izstrādāt vienotu kvalitātes mērījumu sistēmu to panākot ar regulārām nozares dalībnieku profesionālām aptaujām. Jāpilnveido normatīvie akti efektīvai būvmateriālu tirgus uzraudzībai, kas noteiktu tirgotāju un būvnieku atbildību, kā arī attiecīgu sodu sistēmu.

Lai nozarē ieplūstu gudri un kvalificēti speciālisti jāveic būvniecības nozares izglītības audits (iestādes, programmas, apjomi, kvalitāte, nozares vajadzības) un jāizstrādā attīstības priekšlikumi. Vidējā līmeņa profesionālās kvalifikācijas noteikšanas sistēmas izveide. Jānodrošina uzņēmumu pārstāvniecība izglītības iestāžu padomdevēju struktūrās, akreditācijā un eksāmenu komisijās.

Procesu uzlabojumu aktivitātes vairāk saistītas ar birokrātijas samazināšanu atvieglojot procesu vienkāršumu un caurskatāmību. To panākot ar nozares regulējumu pilnveidošanu, būvprojektu saskaņošanas termiņu samazinājumu, precizējot pušu atbildību, pilnveidojot

¹⁰ EM izstrādātā attīstības stratēģija būvniecības nozarē 2017. – 2024.gadam.
http://bvkb.gov.lv/sites/default/files/20170418_lbp_gintsmikelsons.pdf

¹¹ turpat

apdrošināšanas sistēmu, atvieglojot būvprojektu grozījumu veikšanu noņemot pārmērīgās tehniskās prasības, ieviešot digitālo dokumentu apriti. Jaunās arhitektūras finansējuma modeļa izveide. Jāpilnveido būvniecības klasifikācijas sistēma, lai būtu konkrēti uzņēmumi, kas nodarbojas ar būvuzrauga vai projektēšanas funkcijas procesiem.

Būvniecības nozarei pašlaik ir vidējā termiņa stratēģiskais un taktiskais plans, kas atbilst nozares un valsts pārvaldes interesēm un vajadzībām. Par plāna izpildi atbild EM un būvniecības padome.

1.2. Būvniecības nozares tendences pasaulē

Laikam ejot un modei mainoties jebkurā nozarē parādās jaunas tendences. Jaunas tendences dod impulsu nozarei attīstīties un palikt produktīvākai. Katra uzņēmuma vadības interesēs ir sekot līdzi šīm tendenču maiņām un piemērotākās uzņēmuma vajadzībām ieviešot darbībā. Tas palīdzēs saglabāt organizācijas attīstības līmeni laikam ejot, kā arī sagatavos nākotnes izaicinājumiem. Būvniecības nozarē norisinās nepārtraukta izaugsme un attīstība, lai organizācijas ilgtermiņā spētu saglabāt konkurētspēju tām ir jāievieš jauninājumi. Autors apkopoja interneta vidē populārāko viedokli par nozares tendencēm.

- **Tehnoloģiju attīstība un integrācija¹²**

Būvniecības nozarē pāreja uz digitalizāciju un jaunāko tehnoloģiju ieviešanu ir bijusi ļoti lēna, tomēr tā ir tuvākās nākotnes būvniecības nozares tendence. Celtniecības projektu vadības programmatūra kļūst attīstītāka ar vairākām funkcijām tā tiek pielāgota nozares vajadzībām. Liela daļa no būvniecības sastāv no projektu veidošanas, plānošanas, projektu vadības un laika plānošanas. Tā kā šīs programmas kļūst labākas tās spēs šos iepriekšminētos procesus atvieglot. Tomēr tehnoloģiskie sasniegumi būvniecības nozarē neaprobežojas tikai ar programmatūru. Arvien populārāka kļūst drone izmantošana būvniecības uzņēmumos, jo paši droni kļūst lētāki. Drones un aerofotografēšana veic ļoti noderīgu funkciju, lai iegūtu fotogrāfijas un video materiālus par ainavu. Ar šādu tehnoloģisko instrumentu palīdzību iespējams veikt plašākus apsekojumus apkopojot informācijas datus. Kā arī lielāka uzmanība tiek pievērsta gudro viedierīču iesaistīšana būvniecībā, lai rezultētu enerģijas patēriņa samazinājumu. Automatizētās sistēmas ar sensoru palīdzību regulē vidi atkarībā no tā vai kāds atrodas telpā vai nē.

¹² BIM community sadarbībā ar Global Institute of technology veiktais pētījums par nozares nākotni Eiropā, pieejams <https://www.bimcommunity.com/news/load/631/the-future-of-construction-an-european-overview> [skatīts 12.05.2019]

- **Zaļā tehnoloģija būvniecībā¹³**

Zaļā tehnoloģija ir augoša būvniecības joma. Arvien vairāk ēku un plānu iekļauj zaļo tehnoloģiju būvniecības procesā. Zaļā būvniecība ir veids, kā veidot projektus videi draudzīgā un resursu ziņā efektīvākā veidā. Zaļās tehnoloģijas risinājumi tiek ieviesti no plānošanas līdz projektēšanai, būvniecībai, uzturēšanai un nojaukšanai. Būvniecības nozare veido aptuveni 20% no pasaules emisijām, tomēr, ēkām sagrūstot un paplašinoties iedzīvotājiem, ir vajadzīgas vairāk ēku. Jāveido videi draudzīgas ēkas koncentrējoties uz ēkas ilgmūžību un to ietekmi uz vidi. Līdztekus videi draudzīgām būvniecības metodēm palielinās zaļo būvniecības projektu izpēte. Ir oglekļa attīrīšanas ēku fasādes, ķieģeļi, kas izgatavoti pārstrādātiem cigarešu izsmēķiem, termiski darbināmi gaisa kondicionieri un asfalts kas pats dziedinās. Šis zaļo tehnoloģiju pieaugums ir daļa no būvniecības nozares tendencēm, kas turpinās.

- **Moduļu un saliekamo būvniecības projektu pieaugums¹⁴**

Daļa no būvniecības nozares tendencēm, kas strauji izplatās būvniecības nozarē ir moduļu un saliekamo būvniecības projektu pieaugums. Moduļu būvniecības uzņēmumi ir jaunais trends, jo tie piedāvā gan dzīvojamo māju, gan komerciālo ēku moduļu celtniecību. Moduļu konstrukcijas sistēmai ir pieejama atkārtotu struktūru veidošana no esošajiem izejmateriāliem. Kas nozīmē, ka tādas ēkas kā biroji, viesnīcas un citas komerciālas nozīmes ēkas ir lieliski piemērotas moduļu sistēmas iespējām. Saliekamā un modulārā konstrukcija ir pieaugoša tendence ņemot vērā celtniecības materiāla daudzumu, laiku un elastību. Moduļu konstrukcijas spēj ietaupīt uzņēmumiem daudz laika un naudas. Tā kā moduļi tiek būvēti rūpnīcā uzņēmumiem nav jāuztraucas par laika apstākļiem. Šāda moduļu tipa ēku būvniecība samazina atkritumu daudzumu un kopējo vides piesārņojuma līmeni.

- **Materiālu izmaksu palielināšanās¹⁵**

Materiālu izmaksu pieaugums ir daļa no būvniecības nozares tendencēm, kas turpināsies tuvākajos gados. Cenu kāpums materiālu izdevumiem pieaudzis par 2 līdz 3% 2018. gadā. konkurētspēju nozarē. Būvniecības nozares uzņēmumiem nākas saskarties ar šādu izmaksu tendenci, tādēļ jāveido jauni risinājumi kā saglabāt konkurētspēju nozarē. Šī būvniecības

¹³ turpat

¹⁴ Apvienotās karalistes lielākā biznesa apskata žurnāla veikts pētījums par nozares tendencēm, pieejams <https://www.bmmagazine.co.uk/in-business/4-important-tendencies-impacting-business-construction-industry/> [skatīts 12.05.2019]

¹⁵ Būvuzņēmēju platformas veikts pētījums par nozares tendencēm, pieejams <https://esub.com/10-construction-industry-trends/> [skatīts 12.05.2019]

nozares tendence turpināsies tik ilgi, kamēr strauji augošais pieprasījums pēc būvmateriāliem samazināsies.

- **Būvniecības informācijas modelēšana (Building information modelling)¹⁶**

BIM ir noderīgs instruments būvniecībā, tas ne tikai var labāk prognozēt darba izmaksas, bet uzņēmumi, kas izmanto BIM var pateikt vai projekts vispār ir iespējams. BIM pierādījis sevi kā noderīgu un efektīvu instrumentu projektu izstrādē. BIM ir veids, kā visām projektā iesaistītajām pusēm uzturēt labu sadarbību būdami tiešaistē. Tas ir process, kurā tiek ģenerēti un pārvaldīti projektu datorizētie attēli pirms to izveides. Arhitekti un inženieri var izmantot šos modeļus, lai parādītu kā būve saglabāsies ilgtermiņā. Un īpašnieki var izvaidot būves apsekojumu platformu kā arī veidot uzturēšanas darbu kalendāru.

- **Ilgspējība¹⁷**

Tā ir cieši saistīta ar zaļajām tehnoloģijām, tomēr ilgspējību var definēt kā plašāku politiku, izmantojot metodes un uzņēmējdarbības modeļus, kas padara pasauli par labāku vietu. Kamēr „zaļās” būvniecības prakse ir vērsta galvenokārt uz konkrēta būvprojekta oglekļa emisijas samazināšanu ilgspējībai ir plašāki mērķi. Ilgtspējīgas būvniecības prakses elementi sastāv no dabiskās vides saglabāšana, efektīva resursu izmantošana un sociālā progressa un kultūras veicināšanas.

- **Darba spēka trūkums¹⁸**

Darba trūkums gan kvalitatīvs, gan kvantitatīvs, ir būtiska problēma. Eiropas būvniecības nozarē. Līdz 2020. gadam 45% no visiem Eiropas arhitektiem prognozē kvantitatīvu darbaspēka trūkumu, taču vairāk nekā 65% prognozē kvalitatīvu darbaspēka trūkumu. Darba spēka trūkuma iemeslus var skaidrot ar zemu aicinājuma līmeni strādāt būvniecībā jaunajās paaudzēs. Savukārt daudzi augsti kvalificēti un pieredzējuši gados vecāki darbinieki aizplūst. Finanšu krīzei arī bija liela ietekme, tika atlaisti daudzi kvalificēti darbinieki, kuri atrada citus darbus un vairs neatgriezīsies būvniecības nozarē. Šī tendence jau ietekmē un ietekmēs arī tuvākos gadus būvniecības nozari. Šāda problēma veicina produktiem un būvniecības risinājumiem kļūt vieglāk uzstādāmiem, kā arī ievērojami palielināsies paneļu izmantošana.

¹⁶ Būvuzņēmēju platformas veikts pētījums par nozares tendencēm, pieejams <https://esub.com/10-construction-industry-trends/> [skatīts 12.05.2019]

¹⁷ Interneta mērījumu uzņēmuma pētījums par nozares tendencēm 2019. gadā, pieejams <https://www.thebalancesmb.com/about-us> [skatīts 12.05.2019]

¹⁸ BIM community sadarbībā ar Global Institute of technology veiktais pētījums par nozares nākotni eiropā, pieejams <https://www.bimcommunity.com/news/load/631/the-future-of-construction-an-european-overview> [skatīts 12.05.2019]

1.3. Pētnieciskās metodes

SVID analīze ir pētnieciska metode, kas veic situācijas analīzi un ar kuras palīdzību organizācija novērtē savas stiprās un vājās puses, kā arī pastāvošās iespējas vai gaidāmos draudus.

SVID analīze dod izpratni par reālo situāciju, kas vēlākos posmos organizācijas vadībai var palīdzēt pieņemt pareizos stratēģiskos lēmumus veiksmīgi sekmējot turpmāko darbību.¹⁹ To iespējams pielietot dažādās situācijās, taču visbiežāk to izmanto: darba grupu ietvaros; «Brainstorming» metode; problēmu risināšanā; produktu izvērtēšanā; stratēģiskā plānošanā; konkurentu novērtēšanā; uzņēmuma attīstības plānošanā; u.c.

SVID mērķis ir saskaņot uzņēmuma stiprās puses ar iespējam tirgū, vienlaicīgi pārvēršot vājās puses par stiprajām, bet draudus par iespējam.²⁰ Mūsdienās SVID analīze ir plaši pielietojama metode gan ekonomikas, gan uzņēmējdarbības sfērās, jo tās universālums dod iespēju izmantot analīzi vairākos līmeņos un priekš dažādiem objektiem: produkcijas analīze, uzņēmuma, konkurences. Analizējamus elementus iespējams ievēlēt brīvi atkarībā no nepieciešamības. Pieredzes bagātāki analītiķi un menedžeri šo metodi izmanto, lai nepieļautu krīzes situācijas organizācijā.

SVID analīzes vājā puse ir tāda, ka rezultāti lielā mērā atkarīgi no analītiķa zināšanām, pieredzes un spējām. Kas arī ir iemesl kādēļ metode tiek pastiprināti apgūta vairākās izglītības iestādēs. SVID analīzes procesā bieži vien notiek novirze no sākotnēja analīzes priekšmeta. Iespēju un draudu novērtējumā bieži vien cerības, gaidāmais ir pārvērtēts, bet draudi par zemu novertēti. SVID analīze ir tikai viena no metodēm sistematizēt jau esošas zināšanas, taču ja tās ir pārāk zemas tad analīzes rezultātiem nebūs lielas vērtības.²¹

Tā kā jebkura mērķa sasniegšana ir saistīta ar zināmu nenoteiktību, kas var radīt kāda veida risku veiksmīgam iznākamam, ir laicīgi jānovērtē iespējamie iekšējie un ārējie riski. Risku vadība ir viens no iekšējās kontroles sistēmas pamatelementiem, kas ļauj identificēt

¹⁹ SVID analīze <http://www.metodes.lv/index.php/metodes-situacijas-analize/105-svid-analize> [skatīts 12.05.2019]

²⁰ Mārketinga menedžments:

http://www.vatp.lv/sites/default/files/5.lekcija_marketinga_menedzments_2013.pdf [skatīts 12.05.2019]

²¹ SWOT Analysis

<http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm#SWOT%20analysis%20inventors,%20origins%20and%20history%20of%20SWOT%20analysis> [skatīts 12.05.2019]

riskus, apzināt risku notikumu cēloņus un novērtēt riskus, lai izstrādātu rīcības plānu, kas preventīvi vai korektīvi samazinātu riska pakāpi līdz pieļaujami zemākajam līmenim.

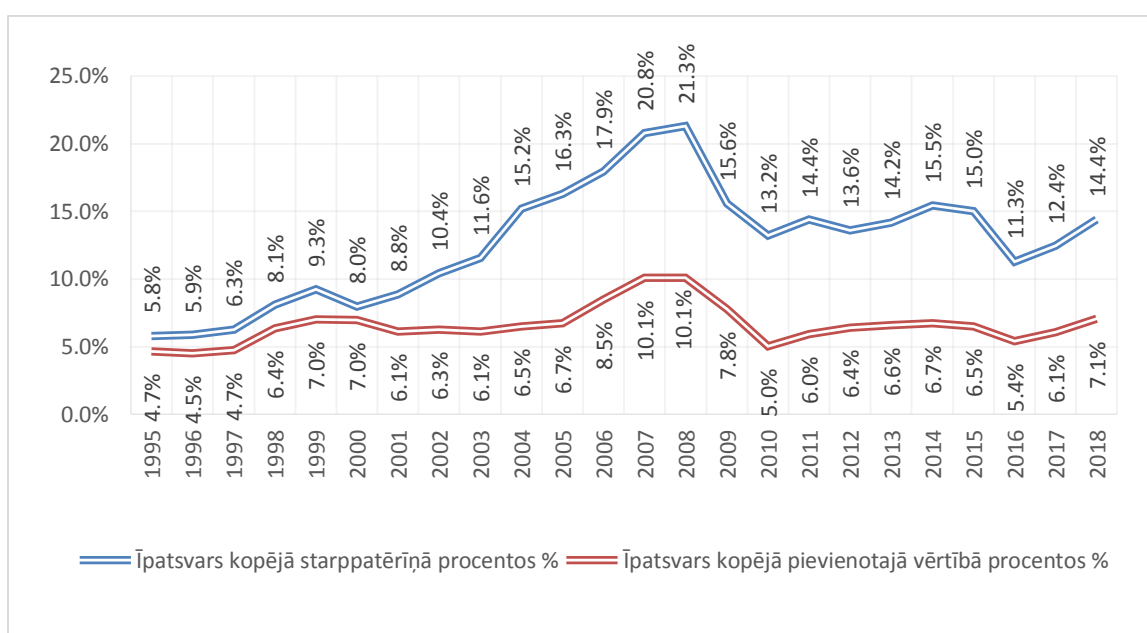
Vispārīgi ieguvumi no risku vadības:

- Uzlabo plānošanu, darba izpildi un paaugstina vadības un kontroles sistēmas efektivitāti;
- Uzlabo resursu lietderīgu un ekonomisku izmantošanu;
- Aizsargā vadību – risku vadība paaugstina izpratni par riskiem, un tas ļauj vadītājiem demonstrēt atbilstošu līmeni attiecībā uz rūpību, kā tiek pieņemti un īstenoti lēmumi. Risku vadība nodrošina izsvērtākas informācijas un analīzes izmantošanu pamatotu stratēģisko lēmumu pieņemšanā;
- Palīdz uzturēt augstu reputāciju un iestādes tēlu;
- Stiprina pārraudzības funkciju.²²

²² Valsts izglītības attīstības aģentūras sagatavots ziņojums par risku vadību
http://sf.viaa.gov.lv/library/files/original/12242_vadlinijas_riski.doc [skatīts 12.05.2019]

2. BŪVNICĪBAS NOZARES LĪDZŠINĒJĀ ATTĪSTĪBA

Kā jebkuru nozari arī būvniecības nozari vislabāk raksturo skaitļi. Būvniecības nozares īpatsvars tautsaimniecības kopējā pievienotajā vērtībā 2018.gadā sasniedz 7,1 %. Vēsturiski šis rādītājs ir svārstījies robežās no 4,5 % līdz 10,1 %, strauji pieaugot laika posmā pēc Latvijas iestāšanās ES un pēc tam samazinoties ekonomiskās krīzes rezultātā, kas cieši saistīta ar nekustamā īpašuma tirgus pārkaršanu. Būvniecības nozares īpatsvars pēc starppatēriņa 2018.gadā sasniedz 14,4 %, tādējādi būvniecība būtiski ietekmē arī pārējās Latvijas tautsaimniecības nozares (attēls 2.1.).

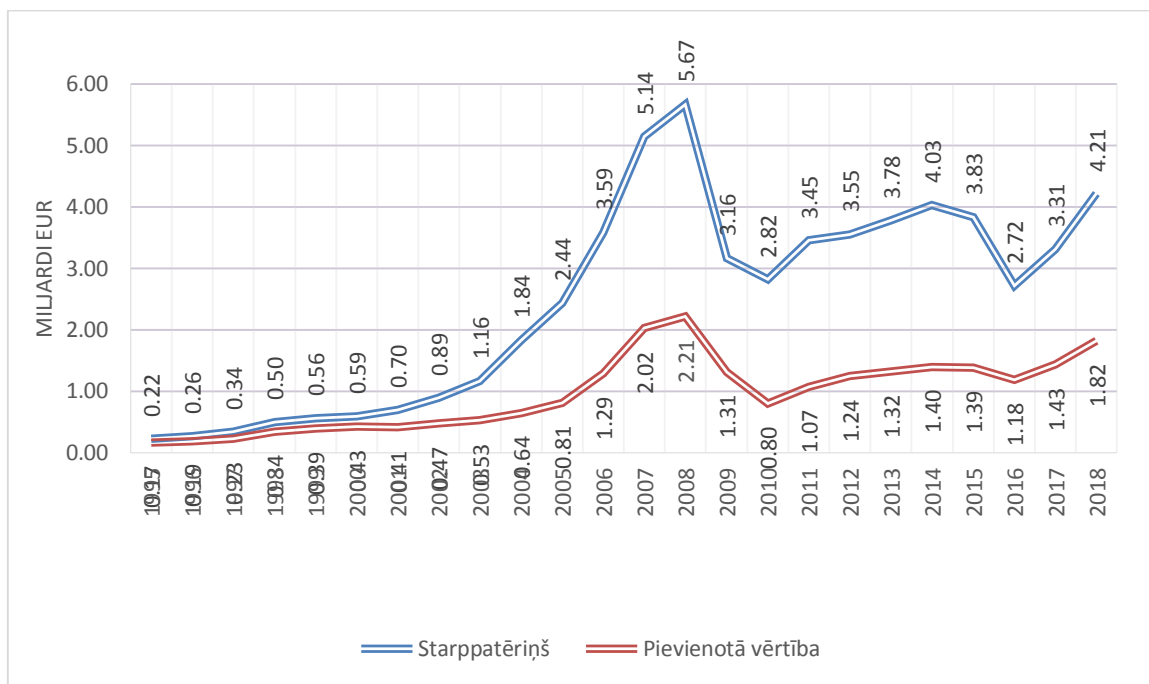

2.1. att. Būvniecības nozares īpatsvars Latvijas ekonomikā, %

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem²³

Būvniecības nozares kopējā pievienotā vērtība Latvijā 2018.gadā sasniedza 1,8 miljardus EUR. Savukārt nozares starppatēriņš ir vairāk kā divas reizes lielāks nekā pievienotā vērtība, un tas sasniedz 4,2 miljardus EUR gadā skatāms 2.2. attēlā.

²³ Būvniecības nozares īpatsvars Latvijas ekonomikā, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__reg/IKG10_120.px/ [skatīts 06.05.2018]

2.2.att. Būvniecības nozares pievienotā vērtība un starppatēriņš

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem²⁴

Pievienotā vērtība (IKP) ir produkta tirgus vērtības pieaugums, kas ir radies jebkuras saimnieciskās darbības rezultātā. To aprēķina, no produkcijas izlaides (bāzes cenās) atņemot starppatēriņu. Pievienotā vērtība ir ražošanas konta balanspostenis.

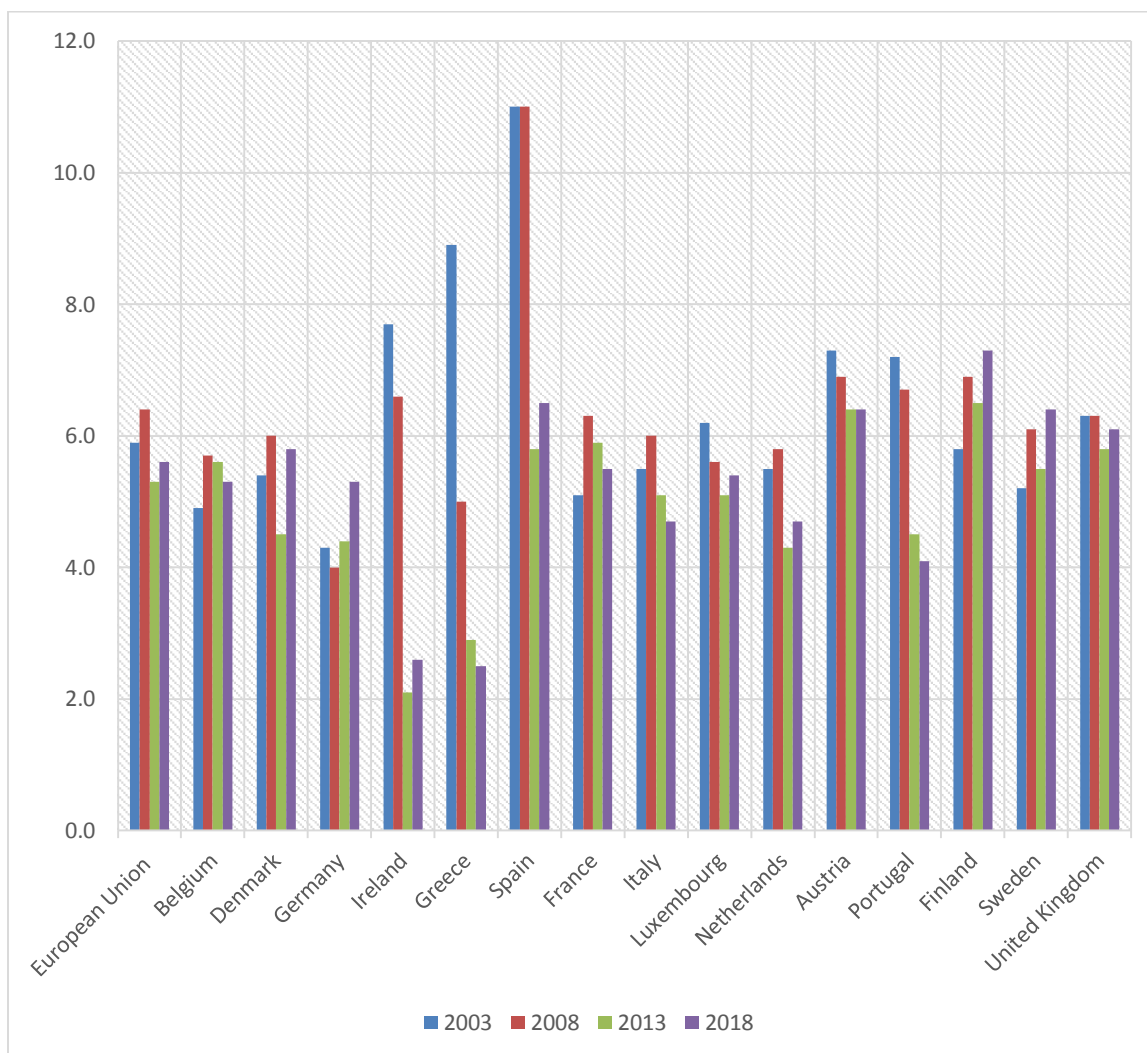
Starppatēriņš ir preces un pakalpojumi, ko patērē kā ielaidi ražošanas procesā, izņemot pamatlīdzekļus, kuru patēriņu ieraksta kā pamatkapitāla patēriņu. Preces un pakalpojumus vai nu pārveido, vai arī izlieto ražošanas procesā.²⁵

Būvniecības pievienotās vērtības īpatsvars Latvijas ekonomikā (7,1%) ir stabili virs ES vidējā rādītāja (5,6 %) (2.3. attēls). Nozares loma katrā valstī atšķiras, taču var novērot, ka tā ir būtiski svārstījies iepriekšējos 15 gados gandrīz visās valstīs. Ekonomiskās krīzes laikā pēc 2008.gadā var novērot sekas nekustamā īpašuma tirgus pārkaršanai visās valstīs. Jo lielāks bija apjoma pieaugums pirms ekonomiskās krīzes, jo lielāks bija kritums pēc tās, līdz ar ko bija smagāk atgūties pēc šāda krituma. Taču tajās valstīs, kur šāds pirmskrīzes pieaugums nebija spēja veiksmīgāk atgūties bez sevišķām lejuplīdēm un tigus svārstībām (2.3. attēls). Stabīlai

²⁴ Būvniecības nozares pievienotā vērtība un starppatēriņš https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__IKP__ikgad/IKG10_050.px/ [skatīts 06.05.2019]

²⁵ CSP terminu un definīciju datubāze <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/ekonomika/ikp/tabulas/metadati-iekaszemes-kopprodukts-latvija-kopa-eks-2010> [skatīts 06.05.2019]

un līdzsvarotai attīstībai nozares īpatsvaram iekšzemes kopproduktā vajadzētu būt 4 - 8 % robežās.²⁶

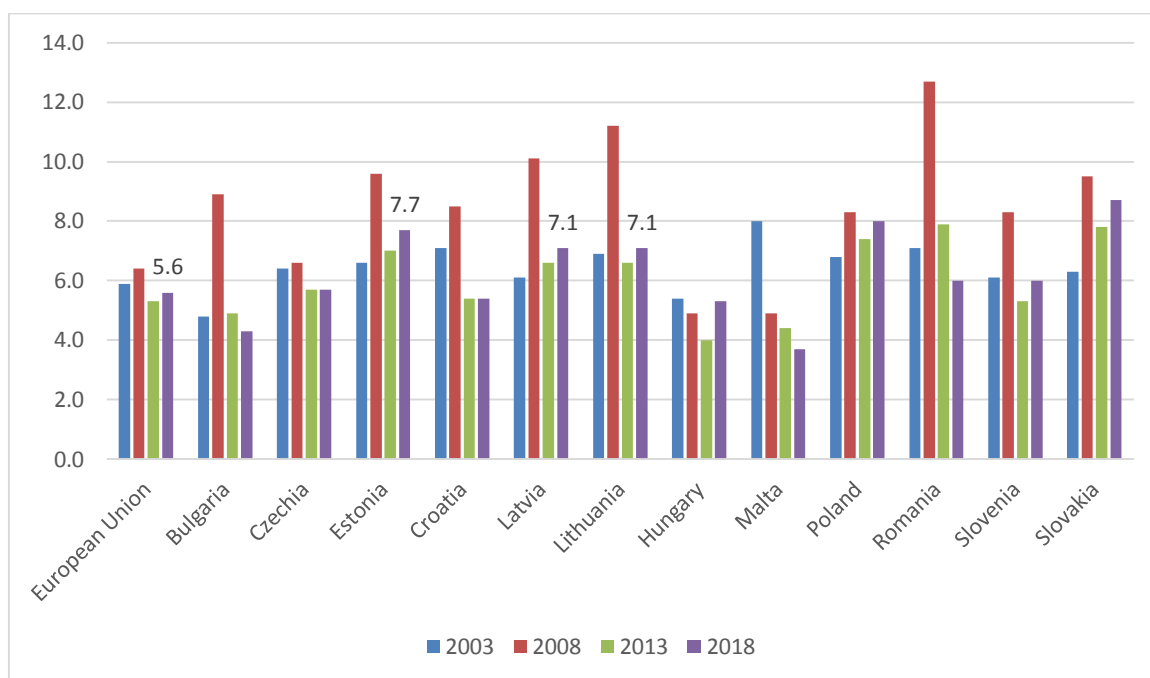
2.3.att. Būvniecības nozares īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ES, %

Avots: autora veidots grafiks pēc Eurostat datiem²⁷

Kā redzams attēlā 2.3. būvniecības nozares īpatsvars no kopējās pievienotās vērtības ir salīdzinoši augsts pret citām ES valstīm. Lielvalstīm būvniecības nozares īpatsvars mērojams robežās ap 5 – 6 %.

²⁶ LDDK politikas ietekmes izvērtējums – nozares tirgus izpētes Ziņojums būvniecības nozarē http://www.lddk.lv/wp-content/uploads/2018/07/lddk_zinojums_buvniecibas_nozare_062018.pdf

²⁷ Būvniecības nozares īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ES, CSp datubāze, pieejams https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_a10 [skatīts 06.05.2019]

2.3.att. Būvniecības nozares īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ES, %

Avots: autora veidots grafiks pēc Eurostat datiem²⁸

Būvniecības apjoms Eiropas valstīs kopš 2005.gada ir būtiski mainījies (2.4. attēls). Īpaši straujš tās pieaugums ir bijis gan Baltijas valstīs, gan arī tādās valstīs kā Spānija, Rumānija, Bulgārija, kur pieaugums būvniecības apjomos pat tik īsā laika posmā no 2005.gada līdz 2008.gadam pieauga par 1,5-2 reizēm. Paaugstinājās rentabilitātes līmenis izraisot būvniecības uzņēmumu skaita un to paveikto darba apjomu pieaugumu. Straujo pieaugumu tolaik veicināja gan ES struktūrfondu pieejamība, gan arī intensīva kreditēšana un nekustamā īpašuma tirgus pārkaršana. Straujajai nekustamā īpašuma tirgus izaugsmei sekoja straujš kritums 2009.gadā un stagnācija vairāku gadu garumā visās ES dalībvalstīs līdz ekonomiskā situācija nostabilizējās 2011.gadā. Pēdējos gados var novērot, ka būvniecības apjomi sāk pamazām palielināties, taču valsts un privātajā sektorā, ekonomiskās lejupslīdes laikā, uzkrātā parādu sloga dēļ nav paredzama pārāk strauja būvniecības izaugsme. Tas nozīmē, ka būvniecības apjoma dinamika ir cieši saistīta ar finanšu pieejamību gan no publiskā sektora, gan no kredītiestāžu puses. Un pašu uzņēmumu spēju uzturēt stabilu darbību brīžos, kad finansējums vietējā tirgū svārstās.²⁹

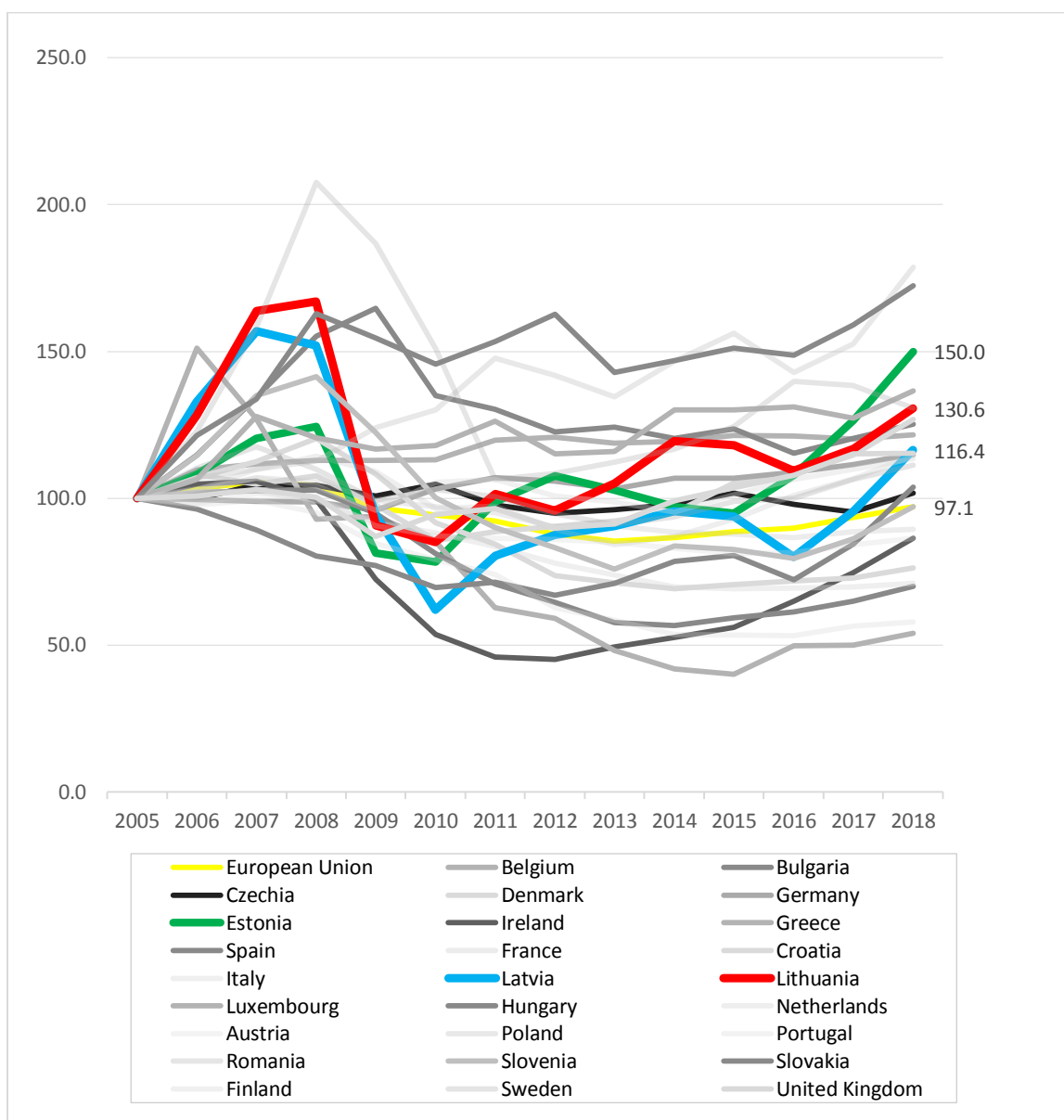
Latvijā būvniecības nozares apjomi, produkcijas izlaide uz iedzīvotāju ir mazāk nekā lielākajā daļā ES valstīs. To nosaka gan iedzīvotāju ienākumu un labklājības līmeņa pieaugums,

²⁸ Būvniecības nozares īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ES, CSp datubāze, pieejams https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_a10 [skatīts 06.05.2019]

²⁹ Latvijas būvuzņēmēju partnerības nozares rādītāju ziņojums, pieejams: <http://www.latvijasbuvnieki.lv/statistika/> [skatīts 06.05.2019]

kreditēšanas iespēju palielināšanās, gan resursu pieejamība un paaugstinātais rentabilitātes līmenis būvniecības nozarē. Kā redzams 2.4. attēlā būvniecības apjomu dinamika Igaunijā un Lietuvā uzrāda labākus rādītājus nekā Latvija. Igaunija “trekno” gadu laikā nepiedzīvoja tik strauju būvniecības apjomu kāpumu kā Latvija līdz ar to krīzei sākoties viņiem nebija tik liels apomu kritums. Lietuva savukārt pirmskrīzes laikā uzrādīja vel lielākus apjoma pieauguma rādītājus par Latviju, taču krīzīzes laikā tas nenokrita tik zemu kā Latvijai. Dinamikas rādītāju ziņā Latvija no 2007. līdz 2010. gadam nokritās par 96.2, Lietuva attiecīgajā periodā par 81.9. Latvijā esošais nekustamā īpašuma fonds: mājokļu skaits uz iedzīvotāju Latvijā ir tikpat liels kā Dānijā, vācijā, Somijā u.c. Tomēr mājokļu kvalitāte Latvijā ir sliktāka nekā ES. Latvija būtiski atpaliek no ES valstīm pēc istabu skaita uz iedzīvotāju un istabu skaita mājoklī. Pēdējo gadu laikā šī starpība pakāpeniski samazinās.³⁰

³⁰ Skribans, V., Uzņēmējdarbības vides un būvniecības attīstības modeļi. Rīga: RTU izdevniecība, 2010.g. 207. lpp.

2.4.att. Būvniecības apjoma dinamika ES 2005=100

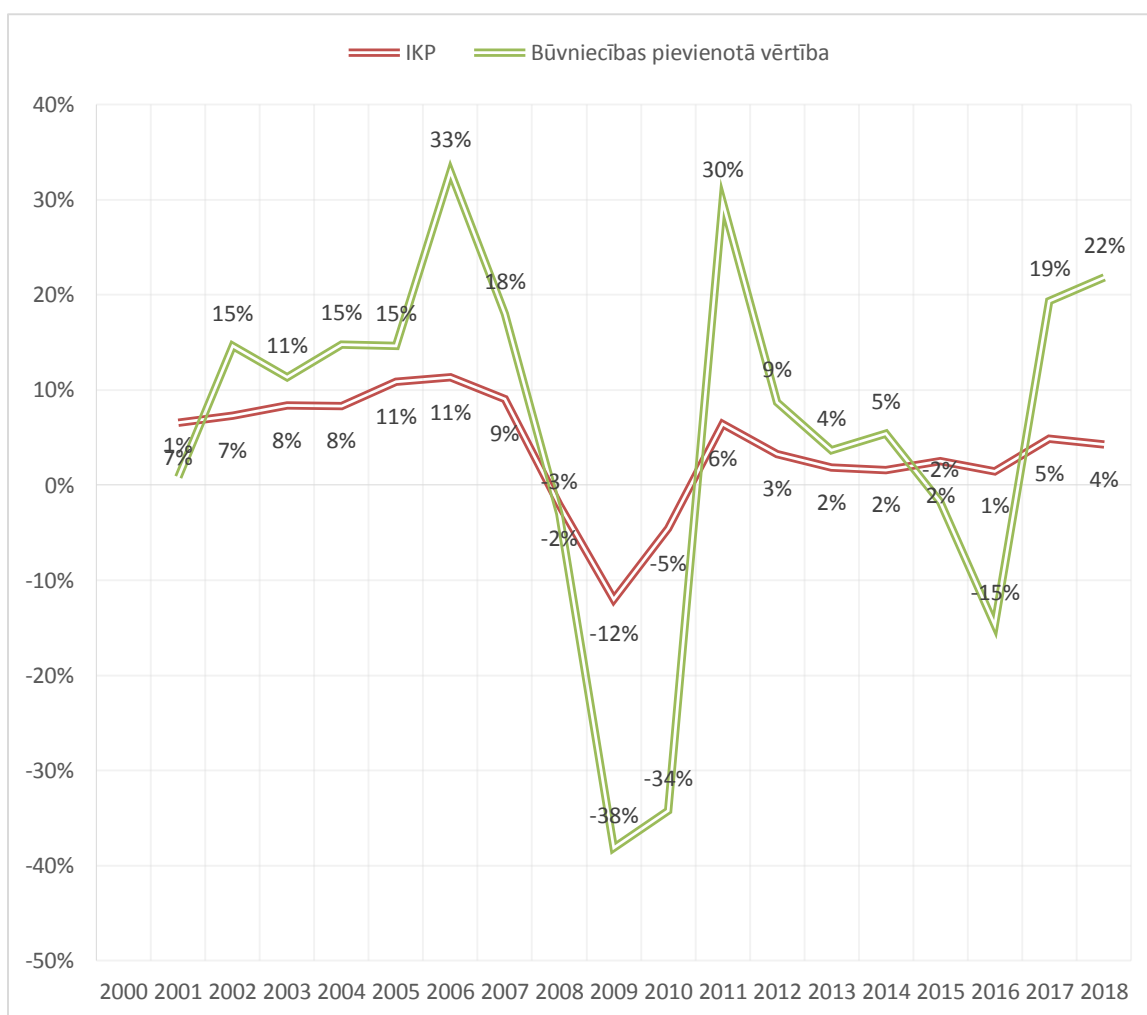
Avots: autora veidots grafiks pēc Eurostat datiem³¹

Būvniecības nozarei ir ciklisks raksturs ar kopējo ekonomikas stāvokli. Tā ir atkarīga no ekonomikas izaugsmes, biznesa noskaņojuma un iedzīvotāju labklājības, jo mainoties šiem faktoriem mainās gan industriālo objektu, gan mājokļu būvniecības apjomi. Tāpēc ekonomikas izaugsmes posmos arī būvniecības apjomi palielinās un otrādi. Kā arī var novērot būvniecības apjomu straujāku pieaugumu vai kritumu atkarībā no kopējā ekonomiskā pieauguma vai krituma valstī (2.5. attēls). Grafiks ļoti uzskatāmi atspoguļo kopējo ekonomisko situāciju valstī

³¹ Būvniecības apjoma dinamika ES 2005=100, CSP datubāze, pieejams http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a10&lang=en [skatīts 06.05.2019]

būvniecības nozarei skrienot pa priekšu, neatkarīgi kādā virzienā iet kopējā ekonomika, norādot uz tās lielo jūtīgumu.

Pievienotās ES 2004.gadā sekmēja nozares pievontās vērtības kāpumu līdz 2006.gadam pēc kura ekonomiskās krīzes iespaidā trīs gadu laikā nozare piedzīvoja strauju kritumu, taču nozarei nostabilizējoties 2011.gadā rādītāji veica strauju kāpumu. Nozare vēl vienu lejupslīdi pārvarēja 2016.gadā ko skaidro ierobežotā ES fondu izmantošana sakarā ar ES struktūrfondu 2007.-2013.gada plānošanas perioda beigām mijoties ar 2014.-2020. gada plānošanas perioda sākumu.

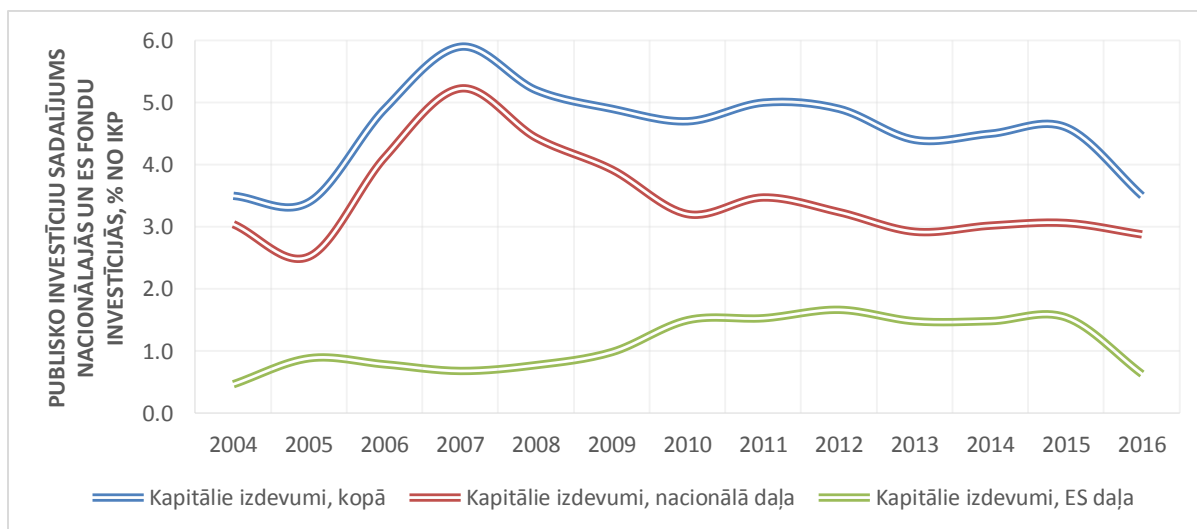
2.5.att. Izmaiņas% pret iepriekšējo gadu (2010.gada salīdzināmās cenas)

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem³²

³² Kopējā pievienotā vērtība pa darbības veidiem un īpatsvars statistiskajos reģionos un republikas pilsētās, CSP datubāz, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__reg/IKG10_120.px/\[skatīts 06.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__reg/IKG10_120.px/[skatīts 06.05.2019])

2.2. Publisko investīciju apjoms un prognozes

No 2000.gada līdz 2007.gadam kopējais būvniecības apjoms Latvijā palielinājās vairāk kā 2 reizes, kaimiņvalstī Lietuvā šis rādītājs palielinājās gandrīz 3 reizes. Šajā periodā būvniecība bija viena no visstraujāk augošajām nozarēm Latvijā, jo līdz ar iestāšanos ES 2004.gada 1. maijā notika palielināta ārvalstu finansējuma ieplūde Latvijas tautsaimniecībā, kas radīja augošu pieprasījumu pēc valsts pasūtījuma būvēm, biroju ēkām un dzīvojamām mājām. Būtiska daļa no būvniecības veiktajiem darbiem ir atkarīga no publiskā sektora investīcijām, kuru apjoms vairāku gadu garumā lielāko ties ir bijis robežās starp 4 - 5 % no IKP (2.6. attēls). Šos skaitļus sadala nacionālās investīcijas, kas atkarīgas no dažādiem valsts iekšējiem faktoriem: attīstības stāvokļa, valsts budžeta sadalījuma un citiem faktoriem. Pēdējos gados nacionālais finansējums saglabājis stabilitāti un turoties pie 3% no IKP. Turpmākajā periodā līdz 2020. gadam, kad atkal sāksies ES plānošanas perioda maiņa, Finanšu ministrija prognozē, ka šis skaitlis nenokritīsies zemāk par 2.7% no IKP. Otra daļa finansējuma kas ieplūst no publiskā finansējuma ir ES struktūrfondu finansējums, kas 2016. gadā strauji samazinājās no 1,5% līdz 0,6% no IKP gada laikā.³³ Šāds straujš ES struktūrfondu finansējuma samazinājums radīja strauju kritumu nozarē, norādot uz nozares nepastāvību un jūtīgumu pret ārējiem faktoriem. Kas reizē arī liek satraukties par būvniecības nozares nākotnes attīstības stabilitāti (2.6. attēls).

2.6.att. Publisko investīciju sadalījums nacionālajās un ES fondu investīcijās, % no IKP

³³ Latvijas darba devēju konfederācijas ziņojums par būvniecības nozari
http://www.lddk.lv/wp-content/uploads/2018/07/lddk_zinojums_buvniecibas_nozare_062018.pdf

Avots: Eurostat, Eiropas Centrālā banka, FM aprēķini³⁴

Finanšu ministrija apkopotā informācija dod skaidru paskaidrojumu kādēļ ES struktūrfondu finansējums tik strauji samazinājies 2016. gadā, un kad tas varētu atkārtoties. Tas saistīts ar ES plānošanas periodu maiņu kad jaunais periods aizstāj iepriekšējo. Uz papīra tas ir attēlots skaidros laika nogriežņos, taču reālajā dzīvē tas ir daudz sarežģītāks process kas nenotiek ne dienas, ne gada laikā. Finanšu ministrija savos aprēķinos pārejas periodu liek 5-6 gadu intervālā.

Pieņēmums, ka ES fondu finansējums izsīks nav pamatots, jo pēdējos gados tas ir atgriezies, līdz ar 2014.-2020.gada plānošanas periodu, un pakāpeniski pieaug. Prognozes liecina, ka ES finansējums publiskajām investīcijām līdz 2023. gadam iepriekšējos apmēros. Ņemot vērā ES finansējuma ciklisko raksturu tuvākajā nākotnē iespējams sagaidīt publisko investīciju apjoma samazinājumi sakarā ar 2014.-2020.gada un 2021-2027. gada plānošanas periodu maiņas mijiedarbību (2.7. attēls). Šādi kritumi būvniecības apjomā uz plānošanas periodu maiņas rēķina nozīmē tikai to, ka nozare ir ļoti jūtīga no ES finansējuma svārstībām. Norādot uz nepilnīgu būvniecības nozares sistēmas stabilitāti nozarei jāizplešas ārpus valsts robežām meklējot tirgus daļas citos tirgos, tādā veidā pasargājot nozari no pārlietu liela jūtīguma.

ES fondu investīcijas lielā mērā atkarīgas no tās budžeta un tā sadales plāna, taču pašlaik tas ir uz jautājuma, jo nav skaidrības par AK izstāšanos, kas jau ir procesā vairākus gadus, tādēļ arī tiek atliktas jautājumu izskatīšanas sēdes, cerībā, ka AK izdosies panākt vienošanos ar ES. Izstāšanās gadījumā ES budžeta kopapjoms krietni samazināsies, kā arī ES izmaksas, kas saistītas ar migrāciju, drošību un valstu robežām palielināsies.

Apzinoties šos riskus 2017. gada jūnijā Eiropas komiteja pārdomu papīrā par ES finansējuma nākotni izvirzīja piecus scenārijus (2.7. attēls):³⁵

Optimistiskais scenārijs I (1.scenārijs)

AK izstāšanās faktora ietekmē iespējamais Latvijai pieejamo ES fondu samazinājums šī scenārija ietvaros jaunajā plānošanas periodā novērtējams 6% apmērā.

Optimistiskais scenārijs II (2.scenārijs)

³⁴ FM ziņojums par publisko investīciju plūsmas stabilizēšanu pēc Eiropas Savienības 2014.-2020.gada http://tap.mk.gov.lv/doc/2017_08/Fmvest_150817_publ_investicij.444.docx

³⁵ FM ziņojums par publisko investīciju plūsmas stabilizēšanu pēc Eiropas Savienības 2014.-2020.gada http://tap.mk.gov.lv/doc/2017_08/Fmvest_150817_publ_investicij.444.docx

AK izstāšanās faktora ietekmē iespējamais Latvijas pieejam ES fondu samazinājums šī scenārija ietvaros no 2019.gada otrā pusgada ir 6% gan esošajā 2014.-2020.gada periodā, gan jaunajā ES daudzgadu budžeta plānošanas periodā.

Pesimistiskais scenārijs I (3.scenārijs)

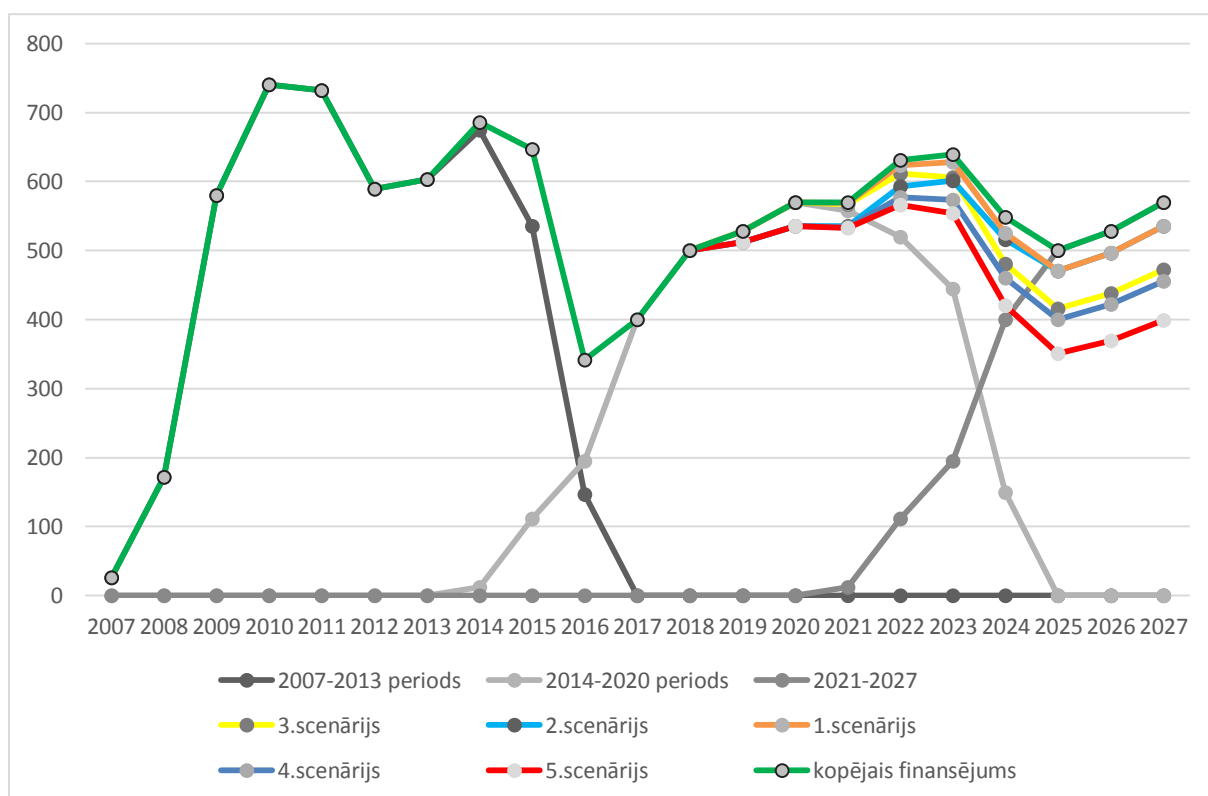
AK izstāšanās faktoru iespējamais ES fondu samazinājums jaunajā ES daudzgadu budžeta plānošanas periodā šī scenārija ietvaros vērtējams 20-25% apmērā.

Pesimistiskais scenārijs II (4.scenārijs)

AK izstāšanās faktoru iespējamais ES fondu samazinājums jaunajā ES daudzgadu budžeta plānošanas periodā šī scenārija ietvaros vērtējams 30% apmērā.

Reālistiskais scenārijs (5.scenārijs)

Tādējādi iespējamais Latvijai pieejamo ES fondu samazinājums pēc 2020.gada šī scenārija ietvaros vērtējams 17% apmērā.

2.7.att. Scenāriji par ES finansēto publisko investīciju apjomu Latvijā, milj. EUR

Avots: FM aprēķini³⁶

³⁶ FM ziņojums par publisko investīciju plūsmas stabilizēšanu pēc Eiropas Savienības 2014.-2020.gada http://tap.mk.gov.lv/doc/2017_08/Fmvest_150817_publ_investicij.444.docx

2.3. Būvniecības produkcijas apjomi Latvijā

Kopš 2010.gada būvniecības nozare pamazām aug gadu no gada un gandrīz katru gadu ir Latvijas tautsaimniecības pieauguma līdere. Pēdējo divu 2017. un 2018. gada apgrozījuma pieaugums mērāms attiecīgi 22% un 26% apmērā pret iepriekšējiem gadiem sasniedzot kopējo apgrozījumu 2,2 miljardu EUR apmērā. Būvniecības nozares pieauguma galvenie faktori ir šādi: pieaug pieprasījums pēc būvniecības produkcijas; pieaugošā pieprasījuma nodrošināšanai pietiekamais resursu daudzums. Ievērojamu celtniecības pieaugumu stimulē ilgstoš reālā ienākuma pieaugums iedzīvotājiem. Ienākumu pirmajos gados iedzīvotāji paaugstina savas pašreizējās dzīves kvalitātes līmeni: maina pārtikas kvalitāti, vairāk lieto sadzīves priekšmetus. Kad ir panākts piesātinājums un tiek uzkrāta noteikta naudas summa, iedzīvotāji uzlabo arī savu mājokli.³⁷

Būvniecības nozares kopējais apjoms sastāv no trim galvenajiem būvniecības veidiem:

- **dzīvojamo** ēku būvniecība,
- **nedzīvojamo** ēku būvniecība,
- **inženierbūvju** būvniecība.

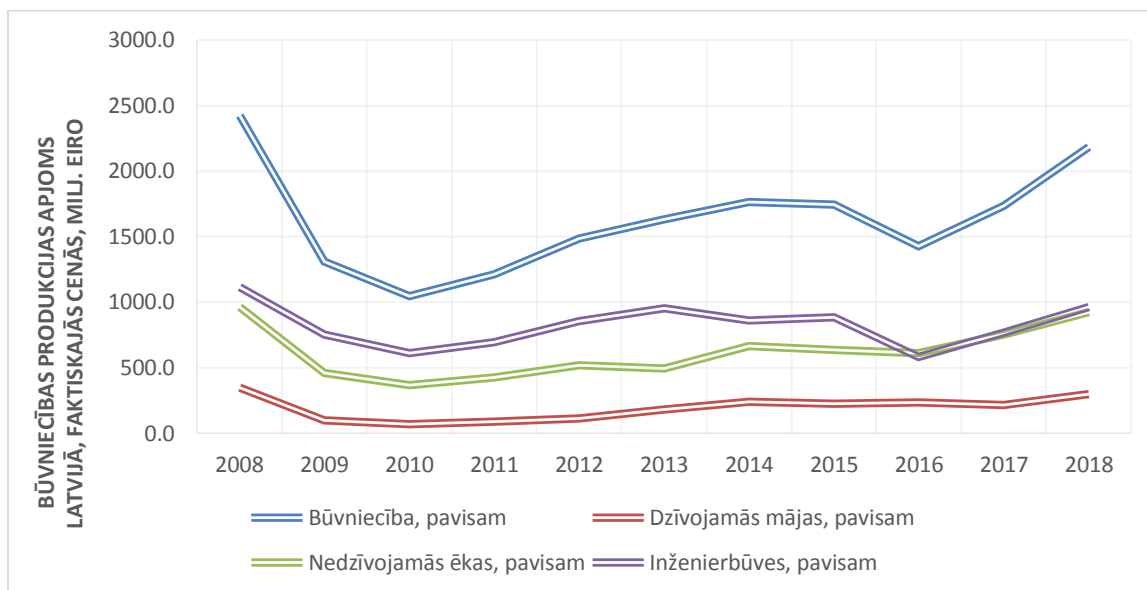
Inženierbūves (tilti, tuneļi, autoceļi, dzelzceļa līnijas) lielākoties ietekmē publisko investīciju pieejamība, jo šādi būvdarbi prasa lielus finansiālos līdzekļus, kuri tiek aizgūti no ES struktūrfondiem un no kopējā būvniecības apjoma veido aptuveni pusi (44%). Taču pēdējos divos gados pēc ES finansējuma samazinājuma 2016. gadā, inženierbūves cieta lielāko finansiālo zaudējumu, kas nozares sektoram lika noslīdēt līdz nedzīvojamo ēku būvniecības apjomiem (2.8. attēls). Šādai parādībai šajā situācijā ir īslaicīgs raksturs, jo ES fondu finansējums atgriežas līdz ar ko atgriezīsies šī sektora apjomi.

Otrs lielākais būvdarbu veids, kas arī sastāda aptuveni pusi (42%) no kopējā būvniecības apjoma ir nedzīvojamo ēku (biroju ēku, veikalu, lauksaimniecības ēku, sabiedrisku un pakalpojumu ēku) būvniecība, kuru vienlīdz ietekmē gan publiskā, gan uzņēmējdarbības sektora pasūtījums. Neskatoties uz ES fondu samazinājumu šajam sektoram pēdējie divi gadi aizvadīti ar strauju aptuveni 22% lielu apjoma pieaugumu, kas nozīmē uz vietējā tirgus uzņēmējdarbības sektora iesilšanu (2.8. attēls).

Trešā, mazākā grupa, ir dzīvojamo ēku būvniecības, kas veido aptuveni 10-15% no kopējā būvniecības apjoma un ir tieši atkarīga no māsaimniecību pieprasījuma. Šis sektors neveicina lielos apjomus, taču vistiešāk atspoguļo dzīves kvalitātes līmeni valstī, jo tiek

³⁷ Skribans, V., Uzņēmējdarbības vides un būvniecības attīstības modeļi. Rīga: RTU izdevniecība, 2010.g. 110.lpp.

iekārtotas dzīvojamās platības un pēdējos gados ir novērojams straujš pieaugums būvniecības apjomā. Lai gan tiek saglabāti 10-15% no kopējā būvniecības apjoma nozarē ir mērāms pieaugums par aptuveni 30% (2.8. attēls).³⁸

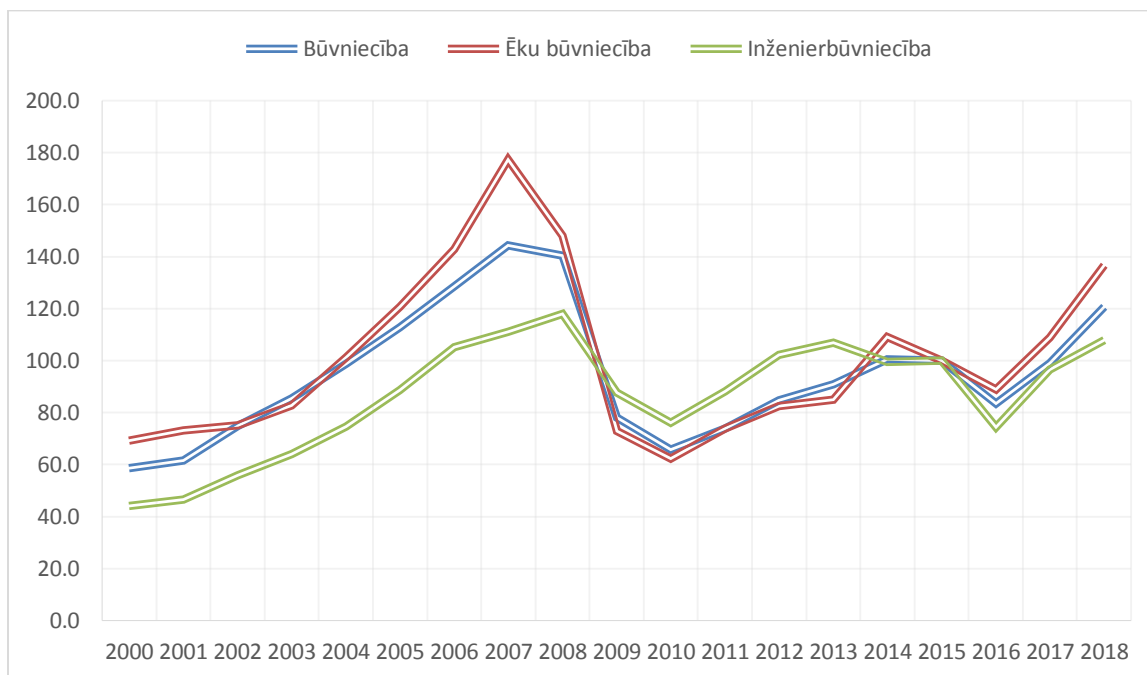
2.8.att. Būvniecības produkcijas apjoms Latvijā, faktiskajās cenās, milj. eiro

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem³⁹

Attēlā 2.9. var redzēt kā kopējais būvniecības produkcijas apjoms no 2000. līdz 2007.gadam auga vienmērīgi straujā tempā. Taču var novērot, ka inženierbūvniecība pirmā saskārās ar straujo apjomu samazinājumu jau 2006. gadā, jo tā ir ciešāk saistīta ar globālo ekonomiku, kamēr ēku būvniecība turpināja uzņemto straujo tempu. Tas rezultējās straujā kritumā no 2007. līdz 2010.gadam. Šāda situācija skaidrojama ar to, ka lielākais vairums cilvēku nav ekonomisti un krīzes esamību saprata daudz vēlāk kad jau mājokļi bija sabūvēti. Ēku būvniecības apjoma kritums no 2007. līdz 2010.gadam bija gandrīz 3 reizes. Taču ar 2011.gadu lielā krīze bija beigusies un būvniecības produkcijas apjomi lēnām sāka palielināties. 2016.gadā nozarē atkal bija mazā krīze, jo negaidīti strauji samazinājās ES fondu finansējums kas skaidrojams ar finanšu plūsmas plaisu starp ES plānošanas periodiem.

³⁸ Latvijas darba devēju konfederācijas ziņojums par būvniecības nozari
http://www.ddd.lv/wp-content/uploads/2018/07/ddd_zinojums_buvniecibas_nozare_062018.pdf

³⁹ Būvniecības produkcijas apjoms Latvijā, CSP datubāze, pieejams
https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvn/rupnbuvn__buvn__ikgad/BUG020.px/ [skatīts 07.05.2019]

2.9.att. Būvniecības produkcijas apjoma indeksi un pārmaiņas 2010=100, kalendāri izdalīti

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁴⁰

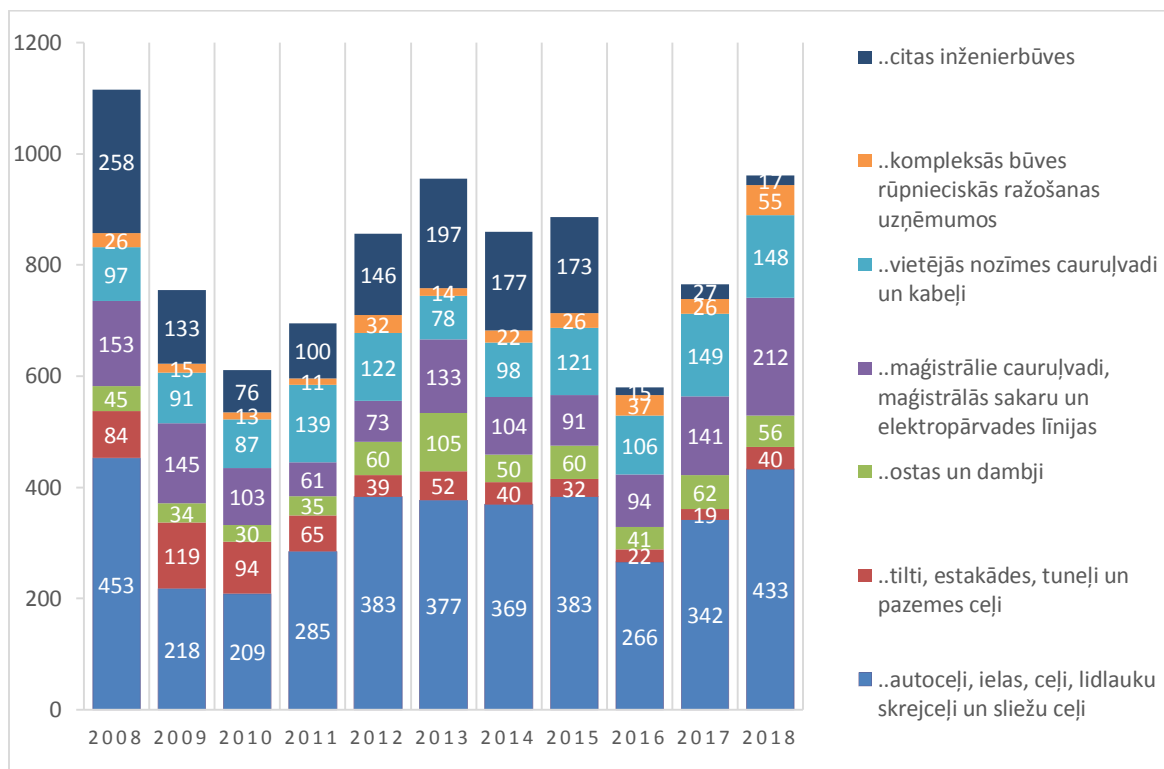
Būvniecības produkcijas apjoma indekss: raksturo būvniecības produkcijas izmaiņas pārskata periodā, salīdzinot ar bāzes periodu.⁴¹

Inženierbūvniecība ir svarīgākais būvniecības nozares sektors no kura lielā mērā izriet pārējo sektoru attīstība, kā arī citu nozaru attīstība. Jo inženierbūvniecībā ietilpst autoceļi, tilti, dzesceļa līnijas, lidlauki un citas infrastruktūras sastāvdaļas, kas pamatā ir katras valsts asinsrite. Bez šī sektora nebūtu iespējama plūstoša fiziskā kustība. Inženierbūves sektors pēc krīzes kopumā ir atguvies. Vienīgais kritums bija 2016. gadā, kas saistīts ar ES finansējuma samazinājumu starp plānošanas periodiem, taču jau 2016.gada beigās finansējums atgriezās un pēc 2018.gada datiem ir novērojams lielākais apjoms pēdējos desmit gados, tālu neatpaliekot no 2008.gada rādītājiem. Lielākie segmenti šajā sektorā 2018.gadā ir autoceļi, ielas, ceļi, lidlauku skrejceļi un sliežu ceļi, kas sastāda aptuveni 45% no kopējā apjoma. Tad seko

⁴⁰ Būvniecības produkcijas apjoma indeksi un pārmaiņas, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG010.px/ [skatīts 07.05.2019]

⁴¹ CSP terminu datubāze, pieejams <https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/statistikas-temas/buvnieciba-rupnieciba-tirdznieciba/buvnieciba/tabulas/metadati-buvniecibas-produkcijas> [skatīts 07.05.2019]

maģistrālie cauruļvadi, maģistrālās sakaru un elektropārvades līnijas būvdarbi, kas sastāda 22% no kopējā apjoma (2.10. attēls).

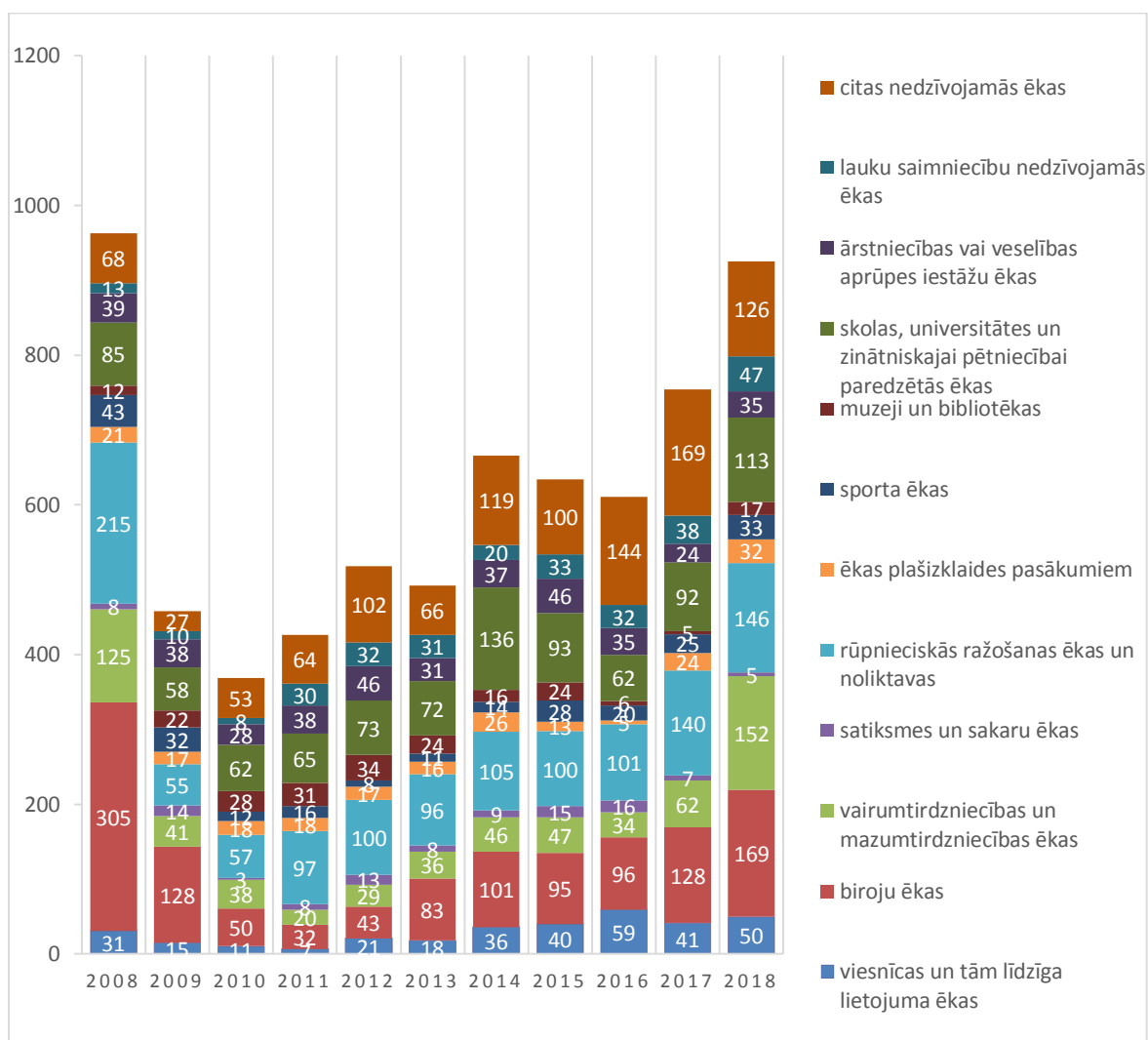

2.10.att. Būvniecības produkcijas apjoms inženierbūvniecībā, faktiskajās cenās, milj. Euro

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁴²

Nedzīvojamo ēku būvniecības sektors ir plašākais no trim galvenajiem būvniecības veidiem, kas sevī ietver komerciālās nozīmes ēkas (viesnīcas un tām līdzīga lietojuma ēkas, biroju ēkas, vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības ēkas, rūpnieciskās ražošanas ēkas un noliktavas), kuras pēdējos gados šajā sektorā guvušas lielāko pieaugumu sakarā ar kopējo ekonomisko pieaugumu un darba algu dinamiku valstī, kā rezultātā plaukst jauni biznesi, ražotnes un tiek celti jauni tirdzniecības centri, jo valstī parādās lielāka pirkspēja (2.11. attēls).

⁴² Būvniecības produkcijas apjoms, CSP datubāze, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG020.px/\[skatīts 07.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG020.px/[skatīts 07.05.2019])

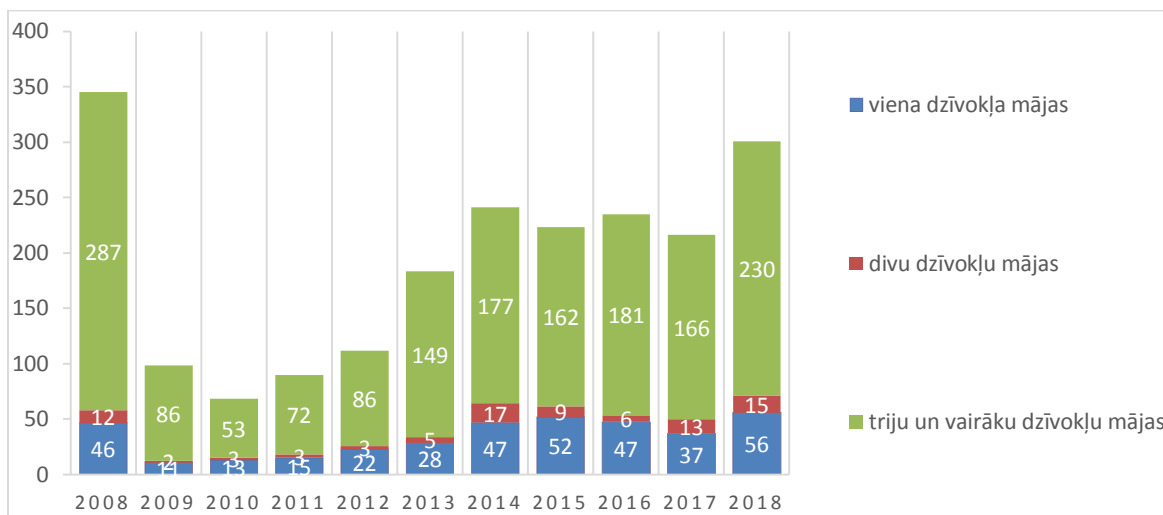

2.11.att. Būvniecības produkcijas apjoms nedzīvojamo ēku būvniecībā, faktiskajās cenās, milj. Euro

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁴³

Šis būvniecības sektors sevī neietver plašu segmentāciju līdz ar ko šo sektoru pārsvarā veido “triju un vairāk dzīvokļu mājas”, kas pēdējo desmit gadu laikā šajā sektorā sastādīja 72-87% īpatsvaru no kopējā apjoma. Pārējos 13-28% sadala viena vai divu dzīvokļu mājas. Pēc ekonomiskās krīzes sektors piedzīvoja ļoti strauju kritumu (2.12. attēls).

⁴³ Būvniecības produkcijas apjoms, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG020.px/ [skatīts 07.05.2019]

2.12.att. Būvniecības produkcijas apjoms dzīvojamo ēku būvniecībā, faktiskajās cenās, milj. Euro

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁴⁴

Būvniecības apjoms no 2008. Gada uz 2009.gadu nokritās 3,5 reizes. Taču no 2013.-2014.gada sektors ir nostabilizējies un pēc 2018.gada datiem var novērot, ka ta sir atgriezies gandrīz būvniecības buma apomos sasniedzot 87% no 2008.gada būvniecības apjomiem (2.12. attēls).

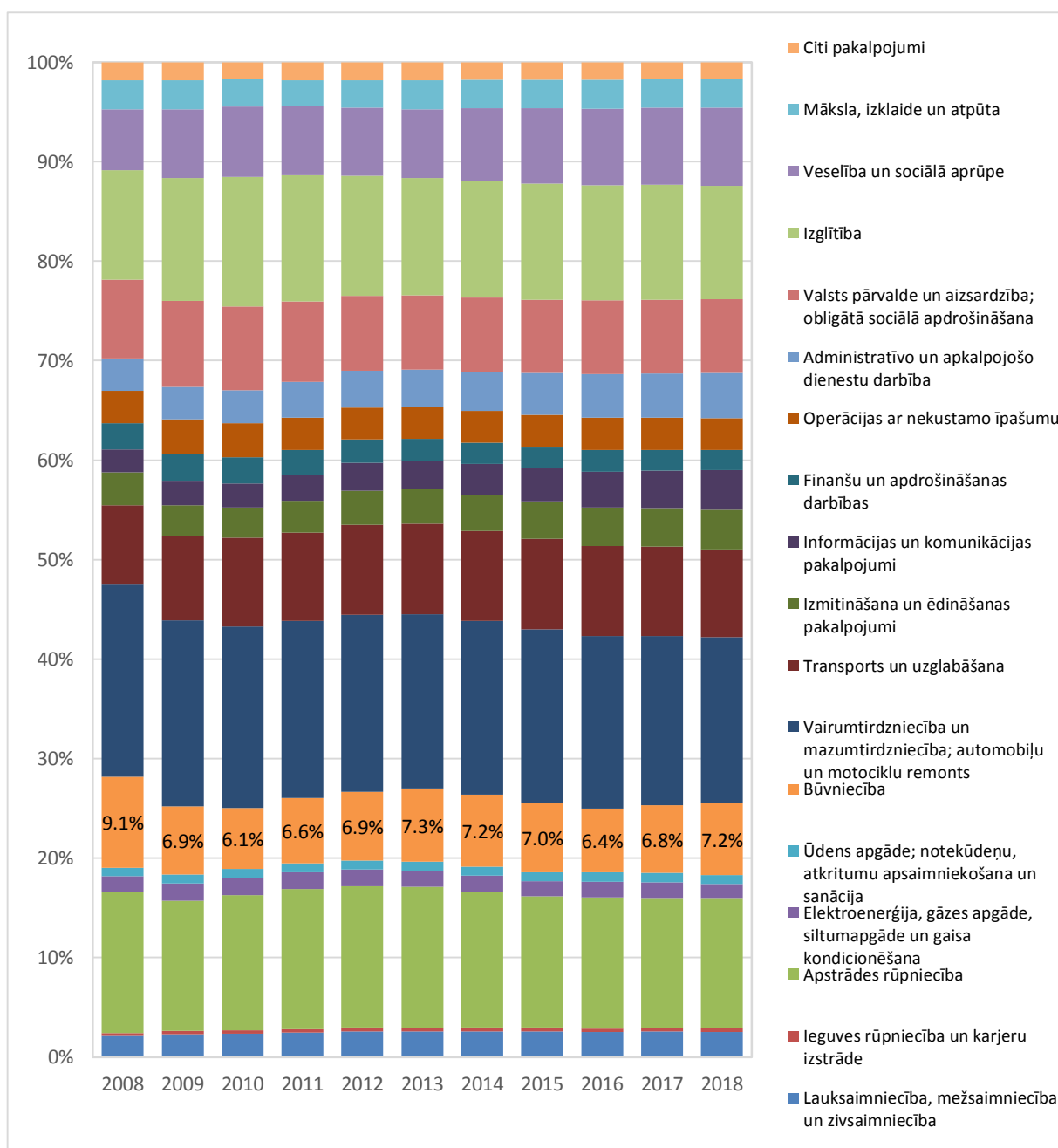
2.4. Aizņemto darbvietu skaits būvniecībā un tās apakšnozarēs

Neskaitot 2007.-2008.gada būvniecības bumu, kad būvniecība bija 4. lielākais darbadevējs pēdējos desmit gados līdz 2018.gadam būvniecība ir 7. lielākais darba devējs starp Latvijas tautsaimniecības nozarēm. Nozarē ir aizņemtas gandrīz 62,5 tūkstoš darbavietas jeb 7,2% no kopējā darbavietu skaita 2018.gadā (attēls 2.13.). Lielākie darba devēji Latvijas tautsaimniecībā 2018.gadā ir: Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu un motociklu remonts sastādot 16,7% no kopējās nodarbinātības, Apstrādes rūpniecība ar 13,1%, Transports un uzglabāšana 8,8%, Veselība un sociālā aprūpe 7,9%, Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana 7,4% un tad seko būvniecība ar 7,2%. Visu nozaru aizņemto darbvietu sadalījumu kopējā tautsaimniecībā var aplūkot 2.13. attēlā.

⁴⁴ Būvniecības produkcijas apjoms, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG020.px/ [skatīts 07.05.2019]

Būvniecības nozarei raksturīga liela sezonālā ietekme, jo starpība starp ziemas un vasaras sezonu var sasniegt pat 10 tūkstošus, kas ietekmē Latvijas kopējo bezarba līmeni par aptuveni vienu procentpunktu.⁴⁵

Šādi sezonālā rādītāji sastopami vēl tikai lauksaimniecības, mežsaimniecības un zivsaimniecības nozarē, kur laika apstākļi tieši ietekmē darba apstākļus un darba produktivitāti. Tas nozīmē, ka šiem cilvēkiem, kas pazaudē darbu sezonālā dēļ, ir jāmeklē iespējas kā nodarbināt sevi laikā kad strādājošajā nozarē nav darba. Šis jautājums tiek risināts uzņēmumu un valsts līmenī, jo jāveido sistēma, kas spētu noturēt migrējošo darba spēku uz katru nākamo sezonu, bez iztrūkumiem.

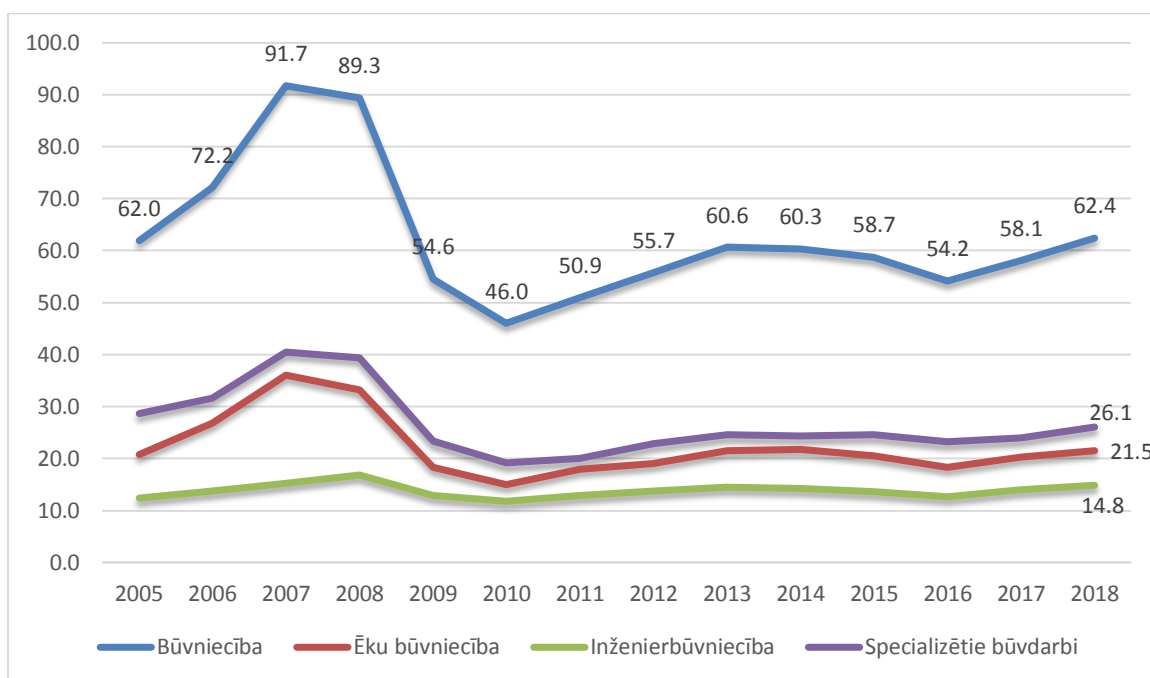
⁴⁵ Būvniecība Latvijā. Ilgtspējas izaicinājumi. Būvniecības nozares pārskats 2017

2.13.att. Aizņemtās darbvietas pa darbības veidiem vidēji gadā (2008.-2018.gadā)

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁴⁶

Aplūkojot attēlu 2.14. var redzēt aizņemto darbvietu skaitu pa darbības veidiem būvniecībā Latvijā no 2005. līdz 2018.gadam. Kopā tie ir 62,4 tūkstoši nodarbināto 2018.gadā, no kuriem lielākā daļa **26.1 tūkstotis strādājošo tiek nodarbināti specializētajos būvdarbos**, kas sevī ietver ēku un inženierbūvju daļu būvniecība vai to sagatavošanas darbi, tērauda konstrukciju uzstādīšana, ēku apdare un būvdarbu pabeigšana, visu veidu inženiersistēmu, bez kurām nav iespējama būves funkcionēšana tai paredzētajā nolūkā, sanitārtehniskie darbi, siltumapgādes un gaisa kondicionēšanas sistēmu uzstādīšana, antenu, signalizācijas sistēmu un citu elektroinstalāciju, smidzināšanas sistēmu, liftu un eskalatoru ierīkošana u.c. Ietverti arī izolācijas darbi (ūdens, siltuma, skaņas izolācija), apšūšana ar metāla loksnēm, rūpniecisko saldēšanas iekārtu montāža, ceļu, dzelzceļu, lidostu, ostu u.c. objektu apgaismojuma un signalizācijas sistēmu ierīkošana, kā arī būvdarbu pabeigšana. Šis būvniecības sektora segments vēsturiski ir bijis līdera pozīcijā nodarbinātības ziņā. Aptuveni **21,5 tūkstoši nodarbināto veic ēku būvniecību**, kas ietver visu veidu ēku vispārējo būvniecību, jauno būvniecību, remontdarbus, pārbūvi un renovāciju, saliekamo būvju vai konstrukciju montāžu būvlaukumā, kā arī pagaidu rakstura būvju būvniecību, visa veida mājokļu, biroju ēku, veikalu un citu sabiedrisku un pakalpojumu ēku, lauksaimniecības ēku u.c. ēku pilna cikla būvniecību. **Inženierbūvniecībā nodarbināto skaits sasniedz 14,8 tūkstošus**, kur nodarbinātie veic tādu infrastruktūras objektu, kā autoceļu, tiltu, dzelzceļa līniju, lidlauku, ūdensapgādes, elektroapgādes un telekomunikāciju sistēmu būvniecību 2.14.attēls.

⁴⁶ Aizņemtās darbvietas pa darbības veidiem vidēji gadā, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__aiznemtdv__ikgad/JVSG010.px/ [skatīts 09.05.2019]

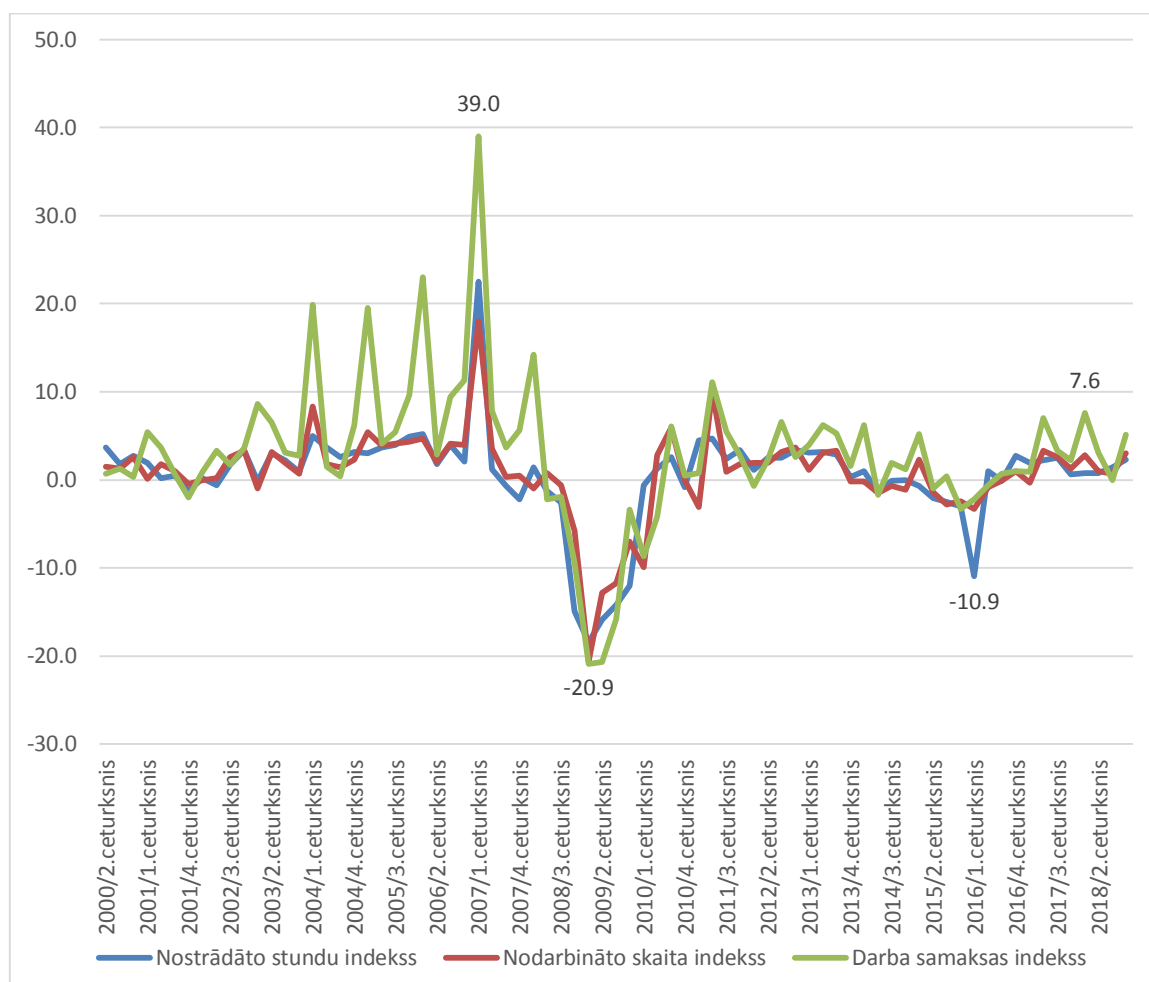

2.14.att. Aizņemtās darbvietas pa darbības veidiem būvniecībā vidēji gadā

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁴⁷

Attēlā 2.15. var redzēt korelāciju starp nostrādāto stundu, nodarbināto skaita un darba samaksas indekiem būvniecībā. Dati nav sezonāli izlīdzināti līdz ar ko var redzēt raustītu līniju kas atspoguļo sezonas un nesezonas izmaiņas. Tomēr apskatot grafiku var redzēt, ka lielākās svārstības ir tieši darba samaksas indeksam, kas ar Latvijas iestāšanos ES 2004.gadā sāka būtiski strauju izrāvienu tendenci sezonās laikā līdz 2008.gadam kad pasaules ekonomika piedzīvoja krīzi. Savukārt nodarbināto skaita un darba stundu indeksi neveic tik straujus lēcienus attiecīgajā posmā. 2009. gadā visi rādītāji bija vienviet lielā kritumā, taču ar 2011. gadu nozare sāka stabilizēties un parādījās mēreni augoša tendence ilgtermiņa nogrieznī. 2016.gads iezīmējas ar ES fondu finansējuma sarukumu līdz ar ko nostrādāto stundu skaita indekss samazinājās, taču pozitīvi, ka nodarbināto skaita indekss strauji nenokritās un nozare saglabāja savu speciālistus.

⁴⁷ Aizņemtās darbvietas pa darbības veidiem vidēji gadā, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__aiznemtdv__ikgad/JVSG010.px/ [skatīts 09.05.2019]

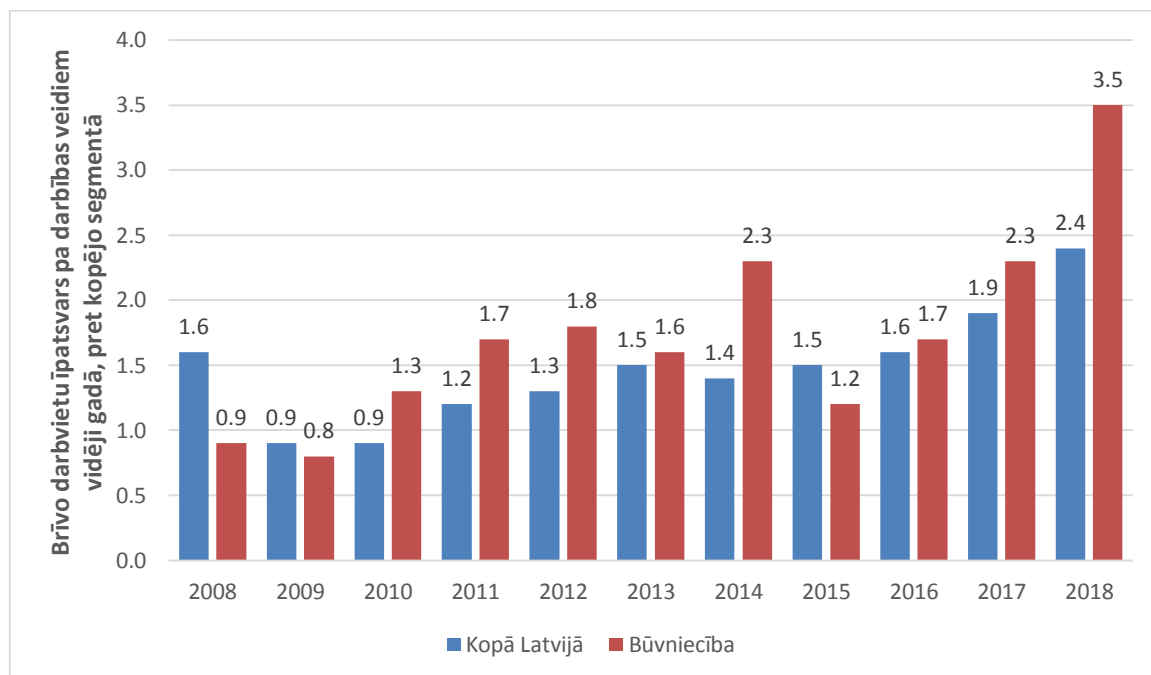
2.15.att Nostrādāto stundu, nodarbināto skaita un darba samaksas indeksi un to pārmaiņas būvniecībā pa ceturkšņiem

Avots: autora veidots grafiks izmantojot CSP datus⁴⁸

Dziļāk pētot darba spēku trūkumu būvniecības nozarē attēlā 2.16. var redzēt brīvo darbvieta īpatsvaru būvniecības nozarē pret kopējo brīvo darbvieta īpatsvaru valstī. Kopējais brīvo darbvieta īpatsvars darba tirgū palielinās mēreni. Savukārt būvniecības brīvo darbvieta skaits strauji palielinās laika posmā no 2015. līdz 2018. gadam brīvo darbvieta skaits palielinājās no 688 līdz 2238 darbvietām. Šim rādītājam velkot paralēles ar bezdarba līmeni kopš 2010.gada kad tas sasniedza vēsturiski augtu 20 % atzīmi veidojot vairāk kā 220 tūkstošu

⁴⁸ Nostrādāto stundu, nodarbināto skaita un darba samaksas indeksi un to pārmaiņas būvniecībā pa ceturkšņiem, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__isterm/BU070c.px/ [skatīts 09.05.2019]

bezdarbnieku, tas ir tikai krities. Un 2019.gada martā uzrādot vien 7,1 % kas ir vien 69 tūkstoši.⁴⁹

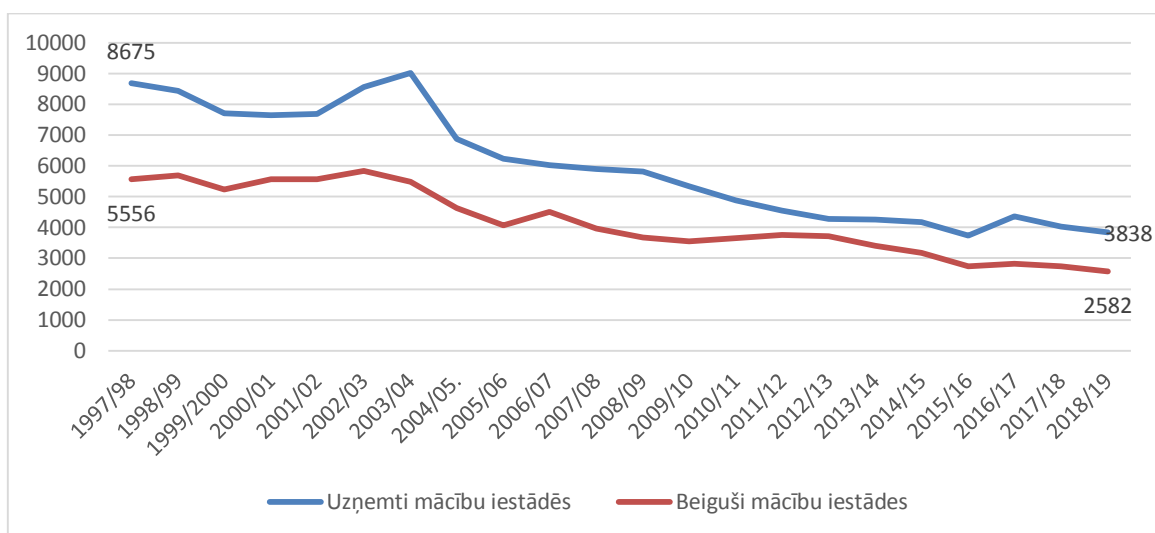
2.16.att. Brīvo darbvietu īpatsvars pa darbības veidiem vidēji gadā

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁵⁰

Kā viens no iemesliem darbinieku trūķumam darba tirgū ir zemaizlaides daudzums no profesionālām izglītības iestādēm. Kā redzams attēlā 2.17. kopš 1997. gada izglītojamo daudzums profesionālajās izglītības iestādēs būvniecības novirzienā ir krietni samazinājies. 2018. gadā beigušu izglītojamo skaits sasniedza 2582 būvniekus kas ir mazāk nekā gadu iepriekš. 2017. gadā tie bija 2735 būvnieki par 153 būvnieku vairāk (2.17. attēls). Neskatoties uz nozares uzplaukumu pēc iestāšanās ES ir bijis tikai viens periods kad strajāk pacēlās profesionālās izglītības absolventu skaits, tas bija 2006.gads. Pārējā laika nogrieznī ir vērojams tikai samazinājums, kas norāda uz nepilnībām izglītības sistēmas politikā.

⁴⁹Bezdarbnieku skaits un bezdarba līmenis 15-74 gadu vecumā, CSP datubāze, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__nodarb__bezdarbs__isterm/NB002m.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 09.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__nodarb__bezdarbs__isterm/NB002m.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 09.05.2019])

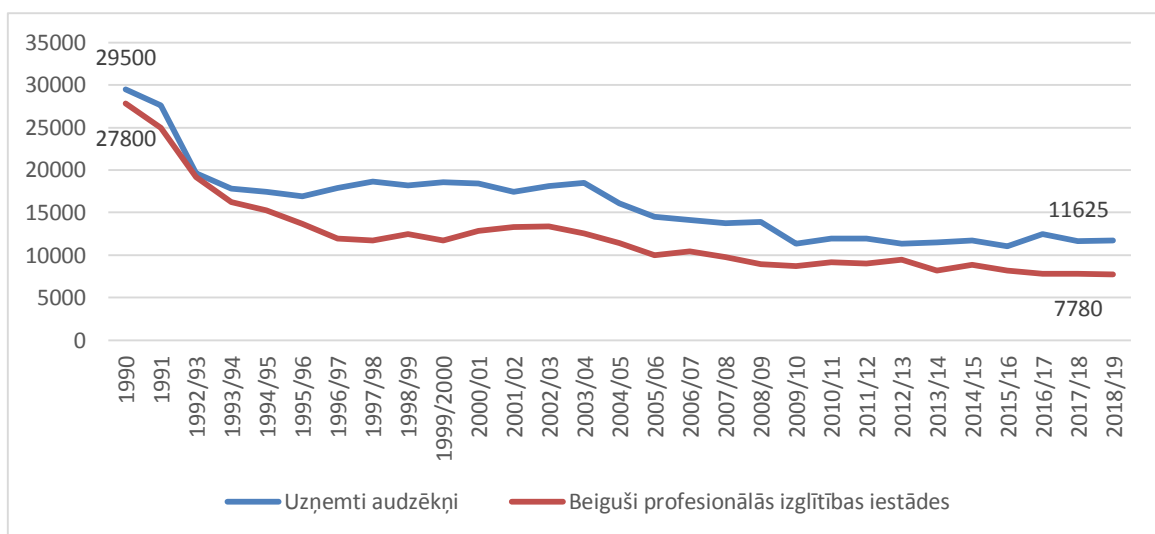
⁵⁰ Brīvās darbvietas pa darbības veidiem vidēji gadā, CSP datubāzes dati, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__aiznemtdv__ikgad/JVSG040.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 09.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__aiznemtdv__ikgad/JVSG040.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 09.05.2019])

2.17.att. Profesionālo izglītības iestāžu izglītojamie būvniecības nozarē

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁵¹

Attēlā 2.18. redzams ka arī kopējais izglītojamo skaits profesionālajās izglītības iestādēs kopš 1991. gada ir būtiski samazinājies, kas daļēji skaidrojams ar nozaru tehnoloģisko attīstību, kas nerada tik lielu pieprasījumu pēc tik liela speciālistu skaita. Tā pat arī šajā laika posmā profesionālo mācību iestāžu skaits Latvijā samazinājies no 143 uz 47 mācību iestādēm.

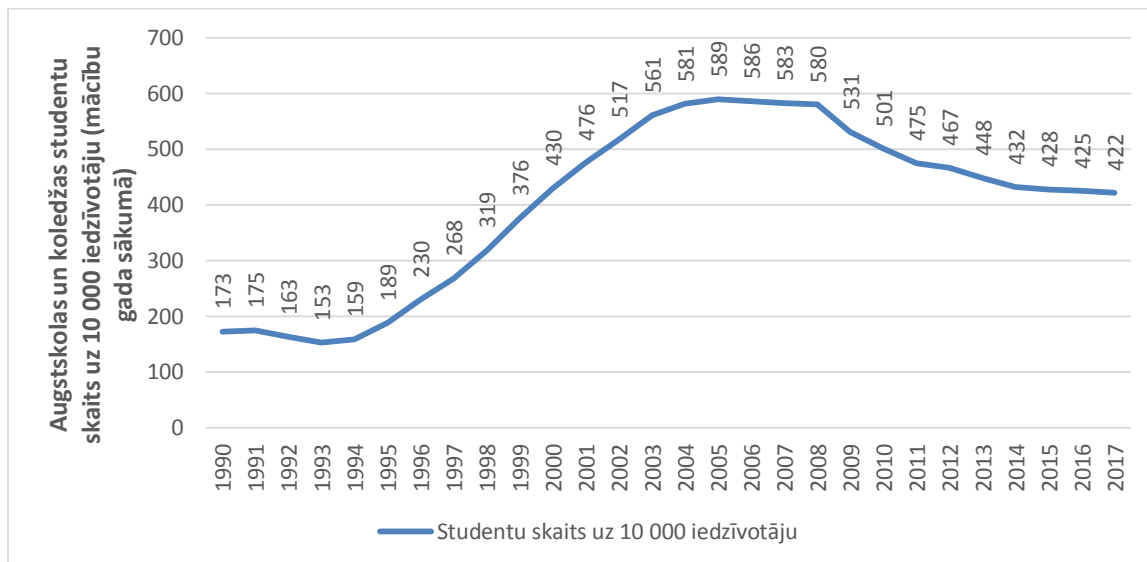
2.18.att. Profesionālo izglītības iestādāžu uzņemtie un beigušie izglītojamie

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁵²

⁵¹ Profesionālo izglītības iestāžu izglītojamie pa izglītības tematiskajām grupām, CSP datubāze, pieejams [http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__profesion/IZG230.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 09.05.2019\]](http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__profesion/IZG230.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 09.05.2019])

⁵² Profesionālās izglītības iestādes, CSP datubāze, pieejams [http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__profesion/IZG220.px/\[skatīts 09.05.2019\]](http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__profesion/IZG220.px/[skatīts 09.05.2019])

Lai labāk izprastu kvalificēta darba spēka trūkumu valstī autors apskatīja vidējo studentu skaitu uz 10 000 skatīt 2.19. attēlā. Attēlā redzams kā kopš 90. gadu vidus šis rādītājs strauji auga līdz 2005. gadam, taču tad līdz 2008. gadam saglabājās vienā līmenī. Laika ziņā krituma sākums sakrīt ar pasaules ekonomiskās krīzes sākumu un līdz ar 2009. gadu vidējais studējošo skaits uz 10 000 iedzīvotājiem ir krities 2017. gadā sasniedzot vien 422 studentus.

2.19. att. **Augstskolas un koledžas studentu skaits uz 10 000 iedzīvotāju (mācību gada sākumā)**

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁵³

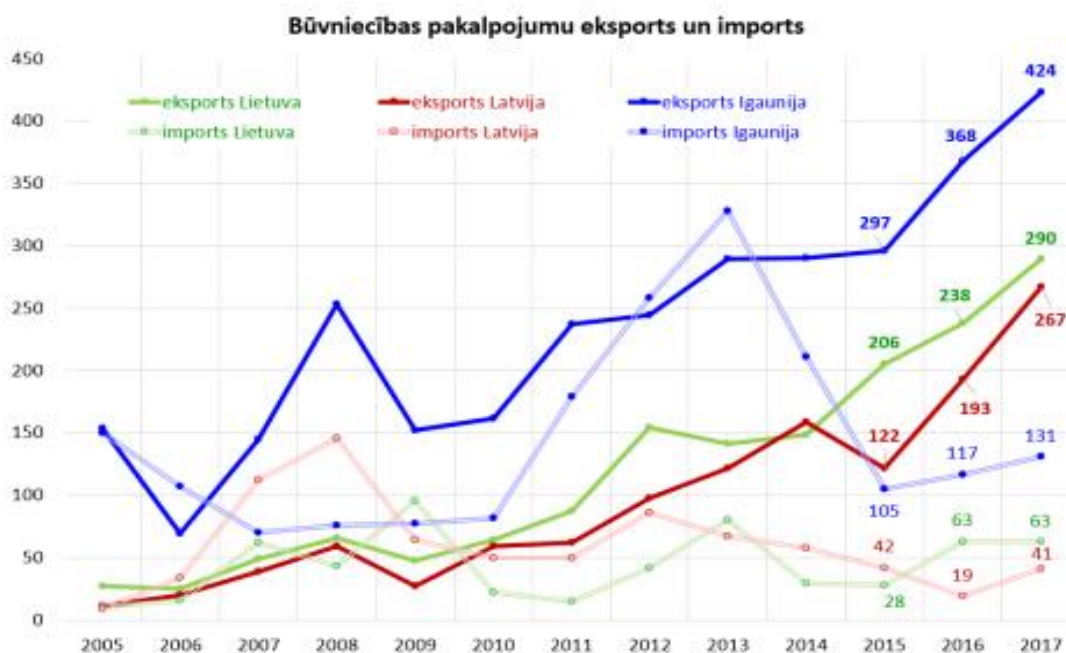
2.5. Latvijas būvniecības nozares pakalpojumu eksports / imports.

Būvniecības nozares pakalpojumi 2017.gadā ar strauju pieaugumu sasniedza 267 miljonus eiro lielu eksporta apjomu, kas ir ļoti labs rādītājs, jo taču Baltijas valstu vidū tas tāpat ieņem zemāko pozīciju. Igaunijas būvniecības pakalpojumu eksports šādus apjoma rādītājus bija sasniedzis jau 2013.gada sākumā. Un pašlaik Igaunijas eksporta apjomi būvniecības nozarē strauji iet uz augšu 2017.gadā sasniedzot jau 424 miljonus EUR. (skat 2.20.attēlu) Lietuvas eksporta rādītāji būvniecības nozarē pēdējos gados arī uzņemuši strauju attīstības tendenci veidojot 290 miljonus EUR lielu eksportu 2017.gadā un saglabājot mazu pārsvaru pār Latvijas eksporta tirgu (skat 2.20.attēlā). Starp Baltijas valstīm Latvijai ir vismazākais būvniecības pakalpojumu imports 2016. un 2017.gadā, kā arī mēreni ta sir samazinājies kopš 2012.gada.

⁵³ Augstskolas un koledžas studentu skaits uz 10 000 iedzīvotāju(mācību gada sākumā), CSP datubāze, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__augstsk/IZG240.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 09.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__augstsk/IZG240.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 09.05.2019])

Igaunija arī importa ziņā ir ar visaugstākajiem rādītājiem nozarē kopš 2010.gada. Lietuvas būvniecības pakalpojumu imports tāpat kā eksports skaitliski mijās ar Latvijas rādītājiem, liekot līknēm krustoties sešas reizes desmit gadu laikā. Latvijas būvniecības pakalpojumu ārējā bilance ir pozitīva +226 miljoni EUR 2017.gadā un pozitīva tā ir bijusi kopš 2010.gada. Pozitīvas bilances ir arī mūsu kaimiņvalstīm: Lietuvai +227 miljoni EUR un Igaunijai + 293 miljoni EUR 2017.gadā (skat 2.20.att.).

Būvniecības nozarei eksporta tirgus ir ļoti svarīgs ņemot vērā, ka aptuveni 85% darba apjoma tiek veikti vietējā tirgū, kas nozīmē lielu nozares atkarību no ekonomiskās situācijas valstī. Tādēļ arī 2016.gadā ES finansējuma samazinājuma dēļ, bija jūtams tik liels kritums nozares apjomos, jo tā balstīta uz vietējā tirgus pieprasījumu. Eksporta tirgum ir daudz priekšrocību, bez papildus ieņēmumiem uzņēmumiem ir iespēja diversificēt darba apjoma samazinājuma riskus ekonomiskās krīzes, politisko nesaskaņu gadījumā vai kāda cita iemesla dēļ.

2.20. att. Būvniecības pakalpojumu Eksports/Imports Baltijas valstīs

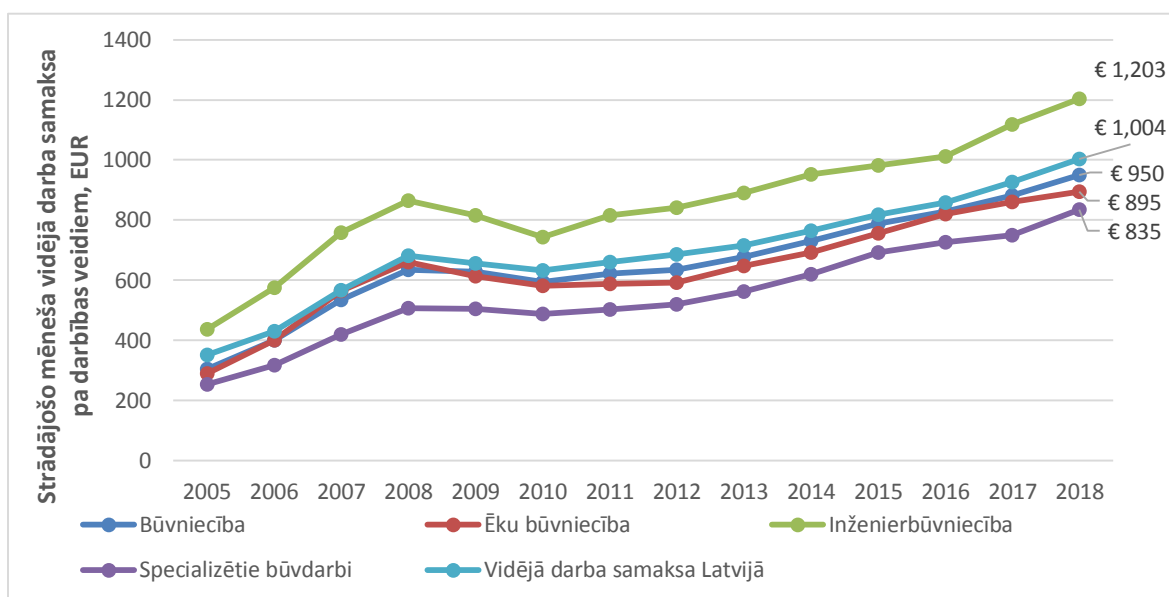
Avots: Baltijas valstu centrālo banku dati⁵⁴

Katrai valstij ir savas vides īpatnības un prasības, līdz ar ko būvdarbi ārzemēs uzlabo darbinieku kvalifikāciju, paplašina pasaules redzējumu, paceļ atalgojumu, kā arī dod iespēju papildināt savu darbinieku klāstu.

⁵⁴ Latvijas darba devēju konfederācijas ziņojums par būvniecības nozari, apskatāms: http://www.lddk.lv/wp-content/uploads/2018/07/lddk_zinojums_buvniecibas_nozare_062018.pdf 2018.g. – 22.lpp. [skatīts 10.05.2019]

2.6. Darba samaksas dinamika būvniecībā

Vidējais atalgojums būvniecībā 2018. gadā sasniedza 950 EUR pirms nodokļu samaksas, kas ir augstākais rādītājs nozares vesture, taču joprojām atpaliek no vidējā atalgojuma Latvijas tautsaimniecībā, kas sastāda 1004 EUR lielu summu. Latvijā kopš 2005. gada vidējais mēneša atalgojums Latvijā vienmēr ir saglabājies augstāks par vidējo mēneša atalgojumu būvniecībā robežās no 27 līdz 54 EUR (2.21.att.). Lai gan nozare piedzīvoja smagu krīzi 2009. un 2010.gadā, kā arī 2016.gadā, tam ir bijusi samērā maza ietekme uz vidējo mēnešalgu rēķina būvniecībā. Laika posmā no 2008.gada līdz krīzes zemākajam punktam 2010.gadā kritums algās būvniecībā bija tikai 40 EUR. Kas ir niecīgs skaitlis ņemot vērā, ka nozare iepriekšējos trijos gados no 2005. līdz 2008.gadam vidējā alga paaugstinājās vairāk kā divas reizes, 2005.gadā tie bija 304 EUR un 2008.gadā jau 634 EUR. Straujais kāpums, jau liecināja, ka nozarei vajadzēs nedaudz atdzist, jo tādos tempos nav iespējams stabili darboties. Starp būvniecības nozares segmentiem augstākais atalgojums nemainīgi nemainīgi paliek Inženierbūvniecība ar vidējo mēneša atalgojumu 1203 EUR apmērā, kam seko ēku būvniecība ar 895 EUR un specializētajos būvdarbos 835 EUR (2.21.att.).

2.21.att. Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa pa darbības veidiem (Bruto, euro)

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem.⁵⁵

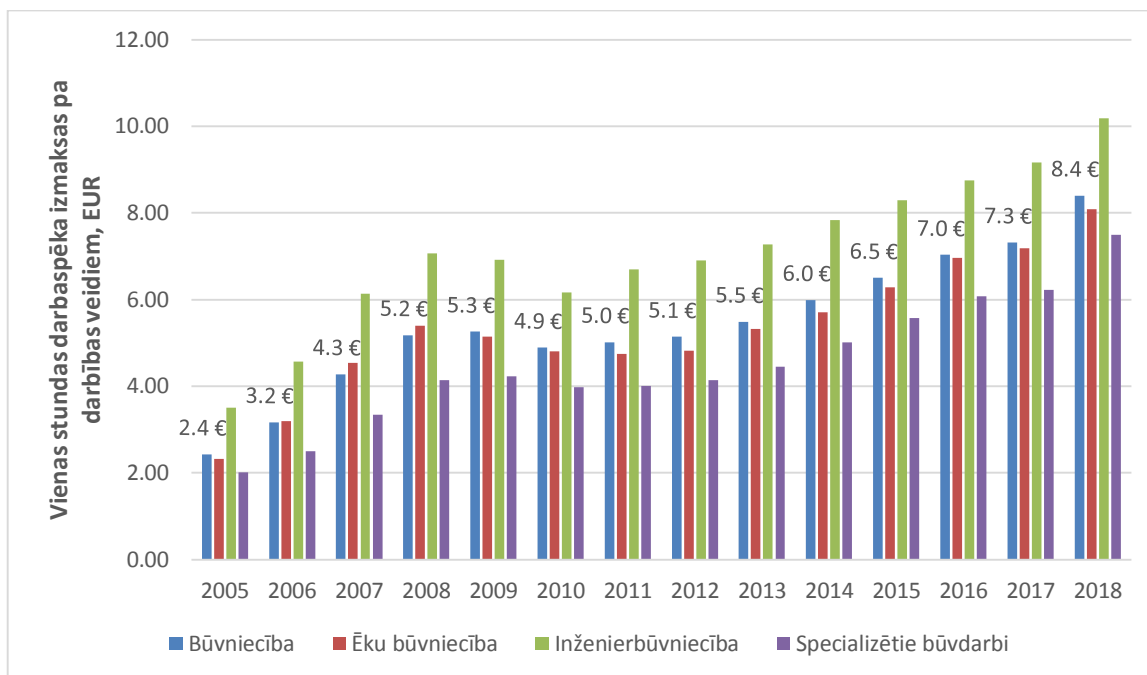
⁵⁵ Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa pa darbības veidiem, CSP datubāze, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsamaksa__ikgad/DSG030.px/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsamaksa__ikgad/DSG030.px/[skatīts 10.05.2019])

Vidējās darbaspēka izmaksas būvniecības nozarē Latvijā 2018.gadā sasniedza 8,4 EUR (2.22.attēls). Pa nozares segmentiem proporcionāls sadalījums paliek nemainīgs, augstākās izmaksas sastopamas inženierbūvniecībā, kā ta sir bijis vismaz pēdējos trīspadsmit gadus no 2005.gada. Otrajā vietā ir ēku būvniecība, kas lielā mērā mijās ar vidējām darbaspēka izmaksām nozarē. Un pēdējā vietā ir specializētie būvdarbi, kas vismaz no 2005.gada ir bijuši zemākajā pozīcijā. Meklējot labu atalgojumu ir vērts aplūkot inženierbūvniecības iespējas, jo kā redzams šajā nozares segmentā apgrozās lielākie līdzekļi un aptuveni 80% no darba spēka izmaksām sastāda darba alga. 2018.gadā inženierbūvniecībā vidējā stundas likme bija 8,0 EUR, ēku būvniecībā 6,4 EUR un specializētajos būvdarbos 6,0 EUR pirms nodokļu nomaksas, tā ir 2 EUR starpība stundā salīdzinot ar inženierbūvniecību.⁵⁶ Katram atalgojumam ir savi nosacījumi, šajā gadījumā inženierbūvniecība prasa lielu atbildību pret darbu, jo inženierbūvēm parasti ir publiska rakstura nozīme. Tādēļ šādos būvdarbos ir jāpievērš īpaša uzmanība būves drošībai un kvalitātei, lai tā spētu kalpot daudzus gadus.

Darbaspēka izmaksas: Darba devēja izdevumi, kas nepieciešami, lai nodarbinātu darbiniekus. Darbaspēka izmaksas satur atlīdzību par padarīto darbu gan naudā (tiešā darba samaksa), gan preču un pakalpojumu veidā (darba samaksa natūrā); darba devēja obligātos un brīvprātīgos sociālās apdrošināšanas maksājumus darbinieku labā; darba devēja tiešos sociālos maksājumus darbiniekiem, kā arī citas izmaksas, kas rodas, nodarbinot darbaspēku. Aprēķinos no darbaspēka izmaksām tiek atņemtas darba samaksas subsīdijas.⁵⁷

⁵⁶Vienas stundas darbaspēka atalgojums pa darbības veidiem, CSP datubāze, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 10.05.2019])

⁵⁷ CSP Terminu datubāze, pieejams [https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/termini/darbaspēka-izmaksas \[skatīts 10.05.2019\]](https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/termini/darbaspēka-izmaksas [skatīts 10.05.2019])

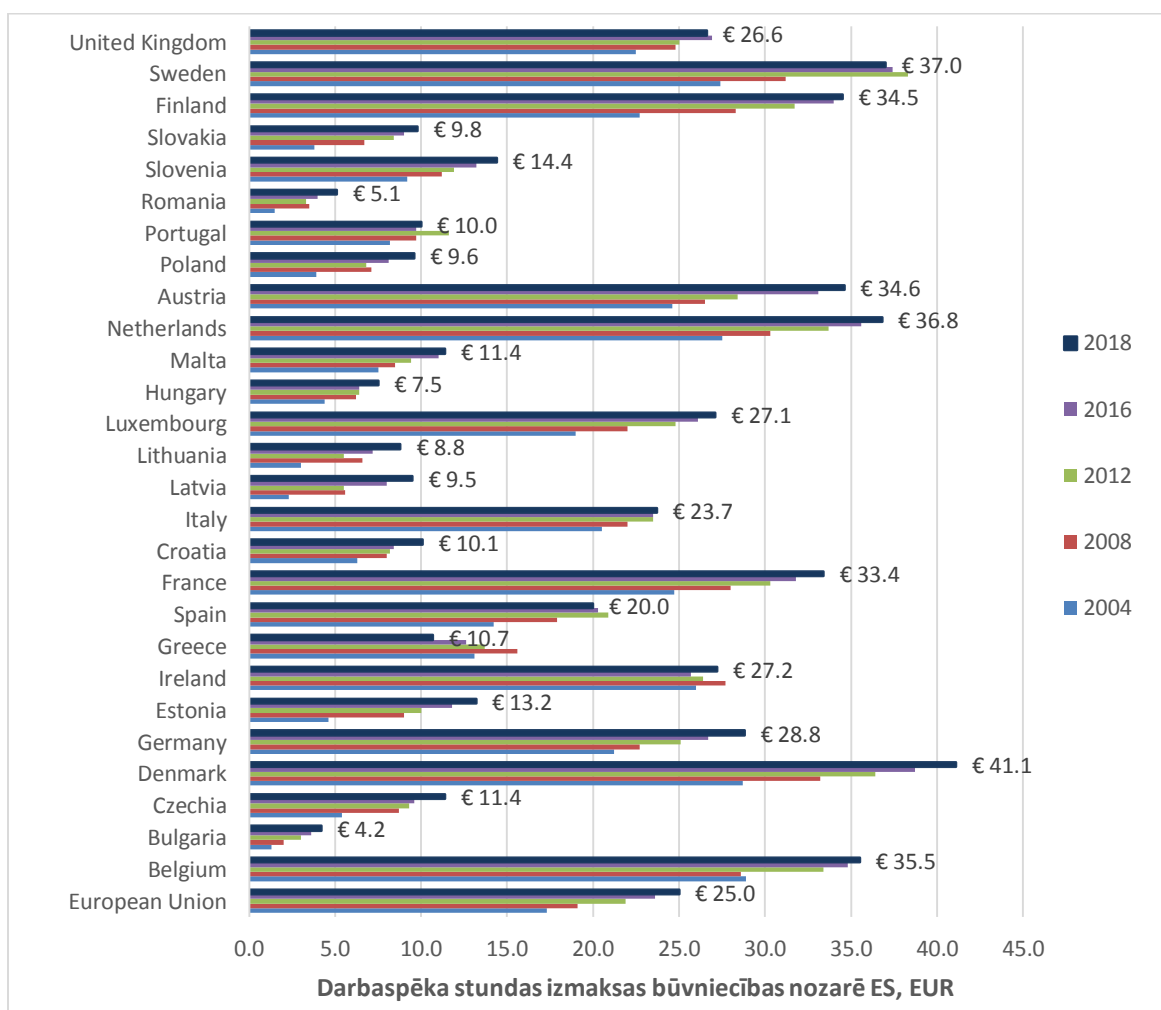
2.22.att. Vienas stundas darbaspēka izmaksas pa darbības veidiem, (euro)

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁵⁸

Darba atalgojumam ir spēcīgs raksturs izvēloties darbavietu jebkurā nozarē, būvniecības nozare nebūt nav izņēmums. Vidējās darba stundas izmaksas būvniecībā dinamika ES valstīs ir augoša, taču pēc Eurostat datiem Latvija smagi atpaliek no ES vidējā rādītāja kas ir 25,0 EUR, pret Latvijas 9,5 EUR (2.23.att.). Augstākie darbastundas izmaksu rādītāji 2018.gadā bija Dānijā 41,1 EUR, Zviedrijā 37,0 EUR u Nīderlandē 36,8 EUR (2.23.att.). Latvijas vidējās stundas izmaksas būvniecībā sastāda tikai 38% no ES vidējām izmaksām, kas ir ļoti zems rādītājs. Šāda starpība būtiski ietekmē darba tirgu, jo strādājošiem rada nelabvēlīgus apstākļus. Tā kā ES darbojas šengenzona jeb bezrobežu zona, kuras ietvaros iespējama brīva ceļošana un dzīvesvietas maiņa bez lieliem aprūtinājumiem, cilvēki nereti izvēlās meklēt darbavietas, valstīs kur darba atalgojums ir augstāks par pašmāju atalgojumu. Cilvēkiem valstīs, ar zemu atalgojumu jāsadzīvo ar domu, ka citviet atalgojums par to pašu darbu var sasniegt gandrīz desmit reizes lielāku apjomu, tādēļ nonākot finansiālās grūtībās cilvēki nereti mēdz pieņemt lēmumu pārcelties uz valsti, kur atalgojuma līmenis ir augstāks, lai sakārtotu savas finanses. Šī atalgojumu starpība tuvākajā nākotnē var būtiski ietekmēt darbaspēka pieejamību nozarē, jo darba apjomi aug ne tikai Latvijā, bet gan visa ES un speciālistu trūkums skar arī

⁵⁸ Vienas stundas darbaspēka izmaksas pa darbības veidiem, CSP datubāze, pieejams [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/[skatīts 10.05.2019])

lielvalstis, kas šādā gadījumā, spēs piedāvāt konkurētspējīgus darba apstākļus pašmāju nozares speciālistiem, tādā veidā pasliktinot situāciju darba tirgū Latvijā.⁵⁹

2.23.att. Darbaspēka stundas izmaksas būvniecības nozarē (darbinieku kompensācija plus nodokļi mīnus subsīdijas)

Avots: autora veidots grafiks izmantotjot Eurostat datus⁶⁰

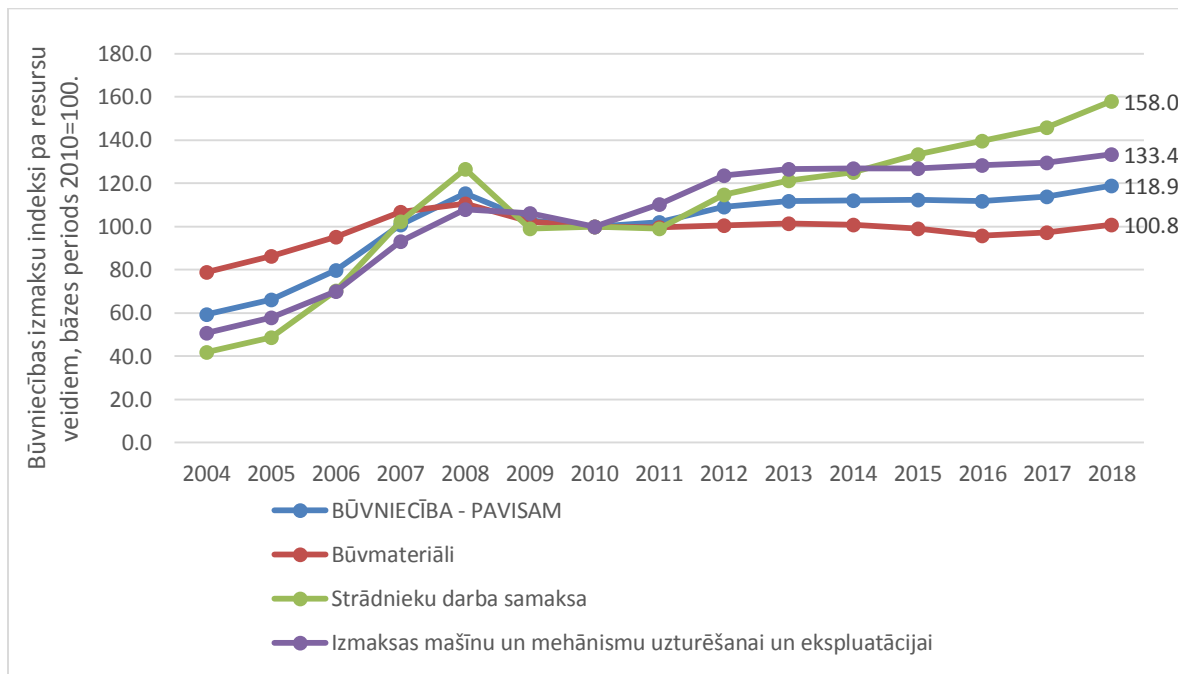
Būvniecības nozares izmaksas sastāv no darbinieku darba algām, mašīnu un mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai, kā arī būvmateriāliem. Kopš 2010.gada nozares kopējie izmaksu rādītāji bija samērā stabili, taču ar 2017.gadu tie sākuši paaugstināties. Būvniecības izmaksu 2018.gada lielākā sastāvdaļa ir darbinieku atalgojums, kas pēdējo vismaz četrpadsmit gadu laikā ir visstraujāk augusī komponente. Kas skaidrojama ar cīņu pret ēnu ekonomiku (aplokšņu

⁵⁹ Latvijas darba devēju konfederācijas ziņojums par būvniecības nozari, apskatāms: http://www.lddk.lv/wp-content/uploads/2018/07/lddk_zinojums_buvniecibas_nozare_062018.pdf 2018.g. - 30. lpp.

⁶⁰ Eurostat datubāze: labour costs annual data, pieejams: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/labour-costs/database> [skatīts 10.05.2019]

algām) nozarē, kā arī kopējās tautsaimniecības algu kāpums un publisko iepirkumu stingrākām prasībām.

Kopš 2017.gada augušas arī izmaksas būvmateriāliem un mašīnu, mehānismu uzturēšanai un ekspluatācijai. Tas skaidrojams ar kopējo būvniecības apjomu palielināšanos ES, kas veicinājis lielo pieprasījumu un attiecīgi energoresursi sadārdzinājušies (2.24.att).

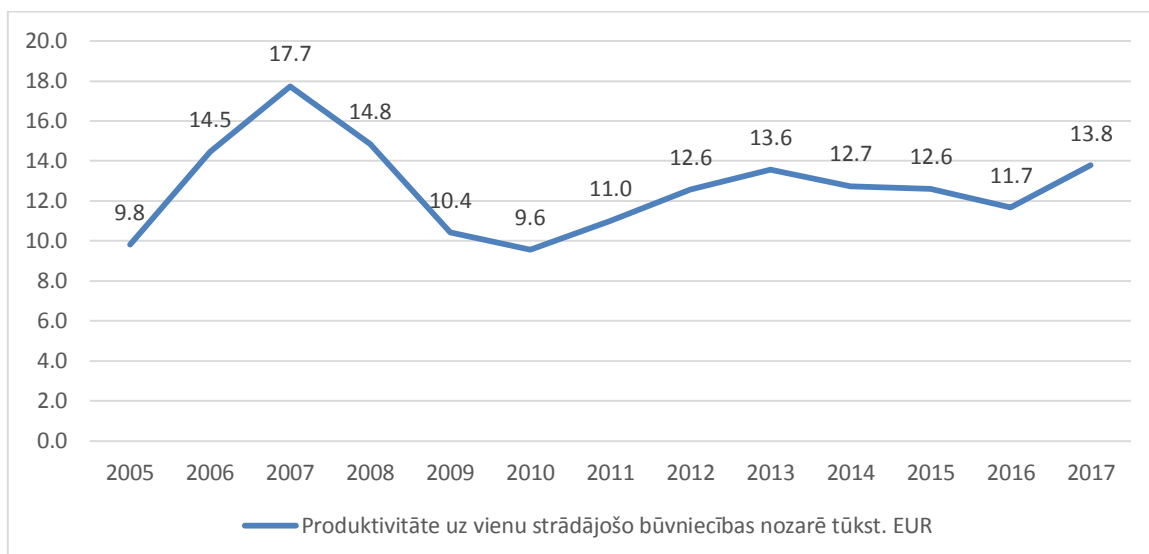
2.24. att. **Būvniecības izmaksu indeksi pa resursu veidiem 2010=100**

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁶¹

Būvniecības nozarē nodarbināto produktivitāte (pievienotā vērtība uz vienu nodarbināto) 2017. gadā bija mērojama 13,8 tūkstošu EUR gadā (2.25. attēls). No 2005. līdz 2007. gadam bija vērojams straujš produktivitātes kāpums sasniedzot gandrīz 18 tūkstošus EUR gadā uz vienu nodarbināto, taču ekonomiskās krīzes rezultātā no 2008. līdz 2010. gadam produktivitāte nokritās līdz nepilniem 10 tūkstošiem uz nodarbināto. Ar 2011. gadu produktivitātes rādītāji pamazām sākuši palielināties un kopējā laika nogrīznī līdz 2017. gadam mērojams aptuveni 4 tūkstošu pieaugums produktivitātei. Šie rādītāji lielā mērā atkarīgi no labklājības un atalgojuma līmeņa valstī, jo pieaugot pasūtījumu vērtībām pieaug darba algu apjomi, kas sekmē kopējās produktivitātes celšanu naudas izteiksmē. Attēlā 2.26. redzams

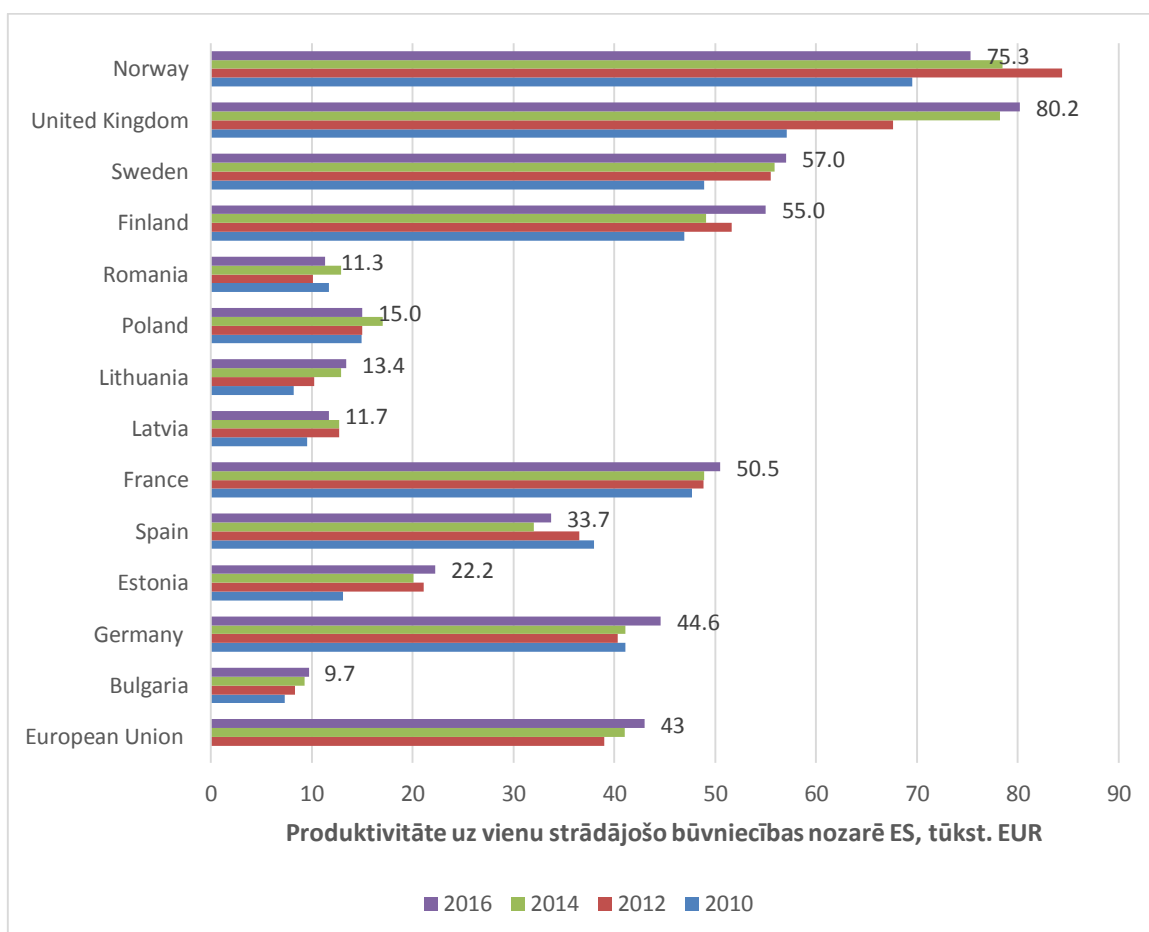
⁶¹ būvniecības izmaksu indeksi pa resursu veidiem, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__isterm/DI010c.px/ [skatīts 10.05.2019]

Latvijas novietojums produktivitātes rādītājos, starp ES valstīm. Vidējā ES būvniecībā nodarbināto produktivitāte ir 43 tūkstotši uz vienu nodarbināto 2016. gadā.

2.25.att. Produktivitāte uz vienu strādājošo būvniecības nozarē Latvijā, tūkst. EUR

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁶²

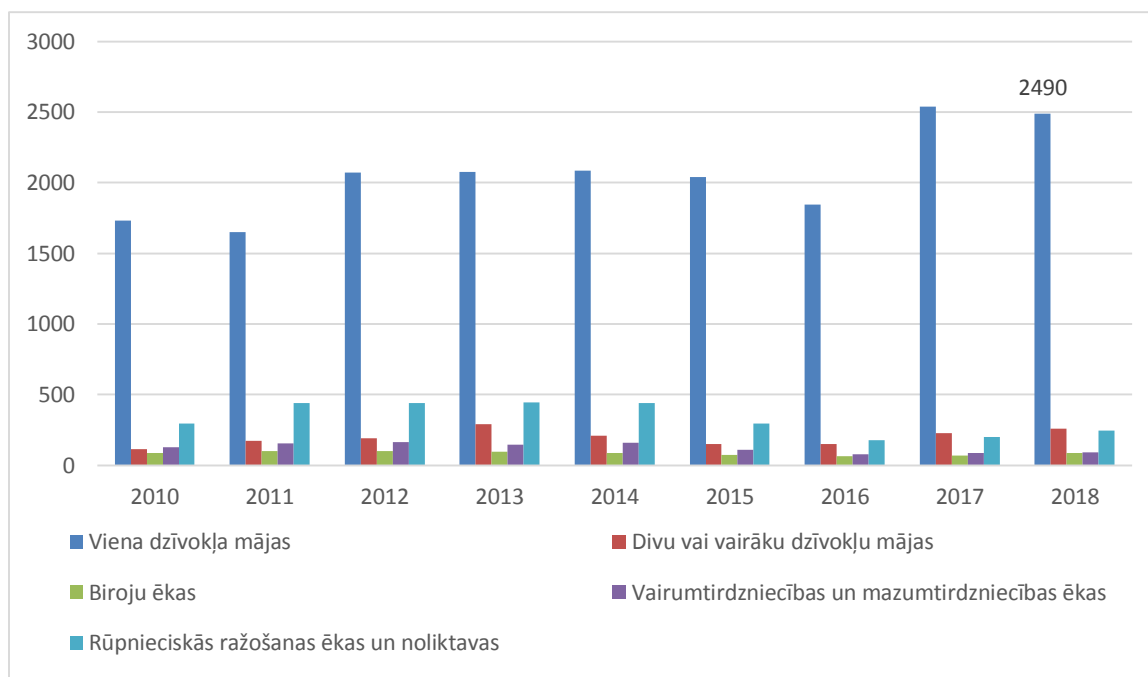

⁶² Uzņēmumu galvenie uzņēmējdarbības rādītāji, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/uzn/uzn__uzndarb/SBG010.px/table/tableViewLayout1/ [skatīts 10.05.2019]

2.26.att. Produktivitāte uz vienu strādājošo būvniecības nozarē ES, tūkst. EUR

Avots: autora veidots grafiks pēc eurostat datiem⁶³

Pateicoties ES fondu līdzfinansējumiem laika posmā no 2010. līdz 2015. gadam bija iespējams izmantojot šīs investīcijas veicināt rūpnieciskās ražošanas ēku būvniecību (2.27. attēls). No 2016. gada šajam segmentam nav novērojams liels pieaugums kā iepriekšējos gados. Savukārt 2018. gadā salīdzinoši lielus apjomus sasniegusi divu vai vairāk ēku būvniecība gandrīz sasniedzot 2013. gada apjomu izdoto būvatļauju skaitā attiecīgi 260 pret 293 būvatļaujām.

2.27.att Izdoto būvatļauju skaits pa ēku veidiem Latvijā

Avots: autora veidots grafiks pēc CSP datiem⁶⁴

Acīmredzami lielākais skaits būvatļauju izsiengts viena dzīvokļa māju būvniecībai, kas lielākoties sastāv no privātmāju būvniecības, sasniedzot augstu 2490 būvatļauju skaitu 2018. gadā (2.27. attēls). Tas ir tikai pa 50 būvatļaujām mazāk nekā pērn, taču kopumā rādītājs ir pieaudzis par aptuveni piektdaļu salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem no 2010. līdz 2016. gadam. Kas ir labs rādītājs, jo norāda uz labklājības līmeņa celšanos valstī cilvēkiem rodas uzkrājumi kurus novirzīt mājokļu būvniecībā.

⁶³ Annual enterprise statistics for special aggregates of activities (NACE Rev. 2), eurostat datubāze, pieejams <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> [skatīts 12.05.2019]

⁶⁴ Izdoto būvatļauju skaits un paredzamā platība pa ēku veidiem statistiskajos reģionos un republikas pilsētās, CSP datu bāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG040.px/ [skatīts 12.05.2019]

3. BŪVNICĪBAS NOZARES ATTĪSTĪBAS IETEKMĒJOŠIE FAKTORI LATVIJĀ.

Mūsdienu strauji mainīgajā pasaulē būvniecības nozarē ikdienu saskaras ar neskaitāmiem tās ietekmējošajiem faktoriem, kas veicina attīstību vai stagnāciju. Taču kā uzsver būvinženieris ar vairāk kā 50 gadu pieredzi būvniecībā Jānis Lancers: “galvenais ir pieturēties pie trim pamatvērtībām – izglītība, darba ražīgums un kvalitāte.”⁶⁵ Būvinženieris nozares specifiku Latvijā izprot labāk kā jebkurš cits, mudinot nozares vadošos prātus uzklausīt viņa ietekumā.

3.1. Būvniecības nozares ekspertu viedokļi

Lai veiktu padziļinātu pētījumu par būvniecības nozares attīstības tendencēm ir svarīgi noskaidrot nozares ekspertu viedokli. Tā ir vērtīga informācija, jo viedoklis balstās uz gadiem iegūto pieredzi. Autors veica nozares ekspertu viedokļu apkopojumu. Ekspertu izteiktā viedokļu apsekojuma periods ir no 2017. gada līdz 2019. gadam. Ekspertu viedoklis apkopots no dažādiem publiskajiem rakstiem. Analizējot ekspertu viedokļu kontentu, darba autors sagrupēja to galvenos virzienus četrās grupās: uzsver nepieciešamību pilnveidot politiku un esošo sistēmu būvniecības nozarē; būvniecības nozarē trūks kvalificēts darba spēks; būvniecības apjomi nozarē strauji augs; birokrātijas samazināšana un atvieglošana. Veidojot 3.1. tabulu autors sagrupēja nozares ekspertu viedokļus pēc to biežuma iepriekšminētajās grupās.

Autors apkopoja šādu nozares ekspertu viedokļus:

Mārtiņš Straume, Latvijas Būvinženieru savienības valdes priekšsēdētājs (2018. gada jūnijs)

Normunds Grinbergs, Latvijas Būvnieku asociācijas prezidents. (2018.gada vasara)⁶⁶

Ainārs Leitēns, SIA Velve valdes priekšsēdētājs (2017. gada ziema)⁶⁷

Maija Baltgalve, SIA Arčers valdes locekle (2017. gada ziema)⁶⁸

Guntis Rāvis, Skonto Group prezidents (2017. gada ziema)⁶⁹

⁶⁵ Lancers J. Būvniecība Latvijā 1918-2018, 3. sējums būvniecība Latvijā pēc 1990.gada, 477.lpp.

⁶⁶ Būvniecības apjomu pieaugums un nozares attīstības viedoklis, pieejams <http://www.building.lv/44-aktuala-tema/135711-buvniecibas-apjomu-pieaugums-un-nozares-attistiba-turpinasies>

⁶⁷ Būvniecība Latvijā. Ilgtspējas izaicinājumi 2018.gada izdevums, pieejams http://www.latvijasbuvnieki.lv/content/uploads/2017/11/buvnieciba_webam.pdf

⁶⁸ turpat

⁶⁹ turpat

Māris Ozoliņš, SIA Monum valdes priekšsēdētājs (2017. gads)⁷⁰

Gunārs Barkāns, SIA Apora tehniskais direktors (2017. gads)⁷¹

Arnis Sauka, SSE Riga profesors (2019.gada pavasaris)⁷²

Ināra Ostrovska, Daugavpils Būvniecības tehnikuma (DBT) direktore (2017.gads)

Baiba Fromane, Latvijas Būvuzņēmēju partnerības (LBP) vadītāja (2017.gads)⁷³

Guntis Āboltiņš-Āboliņš, AS RERE grupa valdes priekšsēdētājs (2017.gads)⁷⁴

Visvaldis Sarma, Sarma & Norde arhitekti arhitekts (2017.gads)⁷⁵

Līga Meņģelšone, Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektore (2017.gads)⁷⁶

Egils Baldzēns, Latvijas Brīvo Arodbiedrību Savienības priekšsēdētājs (2017.gads)⁷⁷

Mārtiņš Dunsķis, Būvniecības nozares arodbiedrības priekšsēdētājas vietnieks (2017.gads)⁷⁸

Uzskatāmam ekspertu viedokļu apkopojumam autors tos sagrupēja tabulā izvirzot četrus galvenos faktoros un norādot daudzumu cik eksperti uzsvēra šo faktoru (3.1.tabula).

3.1.tabula

Uzsver nepieciešamību pilnveidot politiku un esošo sistēmu būvniecības nozarē (Ēnu ekonomikas apkarošana, izglītības sistēmas uzlabošana, sadarbības modelis starp būvuzņēmējiem un izglītības institūcijām, ģenerālvienošānās)	Būvniecības nozarē trūks kvalificēts darba spēks	Būvniecības apjomi nozarē strauji aug (ES fondu finansējums, eksporta tirgus, lieli iepirkumi)	Birokrātijas samazināšana un atvieglošana (Digitalizācija, elektroniskie dokumenti)
Šī faktora būtiskumu uzsvēra 5 no 15 ekspertiem	Faktora būtiskumu uzsvēra 7 no 15 ekspertiem	Faktora būtiskumu uzsvēra 4 no 15 ekspertiem	Faktora būtiskumu uzsvēra 2 no 15 ekspertiem

Analizējot un apkopojot 3.1. tabulā nozares ekspertu un ekonomistu viedokļus par būvniecības nozares attīstību un tendencēm izrieta daži skaidri tendenču virzieni. Viens no

⁷⁰ Biedrības Latvijas Būvuzņēmēju partnerība izdevums. Veidots sadarbībā ar laikrakstu Diena, pieejams

http://www.latvijasbuvnieki.lv/content/uploads/2017/07/LBP_Buvniecibas_nozares_parskats-compressed.pdf

⁷¹ Turpat

⁷² Dienas bizness <https://www.db.lv/zinas/enu-ekonomikas-apjoms-audzis-487179>

⁷³ Biedrības Latvijas Būvuzņēmēju partnerība izdevums. Veidots sadarbībā ar laikrakstu Diena

http://www.latvijasbuvnieki.lv/content/uploads/2017/07/LBP_Buvniecibas_nozares_parskats-compressed.pdf

⁷⁴ turpat

⁷⁵ turpat

⁷⁶ turpat

⁷⁷ turpat

⁷⁸ turpat

novērojumiem ekspertu vidū kas uzskatīts par būtisku nozares attīstībai ir kvalificēta darbaspēka trūkums darba tirgū, kas skaidrojams ar straujo būvdarbu apjomu pieaugumu. Minot arī valsts nespēju laikus sagatavot darba tirgū nepieciešamo darbaspēka daudzumu, kā arī nepilnīgu sistēmu, kas būvdarbu apjoma krituma periodā nespēj noturēt darbaspēku. Tādā veidā nozares lielās svārstības noved pie tā, ka darba spēks aizplūst uz ārzemēm un nav izstrādāta sistēma, kas risinātu šo problēmu. Kā vienu no iemesliem darba spēka trūkumā eksperti min izglītības sistēmas nepilnības. Ir strauji pieaudzis studējošo atbiruma skaits profesionālajās izglītības programmās. Kā papildinošu problēmu saistībā ar darba spēku tiek minēts, ka lielā pieprasījuma dēļ, strādājošie būvnieki palikuši nolaidīgāki un ir cietusi darba kvalitāte.

Ekspertu vidū tika pausts ļoti svarīgs uzsvars uz būvniecības nozares “pamatu” stiprināšanu. Domājot tieši par valsts sektora un atbildīgo iestāžu iesaisti nozares kopēja mērķa sasniegšanai. Pašlaik nozarē nav vienotības katrai organizācijai ir savs redzējums par nākotni, kas nereti nesakrīt ar citu uzskatiem. Valsts nesekmīgi seko līdzī nozares rādītājiem un neveic pietiekamus kontroles funkciju, lai nodrošinātu stabilu un mērenu nozares attīstību. Taču eksperti pauž cerību, ka ģenerālvienošanās parakstīšana par minimālo algu un virstundu apmēru nozarē ieviesīs jaunu kārtību. Pateicoties šajai vienošanai nozare spēs vairāk pati sevi kontrolēt, veikt uzlabojumus likumā ja tas būs nepieciešams atvieglotā ceļā. Samazināsies ēnu ekonomikas apmēri uzlabojot nozares caurspīdīgumu tādā veidā gūstot patiesāku nozares raksturojumu. Darbinieku atalgojums pieaugs visos līmeņos.

Eksperti min strauju būvniecības apjomu pieaugumu saistībā ar ES fondu finansējuma pieplūdumu, kas bija aizķēries mainoties ES plānošanas periodiem. Liels uzsvars tiks likts uz infrastruktūras objektu izbūvi un asfaltbetona autoceļu atjaunošanu visā Latvijā. Ekspertu vērtējumā būvniecības apjomu pieaugums būs vērojams arī eksporta tirgū, kas ieguva spēcīgu impulsu 2016. gadā kad ES fondu finansējums samazinājās. Tādā veidā vietējie būvuzņēmēji vēlas nostiprināt saites ar ārvalstu tirgiem, diversificējot savu darbību krīzes gadījumā.

Prioritāšu rindā zemāk ierindojas, taču ļoti svarīga sastāvdaļa ir būvniecības nozares digitalizācija augstā līmenī. Nesen ieviestā platforma elektronisko dokumentu aprītei BIS būtiski paātrina dokumentācijas procesu virzību. Saskaņošanas process līdz būvniecības uzsākšanai notiek daudz atvieglotāk. Sistēma ir jauna, kas nozīmē ka paies zināms laiks līdz būvnieki pie tās pieradīs un pati sistēma pielāgosies pie nozares specifikas.

3.2. Būvniecības nozares trūkumi un iespējas

Lai veiktu pārskatāmu apkopojumu par nozares iekšējiem un ārējiem faktoriem, kas ietekmē nozares attīstību darba autors veica analīzi izstrādājot SVID matricu. Ar SVID pētnieciskās metodes palīdzību iespējams noteikt nozares stiprās un vājās puses, kā arī iespējas un draudus. SVID analīze izstrādāta pamatojoties uz pieejamo informāciju būvniecības nozares ziņojumos un izmantojot statistikas rādītāju analīzi skatīt (3.2.tabulu).

3.2. tabula

Latvijas būvniecības nozares SVID analīzes matrica

Iekšējie Faktori	
Stiprās puses	Vājās puses
<ul style="list-style-type: none"> • Ģenerālvienotības parakstīšana par būvniecības nozares minimālo darba algu; • Darba atalgojuma pieaugums, kas veicinās darbaspēka pieplūdumu nozarē; • Koka ēku būvniecības segmenta potenciāla izmantošana izmantojot vietējos kokapstrādes apjomus; • Nozares sekmīga digitalizācija ar BIS izveidi, elektronisko dokumentu aprīti; • Lieli iepirkumi saistībā ar infrastruktūras attīstību (tiltu renovācijas, autoceļu pārbūves, RailBaltic u.c.); • Labs ģeogrāfiskais novietojums ar pieeju Baltijas jūrai virzot ārvalstu produkcijas plūsmu caur Latvijas ostām; • Strauji augošs eksporta tirgus; • Būvniecības apjomu pieaugums visos nozares segmentos; • Būvniecības apgrozījums palielinās straujiem tempiem. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liels ēnu ekonomikas īpatsvars; • Kvalificēta darbaspēka trūkums darba tirgū; • Salīdzinoši zems nacionālais īpatsvars publisko investīciju apjomā; • Liels birokrātijas slogs; • Būvniecības projektu iepirkumos galvenais vērtēšanas kritērijs ir zemā cena; • Lielie būvdarbi tiek veikti ar daudz apakšuzņēmēju iesaistīšanu, kas pasliktina darījuma caurspīdīgumu; • Neefektīva iepirkumu uzraudzības sistēma; • Nepietiekama būvdarbu kvalitātes uzraudzība; • Nozarē pastāv maldīgs uzskats par ES struktūrfondu finansējuma izsīkšanu; • Valsts objektu nekvalitatīva uzturēšana; • Regulāri aizkavējas objektu nodošana; • Samazinās būvdarbu kvalitāte ; • Lēnā projektu saskaņošana, kas veicina izmaksu kāpumu; • Nodokļu reformas neefektivitāte; • Ienākumu neuzrādīšana; • Izglītojamo studentu skaits būvnieku profesionālajās mācību iestādēs samazinās; • Studējošo atbiruma palielināšanās profesionālajās izglītības programmās; • Neefektīvs finanšu sadalījums valsts sektora iepirkumos.

Ārējie faktori	
Iespējas	Draudi
<ul style="list-style-type: none"> • Sērījveidu ēku renovācijas un energoefektivitātes remontdarbu valsts atbalsts piesaistot ES struktūrfondu finansējumu; • Paaugstināt iedzīvotāju informētību par ES fondu apguves iespējām būvējot energoefektīvas būves; • Darba atalgojuma kāpināšana pietuvinot to ES vidējam līmenim; • Valsts autoceļu savešana kārtībā nodrošinot valsts ekonomikas veselīgu “asinsriti”. • Noteikt obligātu digitalizācijas sistēmas ieviešanu visos uzņēmumos veicinot produktivitāti un projektu caurspīdīgumu; • VID lēmumu par uzņēmumu negodprātību publiskošana. 	<ul style="list-style-type: none"> • Liels jūtīgums attiecībā pret ES finansējumiem uz būvniecības nozari; • Būvniecības izmaksu kāpums; • Nozarei ir liels jūtīgums pret kopējās ekonomiskās svārstībām; • Nesabalancēti ES struktūrfondu izlietojuma termiņi; • Nekvalitatīva darbaspēka ieplūšana no ārzemēm; • AK bezvienošanās izstāšanās no ES.

Autora veidota tabula

Analizējot SVID matricas iegūto apkopojumu ka nozare ir ļoti daudzveidīga ar daudz faktoru ietekmi visās jomās. Iekšējā tirgus tendence ir straujš apgrozījuma pieaugums, taču tas sekmē darba spēka trūkumu un lielu ēnu ekonomikas īpatsvaru. Ārējo faktoru lielākā ietekme saistīta ar ES fondiem, atkarībā no kuriem Latvijas būvniecības nozarē redzamas svārstības. Iespēju ziņā nozarē parādās tendence uz ilgtspējīgiem risinājumiem un nozares caurspīdīguma veicināšanu.

3.3. Ģenerālvienošanās - nozīmīgākā reforma būvniecības nozarē.

Ģenerālvienošanos par minimālo algu var uzskatīt kā vienu no nozīmīgākajām reformām būvniecības nozarē kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas. Tās mērķis ir stiprināt būvniecības nozares konkurētspēju, mazināt ēnu ekonomiku un nodrošināt būvniecībā nodarbināto tiesību aizsardzību. Vienošanās īstenošanas iniciatīvu uzņēmusies Latvijas Būvuzņēmēju partnerība sadarbībā ar arodbiedrībām un citām darba devēju organizācijām.⁷⁹

Latvijas Būvuzņēmēju partnerība ir savākusi nepieciešamo parakstu apjomu būvniecības ģenerālvienošanās noslēgšanai, paredzot būvniecībā noteikt minimālo bruto algu 780 eiro apmērā kā arī nosaka iespēju saņemt 5% piemaksu, ja nodarbinātais ir ieguvis

⁷⁹ Latvijas Vēstnesī publicēta ģenerālvienošanās par minimālo algu būvniecībā, pieejams <http://www.latvijasbuvnieki.lv/latvijas-vestnesi-publiceta-generalvienosanas-par-minimalo-algu-buvnieciba/>

profesijai atbilstošu izglītību, tādējādi garantējot 820 eiro minimālo algu. Līdz 2019.gada 15.decembrim būvniecības ģenerālvienošanas ir atbalstījuši 308 būvniecības uzņēmumi ar 728 miljonus eiro lielu apgrozījumu veidojot aptuveni 51% no kopējā būvniecības produkcijas apjoma.⁸⁰ Atbilstoši likumam tas ir pietiekošs atbalsts, lai ģenerālvienošanās kļūtu saistoša visai būvniecības nozarei.⁸¹

Lai ģenerālvienošanas būtu iespējams publicēt "Latvijas Vēstnesī" un tā stātos spēkā, Saeimai ir jāpieņem izmaiņas Darba likumā. Grozījumi paredz nozarēs, kurās ar ģenerālvienošanas tiek būtiski palielināta minimālā darba alga, noteikt iespēju vienoties par virsstundu apmaksas apmēru. Ģenerālvienošanās noteikumi kļūs saistoši visai nozarei 6 mēnešiem pēc oficiālās publikācijas "Latvijas Vēstnesī". Vēl 6 mēnešus pēc ģenerālvienošanās spēkā stāšanās būs iespēja piemērot pārejas periodu, nosakot minimālo algu 650 eiro apmērā.

Tiesību akti, kas regulē ģenerālvienošanās noslēgšanu un kuriem ir ietekme uz būvniecības nozari ir sekojoši: Darba likums; publisko iepirkumu likums; likums par iedzīvotāju ienākuma nodokli; Ministru kabineta 2016.gada 12.aprīļa noteikumi Nr. 211 "Būvkomersantu klasifikācijas noteikumi"; Ministru kabineta 2014.gada 25.februāra noteikumi Nr.116 "Būvkomersantu reģistrācijas noteikumi".

2019.gada 3.maijā, Latvijas Vēstnesī publicēta ģenerālvienošanās par minimālo algu būvniecībā, kas nozīmē, ka tā stāsies spēkā 2019.gada 3.novembrī. Šajā brīdī tā kļūs saistoša visiem darba devējiem, kas saimniecisko darbību veic būvniecības nozarē, un attieksies uz visiem darbiniekiem, kurus nodarbina minētie darba devēji un kuri atbilst būvniecības nozares ģenerālvienošanās noteiktajām pazīmēm.⁸²

Gandrīz puse ģenerālvienošanās parakstītāju (44%) ir uzņēmumi reģionos, savukārt 56% ir Rīgas un Pierīgas būvniecības uzņēmumi. 59% koplīguma parakstītāju ir uzņēmumi, kuru apgrozījums ir mazāks par 1 miljonu eiro, savukārt tikai 11% no koplīguma parakstītājiem ir uzņēmumi ar apgrozījumu virs 10 miljoniem.⁸³

Ģenerālvienošanās parakstīšanas būtiski ietekmēs darbinieku sociālās garantijas, jo līdz ar algas kāpumu pieaugs arī VSAOI apjoms. Zemāk atalgoto darbinieku darba algas pieaugums automātiski sekmēs arī pārējo līmeņu darba algu pieaugumu.

⁸⁰ Ģenerālvienošanās parakstītāju saraksts, pieejams <http://www.latvijasbuvnieki.lv/1319-2/>

⁸¹ Latvijas būvuzņēmēju partnerība, pieejams <http://www.latvijasbuvnieki.lv/buvuznemumi-aizvien-aicinati-atbalst-it-buvniecibas-generalvienosanos/>

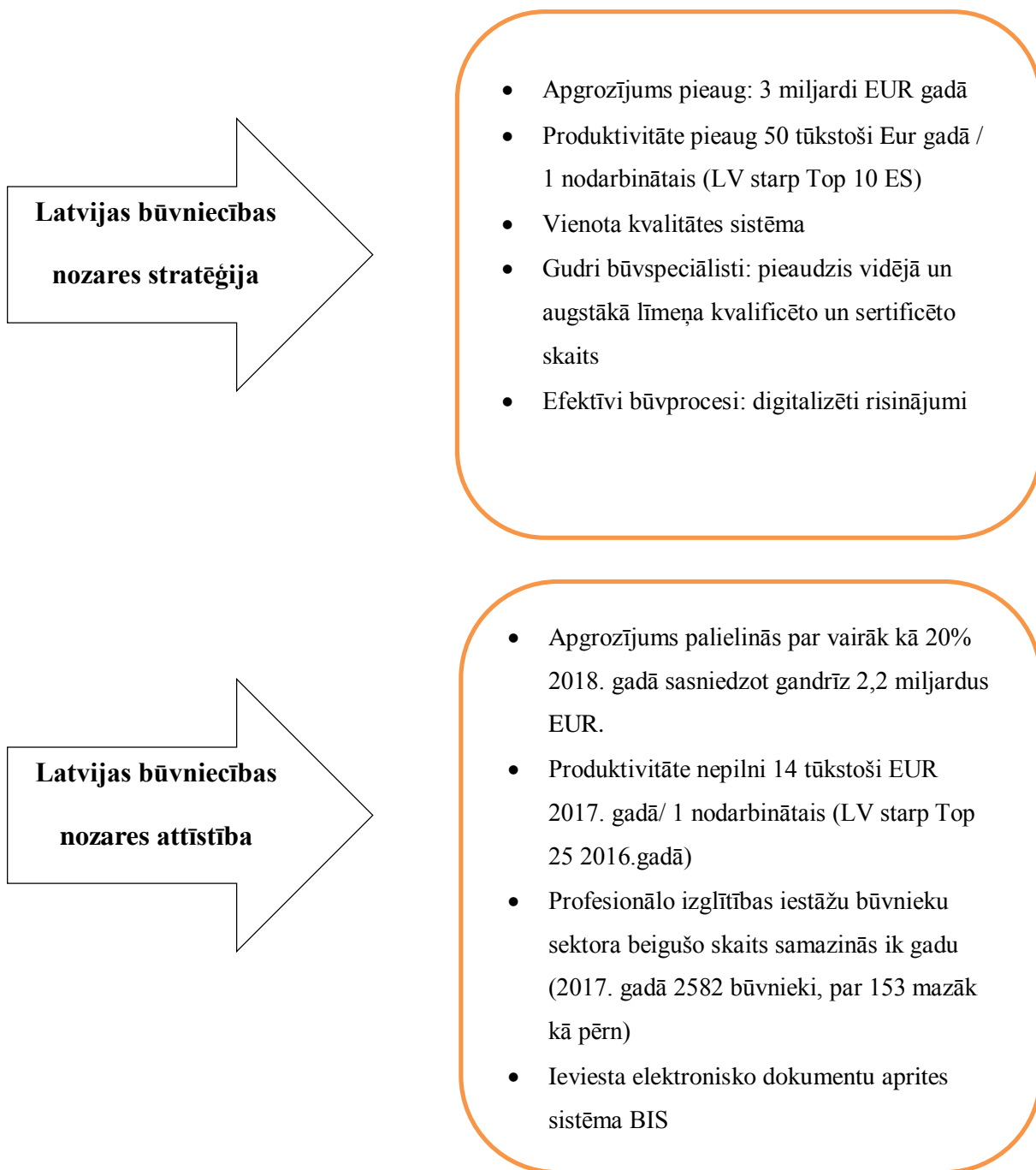
⁸² Latvijas Vēstnesī publicēta ģenerālvienošanās par minimālo algu būvniecībā, pieejams <http://www.latvijasbuvnieki.lv/latvijas-vestnesi-publiceta-generalvienosanas-par-minimalo-algu-buvnieciba/>

⁸³ turpat

Ģenerālvienošnās par minimālo algu nozarē ieviesīs lielas pārmaiņas, jo tas piespiedīs būvniekus būt godīgākiem. Vairs nebūs tik liels ēnu ekonomikas piekritēju skaits, jo tas vienkārši nebūs ekonomiski izdevīgi. Garantēta augsta minimālā alga ļaus nozarei noturēt nepieciešamos speciālistus.

3.4. Būvniecības nozares attīstības tendences

Analizējot darbā apkopoto informāciju autors izveidojis Latvijas būvniecības nozares stratēģijas ilustratīvu salīdzinājumu pret nozares līdzšinējo attīstību (attēls 3.1.).

3.1.att.Latvijas būvniecības nozares stratēģijas salīdzinājums ar reālo nozares attīstību

Avots: autora veidots ilustratīvs attēls pēc darbā apstrādātās informācijas

Darba autora izveidotajā salīdzinošajā ilustrācijā secīgi atspoguļoti Latvijas būvniecības attīstības stratēģijas mērķi pretī tiem liekot nozares esošās situācijas izklāstījumu ar skaitlisko pamatu. Ir skaidri redzams, ka daži no Latvijas būvniecības stratēģijas 2024.gadam izstrādātā stratēģiskā plāna ir visai optimistiski pieņēmumi. Skatoties uz nozares apgrozījuma rādītājiem, ar ES fondu atgriešanos 2017. gadā, tie aug straujiem tempiem 2017. un 2018. gadā sasniedzot attiecīgi 22% un 26% apgrozījuma pieaugumu pret iepriekšējo gadu, un veidojot kopējo apgrozījumu gandrīz 2,2 miljardu EUR. Šāds apgrozījuma pieauguma temps silda ekonomiku, taču tam līdzī nāk liels risks tirgus pārkaršanai brīdī, kad tirgus nespēs dot attiecīgu pieprasījumu. Un pēc autora domām visi Latvijas iedzīvotāji ir labi informēti kas notiek šādā gadījumā atskatoties uz 2008./2010. gadu krīzi. Pamatotas aizdomas par krīzes iespējamību rada fakts, ka pašlaik tiek veidots milzīgs lērums būvniecības projektu ko mērena attīstība paredzētu veikt septiņu gadu periodā, taču tā jārealizē četros gados līdz nākamajam ES plānošanas periodam. Īpaša uzmanība jāpievērš būs 2023. gadā kad sekos līdzīga situācija 2016. gadam ES mehānisma maiņai līdz ar ko viens plānošanas periods nomainīs otru. Šajā pārstrukturēšanās periodā finansējuma apjomi kā prognozē FM kritīsies par aptuveni 15-30 %. Tas atkarīgs no dažādiem faktoriem, taču viens no lielākajiem būtu Apvienotās Karalistes izstāšanās no ES līdz ar ko kopējais ES budžets samazinātos un palielinātos izmaksas saistībā ar robežu atjaunošanu starp ES un AK.

Produktivitātes rādītājs būvniecības nozarē Latvijā uz vienu nodarbināto ar aug ļoti lēnām un pacēlumu iespējams novērot tikai ja aplūko nozares ilgtermiņa datus vismaz piecu gadu intervālā. Pašlaik šis rādītājs sasniedz gandrīz 14 tūkstošus EUR gadā uz vienu nodarbināto, taču tas nebūt nav tuvu 50 tūkstošiem EUR ko valsts ir iecerējusi sasniegt 2024. gadā. Aplūkojot arī ES vidējo līmeni kas 2016. gadā bija 43 tūkstoši EUR gadā uz vienu nodarbināto ir saprotams, ka sistēmai pie šī rādītāja celšanas ir vel ļoti daudz jāstrādā. Šī rādītāja novietojums ES Topā nav pārāk augsts, proti 2016. gadā ieņemot trešo vietu no beigām. Līdz Top 10 sasniegšanai Latvijai produktivitātes rādītāji jāpaceļ ražošanas lielvalsts Vācijas līmenim. Šis rādītājs lielā mērā saistīts ar kopējo ekonomisko situāciju, labklājības līmeni un darba samaksām. Jo atkarībā no šiem rādītājiem palielinās būvdarbu izcenojumi, kas arī ir būtiskākais faktors produktivitātes celšanā naudas izteiksmē.

Pēdējo gadu tendence ne tikai būvniecība, bet kopumā tautsaimniecībā ir darba spēka iztrūkums darba tirgū. Šo problēmu vismaz būvniekiem pagaidām nav izdevies atrisināt, noteikti ne ar vietējā tirgus piedāvājumu. Šī problēma noteikti būs izteikta līdz pat 2023.gadam, jo būvdarbu apjomiem šajā periodā nav būtiska pamata sarukt – drīzāk palielināties, taču jauno

būvnieku skaits, kas beiguši profesionālas izglītības iestādes katru gadu samazinās. Kas iet pretrunā ar valsts stratēģijas plānoto jauno būvnieku skaita pieplūdumu. Konkrēti skaitļi netika minēti par gaidāmo speciālistu pieplūdumu, taču skaidrs ir tas, ka pašlaik no izglītības iestāžu puses atbalsts netiek sniegts pienācīgā līmenī pret pieprasījumu, kā arī jauna speciālistiem ekspertu vērtējumā ir vājas zināšanas. Šāda situācija kopumā ir vērtējama kā ļoti slikta tirgum, jo darbaspēka trūkums nozīmēs būvdarbu pieprasījuma kāpumu, kas sekmēs būvniecības izcenojumu, iespējams, strauju augumu. Būvniekiem savi sagrābtie projekti ir jārealizē līdz ar ko risinājums ir ārvalstu darbaspēka ievešana no mazāk attīstītām valstīm šajā sektorā, kā piemēram Ukraina, Baltkrievija. Būvdarbu apjomi aug ne tikai Latvijā, bet arī citviet ES, kas nozīmē, ka darba spēka trūkums rada problēmas arī lielvalstīs. Taču lielvalstīm ir priekšrocība šādā situācijā, jo tām ir lielāki resursi, lai piesaistītu kvalificētu darba spēku no mazāk attīstītām valstīm, tai skaitā no Latvijas. Bet kur ir problēma tur ir iespējas un darba spēka trūkums paver ceļu jauniem būvniecības risinājumiem padarot būvniecības procesus vienkāršākus. Jau pašlaik ir attīstījusies tendence moduļu ēku būvniecībai, kas ievērojami samazina gan būvdarbu laiku, gan vides piesārņojumu. Ilgstoša darba spēka trūkuma gadījumā šādam būvniecības segmentam pāversies lielas iespējas.

Būvniecības nozares sistēma nozares ekspertu vērtējumā tiek raksturota kā nesakārtota, ar lielu nepieciešamību pēc uzlabojumiem. Iespējams, drīzumā nebeidzami neveiksmīgā cīņā ar ēnu ekonomiku sāks rezultēties panākumos ar ģenerālvienošānās parakstīšanu par minimālās algas noteikšanu 780 EUR apmērā pirms nodokļiem, kā arī 5 % piemaksu strādniekiem ar attiecīgu izglītību. Šādai krasai reformai ir lielas cerības uzveikt valdošo ēnu ekonomikas tendenci. Pašlaik ir liels skaits būvnieku kas vai nu neuzrāda ienākumus, vai maksā aplokšņu algas, taču pēc šādas reformas paceļot nozares minimālo algu lielai daļai būvnieku iepriekšējā tendence maksāt daļu oficiāli un daļu aploksnē vairs nebūs aktuāla. Pagaidām ir grūti prognozēt iespējamo scenāriju pēc 2019.gada 3.novembra kad šis normatīvs stāsies spēkā pilnībā, taču skaidrs ir tas, ka tas nāks tikai par labu nozarei.

Lai risinātu birokrātijas procesu norises ilgo laiku, nozare beidzot tikusi digitalizēta ieviešot BIS sistēmu elektronisko dokumentu aprītei. Šāda būvniecības digitalizācijas ieviešanas tendence vērojama arī citviet pasaulē. Šī platforma atvieglo būvprojekta izveides un saskaņošanas procesu, jo projektam atrodies tiešsaistē visām būvprojektā iesaistītajām pusēm nav jāsatiekas, lai parrunātu kādus jautājumus to visu var veikt tiešsaistē. Šāds jauninājums ir panākumu atslēga ne tikai produktivitātes veicināšanai, bet arī ēnu ekonomikas apkarošanai, jo platforma atrodas tiešsaistē kas nozīmē, ka plānošanas procesi ir redzami atbildīgajām iestādēm līdz ar ko caurspīdīgi kontroles funkciju pildošajām iestādēm. Tāpat arī nav iespējama dokumentu pazušana, jo tiklīdz tie tur tiek ielikti tie tur paliek mūžīgi.

Laikam ejot uz priekšu mode mainās un parādās jaunas tendences, un kā trīs no lielākajām tendencēm kas savstarpēji mijiedarbojās mūsdienu būvniecībā ir “zaļā” būvniecība, jauno tehnoloģiju ieviešana būvniecībā un ilgtspējīga domāšana. Biežāk tiek likt uzsvars uz vides piesārņojuma samazināšanu, jo planēta ir viena un dzīvot gribētāju ir daudz un būs vēl vairāk, līdz ar ko jau tagad jāsāk domāt par ilgtspējīgiem un videi draudzīgiem risinājumiem, lai mēs spētu nākošajām paaudzēm nodot veselu planētu. Šo tendenču ietekme vērojama visos būvniecības nozares segmentos. Daudz tiek eksperimentēts ar akritumu pārstrādāšanas iespējām, veidojot otreiz pārstrādātus būvniecības materiālus.

SECINĀJUMI

Pamatojoties uz darbā veikto pētījumu, autors ir nonācis pie šādiem galvenajiem secinājumiem:

1. Būvniecības nozare Latvijā gan pēc lielās 2008. un 2009. gada, gan salīdzinoši mazās 2016. gada krīzes ir atguvusies un straujiem soļiem attīstās sasniedzot augstu 2.2 miljardi EUR lielu apgrozījumu 2018. gadā.
2. 2018. gadā būvniecības nozare kāpinot tempu no kopējās tautsaimniecības veidoja 7,1%, kas ir labākais rādītājs nozarē kopš 2009. gada.
3. Nozarei ir liela ietekme uz Latvijas kopējo tautsaimniecību radot 14.4% lielu starppatēriņa īpatsvaru kā preču un pakalpojumu patērētājs.
4. Būvniecības nozare Latvija iet pa priekšu kopējai ekonomiskajai situācijai valstī, jo straujāk piedzīvo gan kāpumus, gan kritumus atkarībā no ekonomiskā noskaņojuma.
5. Ar būvniecības izaugsmi un būvdarbu apjoma palielināšanos turpmākajos gados līdz 2023.gadam pieprasījums palielināsies vel straujāk pēc pieredzējuša un kvalificēta darba spēka, taču vietējais darba tirgus to nespēs nodrošināt.
6. Darba spēka trūkums darba tirgū pie šī brīža situācijas kad būvniecības apjomi aug visā ES uzreiz nāk ar diviem riskiem – nespēja nodrošināt nepieciešamo darbaspēku vietējā tirgū, kā arī vietējā darba spēka migrāciju uz lielvalstīm, kur atalgojuma līmenis ir krietni lielāks.
7. Latvijas būvniecības pakalpojumu apjomu eksporta rādītāji ir pozitīvi kopš 2010.gada, taču no 2015. līdz 2017. gadam tie veica īpaši strauju kāpumu vairāk kā divu reižu apjomā.
8. ES fondu investīcijas sastāda aptuveni trešdaļu no kopējām publiskajām investīcijām no 2010. līdz 2015.gadam, 2016. gadā kad tās sastādīja aptuveni ceturto daļu no kopējām investīcijām, pārējo daļu sastāda nacionālās investīcijas.
9. Būvniecības nozarei gaidāms ļoti ražens apjoma ziņā laiks līdz 2023. gadam, jo no ES fondiem iepuldīs lieli finansējumi, kuri jārealizē salīdzinoši īsā laika posmā, kas savukārt nozīmē nozares pārkaršanas risku.

10. Kopējās būvniecības izmaksas kopš 2010. gada ir augušas salīdzinoši struji no 4,9 EUR uz 8,4 EUR 2018. gadā, taču strādnieku kompensācijas ir augušas visstraujāk no 633 EUR līdz 1004 EUR mēnesī.
11. Lielie būvniecības apjomi izraisa materiālu iztrūkumu un lielā pieprasījuma dēļ 2018. gadā arī to izmaksu kāpumu 1% pret 2010 gadu, tas pats attiecināms uz mašīnu, mehānismu uzturēšanu izmaksām kāpums par 33% pret 2010.gadu.
12. Būvniecības nozarei ir liels jūtīgums pret ES fondu finansējumu, ko labi atspoguļoja investīciju samazinājums 2016. samazinot īpatsvaru no kopējā IKP gandrīz trīs reizes līdz 0,6 % gadā, radot strauju apjomu kritumu nozarē.
13. ES fondu finansējums jaunajā plānošanas periodā (2021.-2027. gadā) būs pieejams tikai tas samazināsies par 15-30%, pretēji pieņēmumam par to pilnīgu noslēgšanos.
14. Ar 2019. gada 3. novembri stāsies spēkā būvniecības nozares ģenerālvienošanās grozījumi par minimālo algu, kas noteiks minimālo algu būvniecības nozarē 780 EUR apmērā, kā arī iespēju saņemt 5% piemaksu, ja nodarbinātais ir ieguvis profesijai atbilstošu izglītību saņemot 820 EUR lielu atalgojumu pirms nodokļu nomaksas.
15. Darbaspēka stundas izmaksas būvniecības nozarē Latvijā 2018. gadā sasniedza 9,5 EUR, kas ir augstākais rādītājs valsts vēsturē, taču tas joprojām stipri atpaliek no ES vidējā rādītāja, kas ir 25 EUR.
16. Latvijā pastāvot ārkārtīgi mazam iekšējam tirgum, nozarei ir ļoti zema elastība, kas rezultējas ar lielām līkņu svārstībām, respektīvi nozare svārstās no augstākā punkta uz zemāko ar salīdzinoši mazu ārējo faktoru ietekmi.
17. Apjomu ziņā Latvijas būvniecības nozare nav pamata tikties uz ES vidējo apjomu sasniegšanu, taču nozarei ir potenciāls sasniegt nozares īpatsvara rādītāju vidējo līmeni ES.
18. Izglītoto studentu skaits kas beiguši būvniecības nozares profesionālajās mācību iestādēs samazinājies par 153 2017.gadā veidojot tikai 2582 speciālistu pienesumu, lai gan budžeta vietu skaits pietuvinās kopējo vietu skaitam apmācībā.
19. Kopējais izglītoto skaits profesionālajās izglītības iestādēs samazinās katru gadu gan uzņemto, gan beigušo izglītoto skaits, kas atspoguļojās būvniecības un kopējā darba

tirgus trūkumā, arī mācību iestāžu skaits ir krasī samazinājies kopš neatkarības atjaunošanas zaudējot gandrīz 100 mācību iestādes atstājot vien 47 iestādes.

20. Prognozējams straujš ES fondu finansējuma samazinājums 2023.gadā, kad mainīsies ES plānošanas periodi 2014.-2020.gada ar 2021.-2027.gada, līdzīgi kā tas bija 2016. gadā, veidojot robu finanšu plūsmā.

PRIEKŠLIKUMI

Pamatojoties uz darbā veikto analīzi un izdarītajiem secinājumiem, autors izvirza šādus priekšlikumus:

1. Finanšu ministrijai jāveido strukturēts plāns par gaidāmo finanšu pieplūdumu no ES fondiem un jāizstrādā plāns mērenai līdzekļu izdālei, lai neradītu būtiski straujus kāpumus.
2. Lai mazinātu būvniecības darbinieku emigrācijas riskus Labklājības ministrijai kopā ar Ekonomikas ministriju nepieciešams izstrādāt pētījumu par darba tirgus sadali Latvijā adresējo to nozares neskaidrībai par to cik ilgi būs problēma ar darba spēka trūkumu.
3. Būvniecības valsts kontroles birojam jāveido aktivitātes kas paaugstina sabiedrības informētības līmeni par ilgtspējīgiem risinājumiem būvniecībā, ES fondu apguvi, būvniecības produkcijas jaunākajām tehnoloģijām un zaļo ēku būvniecību.
4. Būvniecības valsts kontroles birojam jāiesaistās kontroles funkcijas pildīšanā nodrošinot mērenu nozares apjomu pieaugumu nepieļaujot tirgus pārkaršanas risku veidošanos. ES lielvalstis jau piekopj šādu praksi turot nozares īpatsvaru kopējā IKP 4 – 8 % robežās.
5. Ilgtermiņā domājot par būvniecību kā vienotu sistēmu ar kopīgu mērķi veidot saikni starp būvuzņēmējiem un valsts atbildīgajām iestādēm. Šāda līmeņa saites starp nozares vadošajiem prātiem no abiem skata punktiem uzlabotu svarīgu nozares jautājumu risināšanas efektivitāti un palīdzētu objektīvāk izvērtēt nozares vajadzības.
6. Publiskajos iepirkumos jāveicina izdevīgākā piedāvājuma kritērija nozīmīguma kā galvenā kritērija virzīšanu, tādā veidā ceļot darba kvalitāti un cīnoties ar ēnu ekonomiku.
7. Iglītības un zinātnes ministrijai jāakcentē darba tirgus problēmas un jāveido jaunas inovatīvas programmas jauno iglītojamo piesaistīšanai un apmācību kvalitātes uzlabošanai, ieviešot apmācībās jaunāko tehnoloģisko tendenču specifikas.
8. EM izstrādājot nākamo nozares attīstības stratēģiju jāveic plašāks pētījums apvienojot prātus ar būvniecības nozares vadošajiem prātiem un jāizvirza reāli nozarei atbilstoši mērķi.

9. EM jāizstrādā rīcības plāns ēnu ekonomikas apkarošanā izmantotot digitalizācijas risinājumu iespējas, nosakot obligātu BIS praksi ikvienā uzņēmumā, kā arī veikt grozījumu likumprojektu saistībā ar administratīvās un kriminālās atbildības ieviešanu. Paaugstināta atbildība nozarē nozīmētu to, ka būvnieki vairs nevarētu slēpties “ēnās” un izvairīties no pārkāpumiem.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Statistisko datu avoti:

1. **Būvniecības nozares īpatsvars Latvijas ekonomikā**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__reg/IKG10_120.px/ [skatīts 06.05.2018]
2. **Būvniecības nozares pievienotā vērtība un starppatēriņš** https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__IKP__ikgad/IKG10_050.px/ [skatīts 06.05.2019]
3. **Būvniecības nozares īpatsvars kopējā pievienotajā vērtībā ES**, CSp datubāze, pieejams https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/nama_10_a10 [skatīts 06.05.2019]
4. **Būvniecības apjoma dinamika ES 2005=100**, CSP datubāze, pieejams http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_10_a10&lang=en [skatīts 06.05.2019]
5. **Kopējā pievienotā vērtība pa darbības veidiem un īpatsvars statistiskajos reģionos un republikas pilsētās**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/ekfin/ekfin__ikp__reg/IKG10_120.px/ [skatīts 06.05.2019]
6. **Būvniecības produkcijas apjoms Latvijā**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvn__ikgad/BUG020.px/ [skatīts 07.05.2019]
7. **Būvniecības produkcijas apjoma indeksi un pārmaiņas**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvn__ikgad/BUG010.px/ [skatīts 07.05.2019]
8. **Būvniecības produkcijas apjoms**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvn__ikgad/BUG020.px/ [skatīts 07.05.2019]
9. **Aizņemtās darbvietas pa darbības veidiem vidēji gadā**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__aiznemtdv__ikgad/JVSG010.px/ [skatīts 09.05.2019]
10. **Nostrādāto stundu, nodarbināto skaita un darba samaksas indeksi un to pārmaiņas būvniecībā pa ceturkšņiem**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvn__istern/BU070c.px/ [skatīts 09.05.2019]
11. **Bezdarbnieku skaits un bezdarba līmenis 15-74 gadu vecumā**, CSP datubāze, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__nodarb__bezdarbs__istern/NB002m.px/table/tableViewLayout1/ [skatīts 09.05.2019]
12. **Brīvās darbvietas pa darbības veidiem vidēji gadā**, CSP datubāzes dati, pieejams https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__aiznemtdv__ikgad/JVSG040.px/table/tableViewLayout1/ [skatīts 09.05.2019]
13. **Profesionālo izglītības iestāžu izglītojamie pa izglītības tematiskajām grupām**, CSP datubāze, pieejams http://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__profesion/IZG230.px/table/tableViewLayout1/ [skatīts 09.05.2019]
14. **Augstskolas un koledžas studentu skaits uz 10 000 iedzīvotāju (mācību gada sākumā)**, CSP datubāze, pieejams

- [https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__augstsk/IZG240.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 09.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__izgl__augstsk/IZG240.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 09.05.2019])
15. **Strādājošo mēneša vidējā darba samaksa pa darbības veidiem**, CSP datubāze, pieejams
[https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsamaksa__ikgad/DSG030.px/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsamaksa__ikgad/DSG030.px/[skatīts 10.05.2019])
 16. **Vienas stundas darbaspēka atalgojums pa darbības veidiem**, CSP datubāze, pieejams
[https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 10.05.2019])
 17. **Vienas stundas darbaspēka izmaksas pa darbības veidiem**, CSP datubāze, pieejams
[https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__ikgad/DIG010.px/[skatīts 10.05.2019])
 18. **Eurostat datubāze: labour costs annual data**, pieejams:
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/labour-market/labour-costs/database> [skatīts 10.05.2019]
 19. **Būvniecības izmaksu indeksi pa resursu veidiem**, CSP datubāze, pieejams
[https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__isterm/DI010c.px/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/sociala/sociala__dsp_izmaksas__isterm/DI010c.px/[skatīts 10.05.2019])
 20. **Uzņēmumu galvenie uzņēmējdarbības rādītāji**, CSP datubāze, pieejams
[https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/uzn/uzn__uzndarb/SBG010.px/table/tableViewLayout1/\[skatīts 10.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/uzn/uzn__uzndarb/SBG010.px/table/tableViewLayout1/[skatīts 10.05.2019])
 21. **Annual enterprise statistics for special aggregates of activities (NACE Rev. 2)**, eurostat datubāze, pieejams
<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setupDownloads.do> [skatīts 12.05.2019]
 22. **Izdoto būvatļauju skaits un paredzamā platība pa ēku veidiem statistiskajos reģionos un republikas pilsētās**, CSP datubāze, pieejams
[https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG040.px/\[skatīts 12.05.2019\]](https://data1.csb.gov.lv/pxweb/lv/rupnbuvm/rupnbuvm__buvm__ikgad/BUG040.px/[skatīts 12.05.2019])

Grāmatas:

23. **Lancers J. Būvniecība Latvijā 1918-2018**, 3. sējums būvniecība Latvijā pēc 1990.gada, 2018.g.
24. **Skribans, V., Uzņēmējdarbības vides un būvniecības attīstības modeļi**. Rīga: RTU izdevniecība, 2010.g.
25. **Caune, J., Dzedons, A. Stratēģiskā vadīšana**. Rīga: Apgāds „Lidojošā zivs”, 2009.
26. **McGee J., Thomas H., Wilson D. Strategy. Analysis & Practice**. Berkshire: „McGraw – Hill Education”, 2005

Publikācijas un raksti:

27. **EM izstrādātā attīstības stratēģija būvniecības nozarē 2017. – 2024.gadam**.
http://bvkb.gov.lv/sites/default/files/20170418_lbp_gintsmikelsons.pdf
28. **Valsts izglītības attīstības aģentūras sagatavots ziņojums par risku vadību**
http://sf.viaa.gov.lv/library/files/original/12242_vadlinijas_riski.doc [skatīts 12.05.2019]
29. **LDDK politikas ietekmes izvērtējums – nozares tirgus izpētes Ziņojums būvniecības nozarē** http://www.lddk.lv/wp-content/uploads/2018/07/lddk_zinojums_buvniecibas_nozare_062018.pdf

30. **Latvijas būvuzņēmēju partnerības nozares rādītāju ziņojums**, pieejams:
<http://www.latvijasbuvnieki.lv/statistika/> [skatīts 06.05.2019]
31. **FM ziņojums par publisko investīciju plūsmas stabilizēšanu pēc Eiropas Savienības 2014.-2020.gada**
http://tap.mk.gov.lv/doc/2017_08/Fmvest_150817_publ_investicij.444.docx
32. **Būvniecība Latvijā. Ilgtspējas izaicinājumi. Būvniecības nozares pārskats 2017, 2017.**
33. **Būvniecība Latvijā. Ilgtspējas izaicinājumi 2018.gada izdevums**, pieejams
http://www.latvijasbuvnieki.lv/content/uploads/2017/11/buvnieciba_webam.pdf
34. **Latvijas Vēstnesī publicēta ģenerālvienošānās par minimālo algu būvniecībā**,
pieejams <http://www.latvijasbuvnieki.lv/latvijas-vestnesi-publiceta-generalvienosanas-par-minimalo-algu-buvnieciba/>

Elektroniskie informācijas avoti:

35. **BIM community sadarbībā ar Global Institute of technology** veiktais pētījums par nozares nākotni eiropā, pieejams <https://www.bimcommunity.com/news/load/631/the-future-of-construction-an-european-overview> [skatīts 12.05.2019]
36. **Apvienotās karalistes lielākā biznesa apskata žurnāla veikts pētījums par nozares tendencēm**, pieejams <https://www.bmmagazine.co.uk/in-business/4-important-tendencies-impacting-business-construction-industry/> [skatīts 12.05.2019]
37. **Būvuzņēmēju platformas veikts pētījums par nozares tendencēm**, pieejams <https://esub.com/10-construction-industry-trends/> [skatīts 12.05.2019]
38. **Interneta mērījumu uzņēmuma pētījums par nozares tendencēm 2019.gadā**,
pieejams <https://www.thebalancesmb.com/about-us> [skatīts 12.05.2019]
39. **BIM community sadarbībā ar Global Institute of technology veiktais pētījums par nozares nākotni eiropā**, pieejams
<https://www.bimcommunity.com/news/load/631/the-future-of-construction-an-european-overview> [skatīts 12.05.2019]
40. **SVID analīze** <http://www.metodes.lv/index.php/metodes-situacijas-analize/105-svid-analize> [skatīts 12.05.2019]
41. **Mārketinga menedžments:**
http://www.vatp.lv/sites/default/files/5.lekcija_marketinga_menedzments_2013.pdf
[skatīts 12.05.2019]
42. **SWOT Analysis**
<http://www.businessballs.com/swotanalysisfreetemplate.htm#SWOT%20analysis%20inventors,%20origins%20and%20history%20of%20SWOT%20analysis> [skatīts 12.05.2019]
43. **CSP terminu un definīciju datubāze**, pieejams
<https://www.csb.gov.lv/lv/statistika/klasifikacijas/nace-2-red/kodi> [skatīts 12.05.2019]
44. **Biedrības Latvijas Būvuzņēmēju partnerība izdevums**. Veidots sadarbībā ar laikrakstu Diena, pieejams
http://www.latvijasbuvnieki.lv/content/uploads/2017/07/LBP_Buvniecibas_nozares_parskats-compressed.pdf
45. **Būvniecības apjomu pieaugums un nozares attīstības viedoklis**, pieejams
<http://www.building.lv/44-aktuala-tema/135711-buvniecibas-apjomu-pieaugums-un-nozares-attistiba-turpinasies>
46. **Ģenerālvienošānās parakstītāju saraksts**, pieejams
<http://www.latvijasbuvnieki.lv/1319-2/>

PIELIKUMI

1. pielikums

Autora apkopotie būvniecības nozares ekspertu un ekonomistu viedokļi:

Mārtiņš Straume, Latvijas Būvinženieru savienības valdes priekšsēdētājs (2018. gada jūnijs)

Salīdzinājumā ar pagājušo gadu gaidāms, ka būvniecības apjoms Latvijā pieaugs par 15-20%. Var prognozēt, ka trūks 10 000 līdz 15 000 strādnieki un aptuveni 1000 kvalificētu būvspeciālistu. Iespējams, daļēji atkārtosies iepriekšējo gadu pieredze, kad būvniecībā speciālistu trūkuma dēļ strādāja nepietiekami kvalificēti cilvēki.

Normunds Grinbergs, Latvijas Būvnieku asociācijas prezidents. (2018.gada vasara)

Ekonomiskie pētījumi un skaitļu apkopojumi rāda, ka gan 2017. gadā, gan šī gada pirmajā pusē Latvijā turpinās ekonomiskais pacēlums un izaugsme, tostarp arī būvniecībā. Ir redzams, ka šī tendence turpinās, un būvniecībā apjomi aug sevišķi strauji. Ir jau konkrēti piemēri un gadījumi, kad trūkst darbaspēka resursu, tāpat trūkst arī materiālu – piemēram, nevar uzreiz dabūt konkrēta apjoma materiālu daudzumu siltināšanas projektos.

Fakts, ka tagad arvien izteiktāk sāk trūkt darbaspēka, parādās materiālu iztrūkums, tāpat vērojams arī atsevišķu materiālu cenas kāpums – tā ir tendence, ar kuru noteikti šī gada rudenī un nākamajā gadā ir jāreķinās. Darbaspēka trūkuma problēmas pamatā galvenokārt ir iepriekšējo gadu (2015. – 2016.) apjomu kritums, kad tika zaudēti ļoti daudzi būvniecības nozarē strādājošie speciālisti.

11. jūlijā Ekonomikas ministrija nāca klajā ar jauninājumu, proti, ka ir izveidota sistēma elektroniskam procesam, lai visus nepieciešamos saskaņojumus līdz būvniecības procesa uzsākšanai veiktu attālināti, digitālā veidā. Šīs platformas jeb sistēmas darba uzsākšana atvieglos darbu gan pasūtītājiem, gan valsts institūcijām, un, jādoma, arī paātrinās visu procesu. Lai gan tā neiespaido pašu būvniecības procesu kā tādu, tā padara ātrākus un vienkāršākus visus saskaņošanas procesus līdz būvniecības uzsākšanai, kā arī samazina birokrātiju. Jāņem gan vērā, ka tā ir jauna sistēma, kuru būs jāiemācās lietot, kas var prasīt zināmu laiku.

AINĀRS LEITĒNS, SIA Velve valdes priekšsēdētājs (2017. gads)

Būvkompanija Velve uzskata, ka viens no svarīgākajiem nākotnes notikumiem būvniecībā ir būvkomersantu klasifikācijas ieviešana. Tā ne tikai vienkāršos un padarīs objektīvāku pretendentu izvērtēšanu būvniecības iepirkumos, bet arī atvieglos darbu publisko iepirkumu organizētājiem un būs nozīmīgs solis kopējā būvniecības iepirkumu procesa kvalitātes virzienā, jo cena vairs nebūs vienīgais noteicošais kritērijs. Ir jāpiemin arī elektroniskās darba laika uzskaites sistēmas (EDLUS) ieviešana būvlaukumos. Iespējams, būvniekiem izdevīgi būs

iecerētie tipveida līgumi ar valsti. Prognozējams, ka būvniecību turpinās ietekmēt arī darbaroku trūkums, kā arī ļoti zems projektu kvalitātes līmenis. Nesaprotama ir valsts iejaukšanās būvniecības nozarē, kas ir vērsta nevis uz nozares sakārtošanu pēc būtības, bet ierobežojumu, sodu un papildu nodokļu ieviešanu. Tas var veicināt būvniecības profesiju diskreditāciju un jauniešu nevēlēšanos tās apgūt.

MAIJA BALTGALVE, SIA Arčers valdes locekle (2017. gads)

Svarīgākais vēlamais notikums ne tikai nākamajā gadā, bet tuvākajā periodā ir tādas valdības politikas īstenošana, kas veicinātu darbaspēka atgriešanos Latvijā. Darbaroku deficīts visos līmeņos ir sasniedzis dramatiskus apmērus, un tas var atstāt ļoti negatīvu iespaidu uz daudziem šobrīd veiksmīgi iesāktiem procesiem nozarē.

GUNTIS RĀVIS, Skonto Group prezidents (2017. gads)

Jau 2016. gadā nozare saskārās ar kvalificēta darbaspēka aizplūšanu no valsts, un tā turpināsies vēl vismaz piecus gadus. Citās ES valstīs kvalificētiem būvniecības darbiniekiem tiek piedāvāts lielāks atalgojums un plašākas izaugsmes iespējas, tāpēc Latvijā pieaugs darba algas un arī būvniecības izmaksas kļūs lielākas.

Māris Ozoliņš, SIA Monum valdes priekšsēdētājs (2017. gads)

Gan pašlaik, gan tuvākajā nākotnē lielākais izaicinājums būvniecības nozarē būs kvalificētu darbinieku trūkums. Jau vairākus gadus uzņēmumi izjūt tādu jaunu profesionālu inženieru deficītu, kuri spētu piedāvāt inovatīvus risinājumus nozarē

Gunārs Barkāns, SIA Abora tehniskais direktors (2017. gads)

Otrkārt, no nākamā gada būs pieejams ap 300 miljonu eiro ES fondu finansējums būvniecības projektiem, tostarp ap 150 miljoniem eiro ēku siltināšanas projektiem, kas dažādu iemeslu dēļ bija aizkavējušies, un tagad faktiski triju gadu laikā būs jāapgūst septiņu gadu grafiks. Līdz ar to prognozējams, ka pretstatā iepriekšējo gadu apsīkumam būvniecības nozarē nākamajā periodā sagaidāms milzīgs darba apjoma pieaugums, kas, protams, nesīs līdzīgu problēmjaudājumu – arī saistībā ar pašmāju būvnieku kapacitāti un darbaspēka deficītu. Turklāt darbaspēka deficīts saistīts ne tik daudz ar speciālistiem, no kuriem, protams, daļa arī ir aizbraukuši darbā uz ārzemēm, bet parastajiem celtniecības darbu veicējiem, piemēram, namdariem.

Līga Meņģelšone, Latvijas Darba devēju konfederācijas ģenerāldirektore: “Šis ir vēsturisks brīdis ne tikai būvniecības nozarei, bet visai sabiedrībai. Būvniecības ģenerālvienošānās piemērs apliecina, ka mēs kā sabiedrība esam nonākuši jaunā attīstības līmenī, jo nozarēm būtiskus jautājumus spējam izlemt savstarpējās sarunās. Ne visu ir jānosaka Ministru kabineta noteikumiem, jo tieši katra nozare vislabāk zina, kas tai ir nepieciešams.

Novēlu arī citām nozarēm, kuras ir vērojušas šo procesu, sekot šim piemēram un aktīvi līdzdarboties uzņēmējdarbības vides sakārtošanā!”

Egils Baldzēns, Latvijas Brīvo Arodbiedrību Savienības priekšsēdētājs: “Sociālie partneri – Latvijas Būvuzņēmēju partnerība, Latvijas Būvniecības nozares arodbiedrība un Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība kopā ar valdības ministriem Nacionālajā trīspusējā sadarbības padomē savu mājas darbu ir paveikuši pilnā apjomā. Tagad šis darbs saistībā ar ģenerālvienošanos nozarē sekmīgi un līdz galam šajā priekšvēlēšanu laikā ir jāpaveic Saeimai, lai citas nozares, kuras jau ir starta pozīcijā, varētu uzsākt virzību uz vispāršaistošas ģenerālvienošanas noslēgšanu. Tas nozīmē, ka būtiski samazināsies ēnu ekonomika un aplokšņu algas un ka nozarē tiks panākta augstāka darba samaksa, drošas sociālās garantijas darbiniekiem, būs vairāk nodokļu ieņēmumu valsts budžetā un lielāka darba elastība. Uzskatām, ka iecerētie grozījumi Darba likumā saistībā ar ģenerālvienošanos nozarē atbilst visām tiesību normām.”

Mārtiņš Dunsķis, Latvijas Būvniecības nozares arodbiedrības priekšsēdētājas vietnieks: “Divu gadu laikā darba devēji un arodbiedrība mērķtiecīgi ir gājuši uz vienotu Ģenerālvienošanas saturu, kas būtiski mainīs nodarbinātības vidi būvniecībā. Gandrīz divas reizes lielāka minimālā alga, kas vairāk atbildīs tam, ko jau šobrīd nozarē strādājošie saņem. Piemaksa par kvalifikāciju, atlīdzinot tiem, kas jau ir ieguldījuši savā profesionalitātē un mudinās citus darīt to pašu. Nozarē ir panākts kompromisa saistībā ar virsstundu apmaksu. Šādi nozare pati sevi sāktu regulēt, tāpat, kā to dara mūsu ziemeļvalstu kaimiņi.”

SSE Rīga profesors Arnis Sauka: «Abiem šiem faktoriem – gan aplokšņu algām, gan ienākumu neuzrādīšanai, būtu jāpievērš nopietna uzmanība, izstrādājot politiku ēnu ekonomikas apkarošanai, jo īpaši Latvijā.»

«Atbilstoši mūsu aplēsēm, darbinieku neuzrādīšanas komponente ir būtiska visās Baltijas valstīs, veidojot 21,3%, 18,7% un 15,6% no kopējās ēnu ekonomikas attiecīgi Latvijā, Igaunijā un Lietuvā. Turpinot pieaugt ekonomikai un sevišķi strauji augot būvniecības nozarei, pieprasījums pēc darbaspēka Latvijā pieaugs. Jau tagad darbinieku pieejamība Latvijā ir liela problēma un uzņēmēji šo problēmu risina, piesaistot darbaspēku no ārvalstīm un bieži vien to darot nelegāli. Lai nevajadzīgi nebremzētu ekonomikas izaugsmi, šo jautājumu risināt bez gudras imigrācijas politikas palīdzības nav iespējams,» uzsver A.Sauka.

Komentējot jaunākā SSE Rīga «Ēnu ekonomikas indeksa Baltijas valstīs» rezultātus, A.Sauka skaidro, ka: «Neapšaubāmi pēdējos gados uzlabojas Latvijas ekonomiskā situācija

un pieaug arī nodokļu ieņēmumi. Piemēram, Valsts ieņēmumu dienesta apkopotie dati liecina, ka ieņēmumi no valsts sociālās apdrošināšanas obligātajām iemaksām 2018. gadā bija par 14,7% vairāk nekā 2017. gadā, bet PVN ieņēmumi par 12,3% vairāk kā gadu iepriekš. Savukārt akcīzes nodokļa ieņēmumi 2018. gadā pirmo reizi Latvijas vēsture pārsniedza miljarda robežu, bet darbaspēka nodokļu kāpumu pozitīvi ietekmējis gan darbaspēka ienākumu pieaugums, gan darba ņēmēju palielināšanās. Tomēr neskatoties uz šiem iespaidīgajiem rādītājiem un arī to, ka atsevišķās nodokļu pozīcijās, piemēram, uzņēmumu ienākuma nodokļa ieņēmumu samazinājums vai lielāka iedzīvotāju ienākumu nodokļu atmaksa, ēnu ekonomika turpina pieaugt un tā nebūt nav laba tendence.»

"Swedbank" Hipotekārās kredīšanas vadītājs Normunds Dūcis: "Redzam, ka nekustamā īpašuma tirgus Latvijā ir "atdzīvojies". Top jauni mājokļi un komercplatības, samērīgi pieaug īpašumu iegādes cenas. Tomēr pozitīvas izmaiņas ekonomikā, atbildīgāka cilvēku attieksme pret mājokļu iegādi un pārdomāta aizdevumu politika "notur" tirgū sabalansētu izaugsmi. Zīmīgi, ka lielāka piesardzība raksturīga tieši Latvijā, kur nekustamā īpašuma tirgus aug lēnāk, nekā Lietuvā un Igaunijā. Šī piesardzība reizē ir gan racionāla, gan emocionāla, jo kopējie mājāsaimniecību ienākumi aug, dzīvokļu cenu kāpums ir mērens, un mājokļu pieejamība Rīgā ir labākā no kaimiņvalstu galvaspilsētām." Šobrīd lielākā daļa jeb 70% no visām jaunuzceltajām privātmājām ir vienkārtas. Turklāt arvien populārākas kļūst koka karkasa mājas (aptuveni 40%). "Swedbank" informēja, ka strauju popularitāti gūst plātņveida pamati, kā arī dažādi energoefektīvi inženiertehniskie risinājumi, piemēram, gaiss-ūdens siltumsūkņi, kas nodrošina mājai apkuri, kā arī gaisa rekuperācijas sistēmas. Pērn būvniecības izmaksas pieauga 5-6% apmērā, taču lielākie izaicinājumi ir tieši darba spēka tūkums, kas attiecīgi arī sadārdzina kopējo darbu tāmi.

Ināra Ostrovska, Daugavpils Būvniecības tehnikuma (DBT) direktore

„Pirmo problēmu saredzu tajā, ka ir jāceļ būvniecības nozares profesiju prestižs,» uzskata Ināra Ostrovska, DBT direktore. „Būtisku devumu veiksmīgai šīs problēmas risināšanai var sniegt arī padziļināta pievēršanās reģionu plānošanai, ne tikai izprotot katras tuvējās profesionālās izglītības iestādes specifiku, bet arī definējot jomas un nozares, kurās reģions saskata potenciālu.” Nav slikti, ka profesionālās būvniecības izglītības iestādes ir izkaisītas pa Latviju, diez vai tās vajadzētu koncentrēt Rīgā. No otras puses, apstākli, ka galvaspilsētā ir palikusi faktiski viena arodskola, ir grūti vērtēt pozitīvi, jo tieši Rīgā koncentrējas Latvijas izglītības nozare, un te izvēle nosliecas vairāk par labu Rīgas Tehniskajai universitātei (RTU) nekā Rīgas Celtniecības koledžai (RCK). Daļēji ar to ir skaidrojams fakts, ka tikai ap 10 % RTU Būvniecības inženierzinātņu fakultātes studentu paliek augstskolā kā pētnieki vai vismaz

saglabā piesaisti universitātei noteiktu projektu līmenī, savukārt 20 % pēc tās pabeigšanas būvniecībā nestrādā. RTU principā būtu jānodrošina akadēmisko speciālistu pieplūdums, tomēr lielākā daļa sagatavoto kadru ir reāli profesionāļi: būvdarbu vadītāji, būvuzraugi, projektu vadītāji, projektētāji – principā viss inženiertehnisko speciālistu loks. „Izglītojamo skaits būvnieku profesionālajās mācību iestādēs samazinās,” savu viedokli izsaka I. Ostrovska. „Varbūt tas izklausās diezgan nežēlīgi, bet no valsts resursu izlietošanas viedokļa šo mācību iestāžu reorganizēšana būtu pareizs risinājums. Profesionālās izglītības sniegšanai ir jābūt kvalitatīvai, taču, ja to nekoncentrē un nereorganizē, valsts līdzekļi tiek tērēti neracionāli.”

Baiba Fromane, Latvijas Būvuzņēmēju partnerības (LBP) vadītāja

Izglītības programmās ir jāintegrē pilnvērtīga prakse nozares uzņēmumos, ļaujot studentiem būvniecības procesu iepazīt dabā,” saka Baiba Fromane, LBP vadītāja. „Būtu jāpilnveido sadarbība starp būvuzņēmējiem un izglītības institūcijām, izveidojot pastāvīgu un jēgpilnu sadarbības modeli, no kura iegūst visas iesaistītās puses. Rezultatīvs risinājums būtu izveidot jaunu efektīvu sadarbības platformu, kurai sava loma būtu jāspēlē gan izglītības plānošanas procesā – izglītības standartu izstrādē, budžeta finansējuma plānošanā, gan izglītības procesā, nodrošinot studentiem pilnvērtīgas prakses iespējas studiju laikā. Būvuzņēmēji var iesaistīties izglītības iestāžu kapacitātes attīstībā, kopēji veidojot nepieciešamo infrastruktūru pētniecībai un attīstībai – laboratorijas, inkubatorus. Laba iespēja ir arī kopīgi projekti ar Eiropas Savienības (ES) līdzfinansējumu, sekmējot zināšanu pārnesi no akadēmiskās vides uz nozari.” Guntis Āboltiņš-Āboliņš, AS RERE grupa valdes priekšsēdētājs

„Ir labi piemēri – profesionālās skolas, kas ir modernizējušas gan savu mācību līdzekļu parku, gan arī mācībspēku, bet kopumā bāze ir par vāju,” konstatē Guntis Āboltiņš-Āboliņš, AS RERE grupa valdes priekšsēdētājs. „Interesanti bija apskatīties pāris mācību programmu: tas, kas ir uzrakstīts, ir ārkārtīgi skaisti un jauki, piemēram, man pa rokai gadījās apdares darbu strādnieka profesijas apraksts, un ir patīkami izlasīt visus 17 punktus, kas beidzējam būtu jāapgūst, to vidū – novērtēt sava darba izpildi, turpretī praksē bieži vien jaunietim ir jārāda un jāmaca, vēlreiz jāatgriežas pie padarītā un jāpielabo.” „Nelaiمة ir tā, ka Latvijā, pastāvot ārkārtīgi mazam iekšējam tirgum, nozares elastība ir ļoti zema. Pietiek tirgum izmainīties tikai par 20 %, un mēs no viena grāvja nonākam otrā, proti, no situācijas, kad cilvēki brauc projām, jo nav darba, līdz situācijai, kad nav, kas darbu dara, jo tirgus ir pārkarsis. Šī ir Latvijas kā mazas valsts īpatnība. Ar prognozēšanu mūsu valstī veicas vissliktāk – prognozes ir ārkārtīgi neprecīzas. Tā kā viena speciālista sagatavošanai ir nepieciešami vismaz trīs gadi, bet praksē tie bieži vien ir pieci gadi un pat vairāk, šobrīd valstī neviens nav spējīgs pateikt, cik speciālistu

mums būs nepieciešams pēc pieciem gadiem. Tāpēc arī nav īpaši lielas jēgas mēģināt precīzi prognozēt – vairāk ir jādomā konceptuāli un jāaug līdzī mūsu laikmetam.”

Visvaldis Sarma, Sarma & Norde arhitekti arhitekts (2017.gads)

Protams, ir mazliet savdabīgi raudzīties uz valsts politiku kopumā. Iepriekšējos gados, kad mums tiešām bija kritums būvniecībā, mēs iemanījāmies nepilnīgi izmantot Eiropas fondu līdzekļus, kas galvenokārt bija saistīts ar sadales mehānisma maiņu. Arhitekts Visvaldis Sarma stāsta par deficīta dzēšanu un sektora pārkaršanu pēc pieciem gadiem, par haotiski izmētātajām ministrijām un Latvijas nulles reakciju uz Brexit, par nozares degradāciju šā gadsimta sākumā un to, kāpēc jāizdomā saprātīga migrācijas politika nozarei. Notiekošo pavadīja dažādas tradicionālas atrunas: mēs tam nebijām gatavi; mēs tam nebijām gatavi, jo nebijām sagatavojušies. Esam nokļuvuši pudeles tievajā kaklā, kad mums pietiekami milzīgs līdzekļu daudzums ir jāiztērē ārkārtīgi īsā laikposmā. Un mēs neko tur nevaram darīt. Tendence būs šāda: mēs būvējam, cik vien varam, būs gāze grīdā plus lielais jautājums, kur nonāksim 2022./2023. gadā. Cerēsim, ka vēlreiz nepiedzīvosim stāvu kritumu, jo mēs esam kļuvuši gudrāki.

